This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

DR
83.2
.R3.P6
1894

САВВА С. [illegible]

[illegible]

O1817

Gift of

The Thorne Foundation

STANFORD
UNIVERSITY
LIBRARIES

Прѣдговоръ.

емата книга „Чърти изъ живота на Савва
нарѣдилъ, като съмь се ползувалъ отъ
незабравимъ мѫжъ С. С. Раков-
на Г. Г. Барака, Г. Котева и др.,
осифа Г. Дайнеловъ, който още
писма, писвани отъ самия
когато той е билъ до-
на „Дунавский Ле-
отъ вѣстника „Ду-
год. и нѣкои

немамъ
съмь
си

Изт.

Popov, Ch.

ЧЪРТИ ИЗЪ ЖИВОТА
НА
САВВА С. РАКОВСКИ

отъ

Ч. Поповъ.

ВТОРО ИЗДАНИЕ

РУССЕ
Печатница „Св. Кириллъ и Методий"
1894

Прѣдговоръ.

Прѣдлагаемата книга „Чърти изъ живота на Савва С. Раковски", съмь нарѣдилъ, като съмь се ползувалъ отъ съчиненията на самия незабравимъ мѫжъ С. С. Раковски, отъ съчиненията на Г. Г. Барака, Г. Котева и др., и отъ расказитѣ на Г. Иосифа Г. Дайнеловъ, който още благоволи та ми даде до 40 писма, писвани отъ самия Раковски до него въ Цариградъ, когато той е билъ дописникъ и настоятель—надзорникъ на „Дунавский Лебедъ", и още нѣколко редовни броеве отъ вѣстника „Дунавски Лебедъ" отъ 1860 и отъ 1861 год. и нѣкои други съчинения отъ Раковски.

Щото се касае до съдържанието на книгата, немамъ никакви претенции, нито се силя да покажа, че съмь самостоятеленъ и оригиналенъ, и явявамъ, че съмь си позволявалъ да правя доволно обширни заемания отъ съчиненията на споменатитѣ автори, като често съмь заемалъ буквално, по нѣкога скратено и измѣнено.

☞ До колко пъкъ съмъ сполучилъ въ трудеца си, това ще покаже добрата и безпристрастна критика, като при това ми покаже непълнотитѣ и неистинитѣ, които ще да има въ трудеца ми.

За всички погрѣшности, които може би съмь сторилъ въ този си трудецъ, най смиренно прося извинение.

Гр. Руссе,
На Димитровденъ, 1890 г.

Ч. Поповъ

⁂

Пріими, любезны роде!
Пьрвій трудецъ сей
Знакъ любовенъ нека бѫде
Сьрдца ревность кто грѣй!

—

За на̀родно общо благо
Много е притьрпѣло!
Всѣко мірско мило драго
Радостно прижалѣло!

—

На вся моя недостаткы
Добросклоненъ ми бѫди!
С’’ рѣчи искренни и милкы
Дѣло мое осѫди!

—

Другѫ азъ нѣщѫ наградѫ!
Твоя само успѣхы!
Вѣчна моя сѫ’ наслада,
Дни веселы и тихы!

—

Время иди, время бѣжи
Вѣкове сѫ’ крилати!
Полза има кой може
С’ разумъ да ся захвати!

Раковски

ЧЪРТИ ИЗЪ ЖИВОТА
на
САВВА С. РАКОВСКИ.

I.

Приснопамятний великъ патриотъ и неустрашимъ герой Савва Стойковъ *Раковски* е роденъ въ чисто българския градецъ Котелъ, между голѣмия и малкия Балканъ, прѣзъ мѣсецъ Декемврий 1818 година, отъ родители българи православни.

Баща му Стойко Савковъ Поповичь, родомъ отъ с. Раково, преселилъ се въ г. Котелъ и се оженилъ за Русса Стойкова, сестрата на Капитанъ Георги Стойковъ Мамарчевъ Буюклу. Той билъ трудолюбивъ и спестовенъ, споредъ което станалъ твърдѣ заможенъ и прочутъ между котленци подъ името Стойко Чорбаджи: Ималъ си тепавица за валяние аби и шеяци и даракъ, или както той си го наричалъ хаврика, за влачение вълна. Той се почиталъ отъ котленци за първъ человѣкъ и е ималъ голѣмо влияние: неговата дума се слушала както въ града, тъй и при турското правителство. Въртялъ доста добра търговия съ мѣстни произведения, прѣкупувалъ аби и шеяци, които запосялъ въ Цариградъ. Когато Султанъ Махмудъ довършилъ еничеритѣ и обърналъ войската си въ редъ—низамъ – Стойко Чорбаджи билъ натоваренъ да натъкми аби и шеяци за дрѣхи на новата турска войска. Той билъ почитанъ отъ Котленци като благодѣтель на Котелъ и спаситель на гражданитѣ, за дѣто ги избавялъ нѣколко пѫти отъ бѣди и притѣснения въ най опасни и тѣжки времена. Тъй въ 1821 год. когато билъ излѣзалъ отъ Цариградъ единъ паша и бѣсялъ и набивалъ на колъ старейшини и по познати знамянити българи по градоветѣ и селата, вслѣдствие съзаклѣтието на Грьцкия въ Цариградъ патриархъ Григория, тогава Стойко Поповичь съ достоинството си, до колкото можилъ, умилостивилъ пашата, като му доказалъ, че българитѣ сѫ невинни и грѣхъ е да ги коли и бѣси така немилостиво, и въ Котелъ ни капка кръвь не ся пролѣла. Сѫщо и въ 1828 год., когато била Руско—Турската война и минавали по хиляди Турска войска прѣзъ Котелъ за́ Шумень, за да не се случало нѣкоя пакость въ Котелъ отъ необузданнитѣ тогава турски войски, той издѣйствувалъ отъ тогавашния военоначалникъ Рашидъ Мехмедъ Паша, та му се дали везирски хора, които сѣдѣли въ Котелъ и прекарвали Турската войска мирно безъ да се повреди ни имущество, ни честь на нѣкой котленецъ. Въ това време като била се довършила храната въ Котелъ и били се разбѣгали околнитѣ села, отъ дѣто минавали Турскитѣ войски, а билъ останалъ само Котелъ още непокѫтнатъ, пакъ Стойко Поповичь, съ опасность на живота си, отишълъ въ Шумень, издѣйствувалъ отъ главния военоначалникъ да имъ се отпусне храна отъ Сливенъ, дѣто имало събрана храна за нуждно време за войската, и народа я принесалъ на гърбъ, споредъ довършванието на добитъка, въ Котелъ. Съ тъзи храна котленци, като посрѣщнали и испроводили турската войска, прихранили и много бѣдни семейства и Котелъ осталъ цѣлокупенъ. Котленци до скоро време помнили добрѣ Стойковитѣ благодѣяния и заслуги. По тѣхъ времена котленскитѣ гъркомани, които отпослѣ почнѫли да смучатъ като кърлежи сиромашката кръвь, се крияли изъ миши дупки. А прѣзъ 1844 год. гъркоманитѣ сплѣли клевета противъ благодѣтеля си, комуто длъжели честь, животъ и имотъ. Тѣ наклеветили Стойка Поповичь прѣдъ Търновския и Преславския владика, че ужъ работялъ да добие ферманъ за да въздигне сукнена фабрика въ Котелъ, което щѣло да бѫде въ вреда на гражданитѣ имъ. При това тѣ, ужъ все противъ споменатата работа на Стойка, поднесли на Котленци да подпишатъ и подпечататъ двѣ-три бѣли книги, което и сполучили съ лъжа и измама, но вмѣсто да напишатъ прѣдлагаемата лъжа, написали, че Стойко и синъ му, който билъ си дошълъ на скоро отъ Франция, бунтувалъ простия народъ и подъ видъ народни смѣтки, ищѫтъ да земятъ управлението на Котелъ и да ся подигнѫтъ срѣщу Отоманската власть, и че, всичкото Стойково домородство отъ старо време било бунтовническо и непокорно на Султана, за което показали Стойкова братъ Михаила, че участвувалъ въ Влашко (1821 г.) въ Ипсилантовото време, и Стойкова шуря Капитанъ Георгя Мамарчова, предводителя въ Търновския случай (1834 г.), което трѣбало да тури въ праведно съмнѣние Турското правителство.

Клѣветницитѣ, като приготвили по този начинъ три писма, потвърдили ги въ Прѣславъ и Търново отъ владицитѣ и пратили едното до патриаршията, второто до Богориди, а третото до Търновския тогавашенъ управитель, пиянецъ и развратенъ бѣлобрадъ старецъ Исмаилъ Ефенди, който отпослѣ craналъ паша подъ името Адилъ Паша и билъ управитель въ Пловдивъ. Тъзи грозна клевета, която е подадене само на лукавитѣ гърци-фанариоти, подѣйствувала предъ властьта и Стойко и синъ му били затворени въ Цариградъ, споредъ гръцки интриги. И отъ тогава на сетнѣ, заедно съ тѣзи жертви, се лишилъ, споредъ гръцкитѣ интриги, и града Котелъ отъ напредишната си свобода.

Въ по преднитѣ отъ това събитие времена, Котелъ приличалъ като на Швейцарска республика въ нашето отечество. Когато въ цѣлата турска империя християнитѣ охкали подъ несносния турски яремъ, въ Котелъ турска чалма нѣмало; града се управлявалъ, както казахме по горѣ, самъ и гражданитѣ се ползовали отъ такава свобода, каквато по него време не ще да е имало по цѣлия свѣтъ. Но при това тъзи свобода не сѫ разбирали, както сега се ще на нѣкои да я разбиратъ, т. е. да се презиратъ законитѣ, да се отпускатъ на мързель, развратъ, тунеядство и др. т.; въ Котелъ тогава се глѣдало да си върше всѣкой работата и никой да не докача никого. Мѫжетѣ търгували въ странство, а женитѣ предели и тъчели въ кѫщи. Ето, въ тъзито котленска свобода билъ честитъ да прекара дѣтинството си наший Раковски, като най-голѣмото му удоволствие е било да ходи по гората или нькъ да отива при рѣката на тепавицата, вънъ отъ града, за да глѣда какъ се валя изработената въ кѫщи аба. Тѣзи расходки траяли по цѣлъ день и малкия Савва се ползовалъ да обикаля всичкитѣ околности на тепавицата, или да се качи на най високитѣ върхове на Балкана. Тѣжки дни за младия Савва биле зимнитѣ дни, когато дѫлбокия снѣгъ пресичалъ пѫтищата и проходитѣ и трѣбвало да сѣди въ кѫщи. Прѣзъ такива дни той ставалъ като левь, не слушалъ никого въ кѫщи и ламтѣлъ да си играе съ пушкитѣ и пищовитѣ на баща си.

да довършва гимназията, Раковски събралъ около себе си нѣколко отъ българчетата ученици въ салона на гимназията и имъ расказвалъ за съзаклятието, което е извѣстно подъ название «Капиновский Заговоръ въ 1836 год». Когато той вече довършвалъ расказа си и казалъ, че цѣльта на това съзаклятие е било: българитѣ да опитатъ сами силитѣ си, за да премахнатъ турския хомотъ, то ненадѣйно ги нападналъ съ крясъци единъ профессоръ, който въ него време ги прислушвалъ. Раковски му се опрѣлъ и му възразилъ нѣколко думи, но другаритѣ му го оттѣглили и го извели на вънъ въ градината и го молили да не се бунтува срѣщу профессора, защото инакъ и за другитѣ българчета не щѣло да бѫде добрѣ. Той видѣлъ, че вече нѣмало мѣсто за него въ гимназията; отишълъ си въ квартирата, прибралъ си нѣщата и на утреньта, като зелъ прошка отъ другаритѣ си, мислилъ да замине за Цариградъ. Но, като поразсѫдилъ, че не ще направи добрѣ ако напусне безъ време и като си казалъ, «каквото щѫтъ да правятъ съ мене», пакъ се распустилъ и отишелъ въ училището. За честьта му пакъ, никой нищо не му казалъ; спокойно прекаралъ малкото останало време отъ учебната година и на края на годината, споредъ примѣрнитѣ си успѣхи, билъ се сдобилъ съ отличенъ аттестатъ и си заминалъ благополучно за Цариградъ.

Когато стигналъ въ Цариградъ, при една почивка отъ нѣколко мѣсеца, било му прѣдложено, чрѣзъ майката на Княза С. Богориди, да замине за въ Парижъ, въ Франция, за да изучи и френския язикъ. Раковски приелъ прѣдложението на радо сърце и, като получилъ пари и всичко потрѣбно за пѫть, заминалъ за Парижъ. Тукъ той стоялъ около двѣ години. Изучилъ добрѣ френския язикъ и се запозналъ до колкото се можело и съ французската литература. Въ Парижъ Раковски трѣбвало да учи право, но не сторилъ така — негова геройски духъ, извънредната богата, жива и буйна фантазия, горѣщата любовь къмъ поробения български народъ и желѣзната воля, която вече се запалила въ ума му, за да работи за отървавание отечеството си отъ робство, не дали спокойствие на душата на вдѫхновенния младежь; той напусналъ училището и се върналъ въ отечеството си, като кроялъ планове, за да се освободи България отъ турското иго, на която възвишена идея той билъ вече посвятилъ цѣлия си животъ.

Когато се завърналъ отъ Франция въ отечеството си, Раковски посѣтилъ родителитѣ си и се порадвалъ нѣколко недѣли на родния си градъ Котелъ, по другарувалъ съ нѣкои отъ връстницитѣ си, а най-много не можалъ да се нарадва на брата си Юрдана и сестритѣ си Неша и Нанка, които отъ много време не билъ виждалъ. Най-послѣ той заминалъ за Цариградъ, гдѣто билъ приетъ за секретарь при Князa Богориди. Обаче тукъ Раковски не можилъ да се примири съ правилата на новата си служба и намислилъ да напустне и секретарството и въспитателитѣ си. Той не можелъ да се прикривѣва до земята предъ пашитѣ и агитѣ, съ които, като Богоридевъ секретарь, е ималъ чести срѣщи и сношения. Въ това време билъ подигнатъ и черковния въпросъ, по който взелъ да зема участие и Раковски. Споредъ това и споредъ други побудителни расказы, неприети по него време работи, които вършилъ Раковски, и които биле стигнали до ушитѣ и на нѣкои аги, стоението му въ Цариградъ станало невъзможно. И веднажь прѣзъ 1840 г. като извѣстилъ само на майката на Богориди, че не може вече да стои тукъ, той отишълъ въ една блиска скеля, качилъ се на единъ гръцки хамалски параходъ и заминалъ за къмъ Браила, за дѣто отивалъ парахода. Още въ пѫтя въ парахода, той се казалъ подъ името Георги Македонски, съ което име слѣзалъ и въ града Браила, съ цѣль да не би да го намѣри Князь Богориди, когато го потърси.

II.

Като стигнѫлъ въ Браила, Раковски се запозналъ съ нѣколко гърци търговци, на които се казалъ гръкъ, и ги молилъ да му спомогнатъ да стане учитель по гръцкия языкъ. Въ него време въ Браила, както и по цѣлата Романия, на честь биле само гърцитѣ; горкитѣ романи биле призрѣни, а името българинъ не се чувало никѫдѣ, освѣнъ между българитѣ, които прѣдъ другитѣ сами се наричали сърби. Това се длъжало на беюветѣ, които всички идяли отъ Фенеръ, и на гърцкото духовенство, което се било впило въ мѣсата на Влахия и Молдавия, както змията се впива въ снагата на жертвата си. Въ Браила имало само едно училище и то било гръцко. Слѣдъ нѣколко време отъ пристигванието си, Раковски сталъ учитель въ това училище. По него време той билъ за българитѣ като едно извънрѣдно сѫщество, и живѣнието му приличало на премѣждията на блудния синъ, за когото говори Евангелието. Синъ на Стойка Чорбаджи въ Котелъ, въспитанникъ и любимецъ на Богоридевцитѣ, Раковски се билъ снишилъ да учителствува въ Браила за 50 цванца, които му плащали въ мѣсецъ!

Въ Браила Раковски живѣлъ въ кѫщата на единъ гъркъ на име Ставри, на когото плащалъ мѣсечно за кирия и храна трийсетя цванца отъ платата си. Той, освѣнъ съ гърци и ромѫни, билъ се добрѣ запозналъ и съ българитѣ, които, като видѣли въ него добръ патриотъ и учитель, често го посѣщавали. Като учитель, той си глѣдалъ твърдѣ усърдно училищната работа, а вънъ отъ училището не билъ нищо друго освѣнъ пакъ учитель на възрастнитѣ. „Гдѣ сѫ Асеневци? Гдѣ е Симеонъ? Гдѣ е Крумъ? Тѣзи славни царе на преминалата ни слава!“ съ гръмливъ гласъ се е обращалъ къмъ младитѣ българи, когато сѫ го посѣщавали за да чуятъ исказанитѣ му мисли. Той най-много е глѣдалъ да имъ расказва раскази изъ българската история. По нѣкога пъкъ е расправялъ за тѣглилата на българитѣ въ отечеството ни. „За всички тѣглила сме криви пакъ ний, е казвалъ, когато не ставаме ний сами да си извоюваме свободата. На кого има да се надѣваме, че и да има, какво добро ще ни помисли, ако не интересътъ си?“

Раковски прекарвалъ днитѣ си въ училището, а нощемъ повечето време прекарвалъ на занятие, като глѣдалъ да изучва, доколкото се могло, разнитѣ Европейски язици. А покрай това въ него се явило и горѣщо желание да работи за освобождението на България. Писалъ, работилъ, кроилъ планове само и само какъ да може да се помогне на притѣсненитѣ. Прѣзъ есеньта въ 1840 г., той ималъ около си до 70—80 едномисленици, т. е момци рѣшени да тръгнатъ слѣдъ него, когато потѣгли за Балкана. „Ний трѣбва да покажемъ примѣръ и никой другъ. Веднъжъ стѫпилъ крѫка ни въ онази священна земя, знайте, говорилъ е на другаритѣ си, че мало и голѣмо е съ насъ. Братята ни сѫ готови да дадѫтъ и послѣдната си хапка за отървавание. Сърбия тъй извоюва свободата си. Гърция сѫщо, че и ей тъзи Романия.“

Честитѣ събирания и срѣщи на дружината, която ако и тайно до се гласяла, биле забѣлѣзани отъ властьта. Сѫщо и изъ града почнали да се носятъ слухове, че се гласели нѣколко българи за да минатъ въ Турско. И момцитѣ се досѣтели, че ги преслѣдватъ, та по напустили честитѣ си срѣщи, и токо да се каже, прѣзъ зимата тѣ биле чузди единъ на другъ. На слѣдующата пролѣтъ Раковски се рѣшилъ и събралъ момцитѣ си единъ празниченъ день въ училището си и се съвѣщавали, какъ да постѫпятъ и какво да направятъ, за да се даде единъ пѫтъ за винаги потикъ на голѣми въстания въ България противъ агарянитѣ. Този день било обмислено за набавяние средсва за въ пѫть, като: пари, орѫжие, куршуми и барутъ. Решено било първенъ да се съставятъ дружества между българитѣ, които сѫ пръснѫти по градоветѣ изъ Романия, Басарабия и Россия, които дружества да могѫтъ да събиратъ и отпускатъ сумми, безъ които къмъ нищо не можело да се постѫпи. Такива събирания станали нѣколко праздници подъ редъ и за всичко било обмислено; трѣбвало само да се почне на дѣло. Раковски прѣзъ това време се сношавалъ писменно и съ Капитанъ Мамарчева, който тогава се намиралъ въ града Коня въ Азия на заточение. Нъ шпионска рѫка, вижда се, побъркала на всичко.

Прѣзъ мѣсецъ Августъ 1841 год. въ единъ прекрасенъ день се явилъ единъ офицеръ въ сръбска униформа, забилъ сръбско знаме на средъ градската чаршия, а глашатая му съ едно тъпанче приглашавалъ младежи да идатъ да се запишатъ доброволци за избавяние християнитѣ българи отъ робство. Това записвание траяло 2—3 деня наредъ и много младежи се записали, безъ да е имало нѣкой отъ властьта да види какво и отъ кого се това върши.

По него време властьта въ Браила състояла отъ полицемейстора Пано Цицирико и отъ военния комендантинъ полковникъ Енгелъ, русски офицеръ, останалъ като интрукторъ въ тукашната войска, слѣдъ заминуванието на Русситѣ.

На четвъртия день отъ записванието, цѣла Браила се била събрала часа по 6 вечерьта на Дунава да глѣда заминаванието на доброволцитѣ въ Турция. Всички доброволци биле около четирестотинъ души, всички българи, съ исключение на трима арнаути и единъ гъркъ. Тѣ биле въорѫжени съ стари орѫжия отъ битъ-пазаръ. На брѣга на Дунава се намиралъ кораба на нѣкой си Балдуинъ, търговецъ отъ Солунъ, който билъ далъ кораба си съ кирия на сърбския офицеръ. Като било вече всичко приготвено, доброволцитѣ навлезли въ кораба, нъ не всички; вижда се кораба е билъ малъкъ та половината отъ доброволцитѣ останали за второ пренасяние. Когато вече кораба отплувалъ по водитѣ на Дунава, ето че се чули отъ къмъ града военни трампети да биятъ. Не се минало нито петь минути и полковникъ Енгелъ пристигналъ съ двѣ роти войска, която пусналъ върху публиката и останалитѣ доброволци и ги распръсналъ. Слѣдъ това Енгелъ искомандовалъ на войската да гърми върху доброволцитѣ въ кораба, който водата по легичка влечала на надолу. Доброволцитѣ разбрали, че това било измама, та отворили и тѣ огънь и убили нѣколко власи. Тоя часъ биле загинали повечето отъ доброволцитѣ, които се намирали въ короба.

Въ това време Г. Котевъ и още трима други другари съ сила държели Раковски предъ вратата на единъ дюкенъ, близо до мѣстото дѣто се вършело безчеловѣчието. Раковски се дърпалъ отъ другаритѣ си и колкото можелъ викалъ: „Оставете ме бре, оставете ме да отида да убия това куче, тоя кръвопиецъ, който пролива християнска кръвь, пуснете ме да отида да му извадя душицата, да му испия кръвьта . . .“ Предметъ на гнѣва му билъ полковникъ Енгелъ. Раковски удрялъ, тласкалъ, викалъ, пусвалъ и глѣдалъ да се отърве отъ ръцѣтѣ на другиритѣ си, но тѣ го задържали, защо се бояли отъ сетнинитѣ. Енгелъ билъ далечъ отъ тѣхъ и не можелъ да чуе псувнитѣ на Раковски, но други хора започнали да се доближаватъ до тѣхъ да видятъ какво се върше. Взело да се надвечерява. Енгелъ по едно време бутналъ коня си и си отишълъ; сѫщо и войската заминала слѣдъ него и крайбрѣжието утихнало. Слѣдъ малко време всички си били разотишле; отишълъ си и Раковски съ другаритѣ си. Прѣзъ нощьта нѣколко българи отишле съ каици по Дунава за да видятъ какво е станало съ останалитѣ нещастни доброволци въ кораба, който билъ засѣдналъ на пѣсъкъ всрѣдъ Дунава, малко надолу отъ Браила. Тамъ се узнало за измамата: кораба билъ пробитъ и кърмилото му извадено. Ако водата не е била малко, ако да било есенно време, сичкитѣ доброволци щѣли да се издавятъ. До сутриньта всички останали доброволци биле испринесени на влашкия брѣгъ съ враницитѣ на надошлетѣ българи и се распръснали и испокрили.

Каква е била тая трагедия? За какво е била тая измама? — и до сега е за чудо. „Азъ съмь наклоненъ да вѣрвамъ, казва Г. Котевъ, че това ще е било нѣкоя дипломатическа игра. Може би Александръ Гика, влашкия бей, за да се покаже вѣренъ на Турция, да бѣше турилъ офицерина съ сърбската униформа да събере доброволцитѣ съ намѣрение да ги излови и избие и да заслужи благоволението на Портата. Едно нѣщо е вѣрно, и то е, че сърбския офицеринъ исчезна въ деня, когато доброволцитѣ се качиха на кораба, и вече нито се видѣ, нито се чу.

На това доброволческо събирание Раковски твърдѣ много съчувствовалъ, но не зелъ участие въ него. Тъзи работа му се видела още отъ начало като не оздравена и като да не почивала на здрава основа. И наистина неговото предвиждание се збѫднало, и то било за него урокъ. А да останело не отмъстено безчеловѣчието на Енгела, Раковски го счелъ за грѣхъ. Отъ деня на приключението, той закроилъ планове за отмъщение. Кѫдѣто и да отидялъ все за Енгела и за удавенитѣ мислялъ и приказвалъ. Другаритѣ му се досѣтели, че той крои нѣщо въ себе си, та зели мѣрки за да го раздуматъ да се остави отъ таковато си намѣрение. Но той на това сърдито имъ отговорилъ: „Какви мечки сте вие бре! Кръвъ ли има у вашитѣ жили или помия? Какъ можете да търпите такава безправда? А бре ваши братя избиха тамъ въ Дунава и вие нещете да знаете! Ахъ, роби съ роби! . . . .

Не се изминало ни мѣсецъ, Раковски билъ поканенъ една вечеръ на балъ въ кафенето на нѣкого си Николето, гдѣто той често си походвалъ. Вечерьта, като отишълъ въ кафенето, той сварилъ тамъ доволно лица отъ двата пола приготвени за бала, който още не билъ се почналъ. Той сѣдналъ до една маса, както всичкитѣ други, и си порѫчалъ едно кафе. Скоро кафето му било поднесено, той почналъ да го пие и въ сѫщото време разглѣждалъ изъ кафенето нарѣденитѣ гости около маситѣ, които сѫщо се забавлявали по щѣнието съ разни пития и се веселели. При разглѣжданието си той съглѣдалъ на една страна на кафенето около една маса полковника Енгелъ, убийцътъ на невиннитѣ доброволци, и още двама — трима офицери, които играяли въ карти и обръщали чашитѣ съ спиртни питиета.

Раковски испилъ кафето си, но го обзело безпокойствие; станалъ де се порасходи изъ публиката, но все повечето почвалъ да плавва въ гнѣвъ. При обиколката си, преминалъ по край масата на споменатитѣ офицери, и престорено, като че не видѣлъ, той се притрилъ о масата, която току що не повлѣкалъ по дирѣ си. Полковника му извикалъ ядосано: „Ей, грекуле, какво се притривашъ като крастава коза?“ „Ти си крастава коза, кръвнико!“, му отговорилъ браилския даскалъ и въ гнѣвътъ си му подхвърлилъ рѫкавицата си за дуелъ. Яростьта кипнала и въ двѣтѣ страни. „Ти ли имашъ мутра да ме канешъ за дуелъ?“ извикалъ полковника, като скочилъ на крака и турилъ рѫка на саблята си. Скочила на крака и публиката, която се била испоплашила, като видѣла, че полковника долувилъ саблята си. Впустили се нѣколко младежи, познайници на даскала, дърпнали го за рѫцѣ и го повели за на вънъ.

„Безчестишъ военния мундиръ, страхливецо!“ гордо извикалъ нашия браилски даскалъ всредъ кафенето, като го тѣглили младежитѣ. При голѣмото му упорство, той билъ изведенъ вънъ отъ кафенето и отведенъ у дома му, гдѣто нѣколкома отъ другаритѣ му него оставили самъ и прѣзъ цѣлата нощъ, а спали у него. А и какъвъ сънъ, той цѣлата нощь не можалъ да се успокои и не спалъ нито минута. „Или ще го убия, или ще ме убий!“ викалъ цѣла нощъ. „Бре защо ме не оставихте да му испия кръвьта?“, казалъ най послѣ, като извадилъ отъ джоба си едно револверче, което постоянно си носялъ, и го захвърлилъ прѣзъ прозореца на двора и се зехлюпилъ на очи върху кревата си.

Въ кафенето пъкъ полковника Енгелъ, за да си измие очитѣ, казалъ: „що има? вълкъ се не бои отъ заешки топурдии!“ Примирилъ се въ себе си и заповѣдалъ да се почне бала. Игритѣ се почнали и траяли дори до слѣдъ срѣднощь, но не биле станали толкова весело, както това бивало другъ пѫть, ако сега и да се продължили толкова до късно. Като се свършилъ бала публиката си разотишла, а полковника, офицеритѣ и нѣколко граждани комарджии останали въ кафенето да играятъ комаръ. Тъзи игра траяла до изгрѣвание слънце и Енгелъ изгубилъ въ нея твърдѣ голѣмо количество рубли.

На утриньта изъ цѣлата Браила се расчуло за скандала на бала и мнозина говорили, че тоя день ще има нѣщо да послѣдова отъ него. Но, вижда се, Енгелъ, като още вечерьта се помирилъ въ себе си, така си и примълчалъ; а Раковски затаилъ въ себе си отмъщение и чакалъ згоденъ случай. Чакалъ той случая, но не както преди се заканвалъ и предъ всички говорялъ. Отъ тогава на сетнѣ той нийдѣ и прѣдъ никого не споменувалъ нито за приключението съ доброволцитѣ, нито за скандала въ бала, нито пъкъ нѣщо за Енгела; отъ което изъ града се говорило, че и Раковски се помирилъ въ себе си. Тъй мислили и неговитѣ другари и се радвали, защото иначе, казвали, ще има нѣщо да пострада въ тъзи чужда страна.

Прѣзъ есеньта Раковски заболѣлъ и болѣдувалъ близо два мѣсеца. Прѣзъ времето на болѣдуванието му, той не билъ забравенъ отъ другаритѣ си. Прѣзъ Ноемврий той се продигналъ отъ постелята си, залувилъ се за работата си и най послѣ весело посрѣщналъ и испроводилъ и коладнитѣ праздници. Силитѣ му се съвсемъ възвърнали. Освѣнъ това за проклѣтия Енгелъ, като да билъ съвсѣмъ забравилъ. На Юрдановдень другаритѣ му ходили да го влачугатъ: Той ги гостилъ и прѣзъ всичкото време билъ извънрѣдно веселъ.— «Утрѣ вечеръ ще има балъ въ казиното, имъ казалъ весело, и азъ съмь каненъ.» — «Ще идешъ ли?» го попиталъ Г. Котевъ. — „Хай, хай, отговорилъ, ще отида и ще смая хората съ играта си.“

На Ивановдень времето било много студено, по улицитѣ имало снѣгъ до колѣни и вѣтъра силно духалъ отъ къмъ сѣверъ. Вечерьта, около седемъ и половина часа, каненитѣ за бала се разшавали и заминавали за казиното; а малко по късно въ улицата, гдѣто била кѫщата на нѣкой си богатъ търговецъ Даскаловъ, у когото живѣялъ Енгелъ, се расхождали двама человѣка съ закрити съ гугли глави и прѣчели единий на едната страна на улицата, а другий на другата страна. Тѣзи двойца изглѣждали като да чакатъ нѣкого. До портата на Даскалова чакала една хубава шейна. Тъкмо на деветь и половина часа, когато нѣмало вече никого по улицитѣ, излѣзалъ отъ портата единъ офицеръ, облѣченъ въ руски воененъ менчиковъ, чийто вратникъ билъ дигнатъ на горѣ и закривалъ всичкото му лице; качилъ се на шейната и заповѣдалъ да го занесѫтъ въ казиното на Николето. На педесеть крачки растояние отъ портата на Даскалова се гръмналъ единъ пищовъ, чулъ се единъ викъ и всичко утихнало. Слѣдъ това двамата непознати се доближили и единий, като казалъ на другия: „свѣтихъ му маслото!“ заминали за габровското кафене Тия двама приятели биле Раковски и Ставри двамата въорѫжени и чакали Енгела. Убиеца билъ Ставри, покрай когото по напредъ минали шейната. Като постояли около двайсеть минути въ кафенето, излѣзли да си отидатъ, но Раковски билъ безпокоенъ та тръгналъ да се расхожда по улицитѣ, а Ставри си отишълъ въ кѫщи. Като се расхождалъ, Раковски се срѣщналъ съ единъ познаецъ, който му казалъ, че майоръ Петракеска го занесли убитъ на полицията. Той истръпналъ и, като казалъ «жална случка», тръгналъ въ пѫтя си, но безпокойството го още повече обвзело; особенно се ядосалъ, като си помислилъ, че проклѣтия Енгелъ пакъ останалъ живъ. Сега, да се върне въ кѫщи не смѣилъ, защото, мислилъ си може би да го пази полицията; да иде да се предаде самъ не искалъ, защото може би Енгелъ въ ядъ да го съсѣче. Той обсѫдилъ, че за сега не трѣбва да се намира даже въ града и безъ ни най малко бавение опѫтилъ се за къмъ града Галацъ, гдѣто стигналъ на утреньта и се представилъ на тамкашния руски консулъ, който му билъ познайникъ, и му расправилъ за случката. Консула му казалъ, че е въ опасность и че трѣбва да замине за Росия, но Раковски, като размислилъ, че може би други българи и хазейна му да пострадатъ заради него, потеглилъ обратно още вечерьта за Браила.

Сутриньта, като стигналъ въ Браила, Раковски отишълъ право въ свърталището си, въ дома на Ставря. Майката и сестрата на ставря, щомъ го видѣли, заплакали и му казали, че Ставря го затворили, защото убилъ единъ майоръ. Раковски успокоилъ женитѣ, като имъ казалъ, че Ставря ще го пуснатъ, защото въ нищо не билъ виноватъ, и, като изгорилъ нѣкакви си книжа, излѣзалъ отъ кѫщи. Отъ тукъ той отишълъ право въ полицейския домъ, отворилъ вратата на канцелярията на полицемейстера и останалъ смаянъ. Той съзрялъ до писалището на столъ полковника Енгелъ живъ и здравъ, до него и полицемейстера, отъ друга страна прокурора и до този единъ писаръ съ перо въ рѫка. На срѣщѣ имъ стояли Ставри, нѣколко българи и нѣколко гърци, всички вързани, и на една маса тѣлото на майора Петракеска, чийто лице оствѣтлявали двѣ вощеници, които горѣли до главата му. Щомъ той престѫпилъ прага и влѣзалъ въ стаята, всички дигнѫли очи къмъ него, вързанитѣ пъкъ съвсѣмъ истръпнали, като видѣли, че самъ се предава въ вълчитѣ уста любезния имъ учитель, когото тѣ до сега никакъ не биле издали. Раковски полегка доближилъ до мъртвеца, ниско му се поклонилъ и му цѣлуналъ дѣсницата. Отъ това се всички зачудили и мълчали. Само подлий Енгелъ отворилъ вълчитѣ си уста и го попиталъ: ,,Кой си и какво търсишъ?" Раковски престѫпилъ къмъ писалището и спокойно отговорилъ:

—Азъ съмъ тукашний учитель Савва Македонский и съмъ убиеца на злочестия майоръ".

—„Излѣзъ на вънъ!" викналъ Енгелъ. „Ти си лудъ, убийцитѣ сѫ хванати?"

—„Не мога да излѣза", мирно му отговорилъ учителя, „защото, повтарямъ, азъ съмъ убиеца и тѣзи хора не сѫ въ нищо виновати; тѣ ми сѫ приятели и, може би, искатъ да ме защитятъ, но това го не приемамъ, защото, пакъ казвамъ, азъ съмъ убиеца на този нещастенъ, и въ това, както виждамъ, твърдѣ много съмъ се излъгалъ, защото моя коршумъ бѣше съвсѣмъ за другиго излѣнъ и това лице си именно „ти" и посочилъ съ пръсть на Енгела. „Вѣрвамъ, че помнишъ дѣто издави и изби лѣтоска толкова българи и още дѣто се подигра съ дуела, който ти бѣхъ предложилъ въ кафенето; ето кое ме караше да постѫпя така. Сега можешъ да правишъ съ мене каквото искашъ."

Отъ казванието на учителя всички разбрали, че истина е той убиеца. Прокурора, който нишо не можилъ да узнае отъ вързанитѣ, сега повѣрвалъ на учителевитѣ думи. Енгелъ отъ своя страна казалъ да се задържи и учителя и да се състави и другъ протоколъ.

— „Нѣма нужда отъ протоколъ," извикалъ учителя съ натъртенъ гласъ и се навелъ, взелъ листъ книга и перо отъ писалището, подписалъ се отдолу и имъ подхвърлилъ листътъ, като имъ казалъ: „Вземете и пишете каквото щѣте. Заповѣдайте сега да ме затворятъ или каквото щѫтъ да ме правятъ" и тръгналъ къмъ вратата. Въ това време прокурора извикалъ на стражаритѣ да го заведатъ въ нѣкоя стая и да го уковатъ въ желѣза, а за вързанитѣ, казалъ, да се освободятъ.

Заповѣдьта се испълнила: учителя, или както тогава го наричали „даскала" приелъ билезици на рѫцѣтѣ и тѣжки вериги на краката.

Въ скоро време се расчуло изъ цѣлия градъ, че даскала билъ убиеца на майора и, че самъ се предалъ въ рѫцѣтѣ на полицията. Това било явено въ Букурещъ на правителството и по газетата изъ Романия.

Браилскитѣ българи, особенно съмисленницитѣ на даскала, не останали хладнокръвни къмъ затворения. Тѣ сега познали великата доблесть на учителя и приятеля си, споредъ което, той станалъ предъ очитѣ имъ по високо отъ облацитѣ, станалъ за тѣхъ свѣтецъ, очаровалъ ги чрѣзъ родолюбието си, което го накарало да отмъсти невинната мѫченическа кръвь на загиналитѣ доброволци, и чрѣзъ самопожертвуванието си въ полза на извързанитѣ лица, по случката съ Петракеска. Въ всички се породило изведнъжъ една мисълъ: „Да се избави този юнакъ.“ Нъ какъ? Да се грабне на сила не можало, защото полиция и войска го вардяла. Оставало да се употрѣби подкупванието. Нъ гдѣ ги пари? — „Да дадемъ!“ извикали всички въ единъ гласъ, когато биле се събрали познайницитѣ на даскала въ габровското кафене, за да размислятъ какви мѣрки да зематъ за избавянието му, и начаса събрали около сто жълтици. Освѣнъ това нагласили се да работятъ и прѣдъ другитѣ българи въ Браила и Галацъ.

Слѣдъ два — три деня отъ затварянието на даскала, въ Браила било извѣстено, че пристига въ града Министра на вѫтрѣшнитѣ работи Михалаки Гика, брата на Княза Александра Гика, за да изслѣдова дѣлото по убийството на майора. Прѣзъ деня, когато е щѣлъ вече да пристига скѫпия гость, градския кметъ Доминеску, управителя, сѫдиитѣ, владиката съ духовенството и почти всичкото браилско население, което никога не било виждало княжевия братъ, биле излѣзли на край града на букурешкото шоссе на срѣща. Сѫщо и полковникъ Енгелъ не закъснѣлъ да изведе гарнизона си, състоящъ отъ три роти; той излѣзалъ отъ казармата съ голѣмо тържество, като двѣ трампети и два тѫпана правяли страшна гюрюлтия напрѣдъ войницитѣ, а самия той прѣпускалъ около тия три роти като нѣкой маршалъ на бойното поле и ту викалъ, ту крѣскалъ, ту псувалъ и се озърталъ на страни като бѣсенъ. Когато стигналъ на опредѣленото мѣсто за посрѣщание, той наредилъ войницитѣ по шоссето и, като повикалъ помощницитѣ си офицери, опѫтилъ се съ тѣхъ за въ близката дѣдова Василева кръчма. Времето било много студено, сѣверния вѣтъръ билъ остъръ като ножъ, посрѣщачитѣ се калили чисто, а Бейзадето Михалаки не бързалъ да стигне въ града. Най-послѣ кмета Доминеску казалъ: „хайде да влѣземъ и ний въ кръчмата на дѣда Василя!“ . . . Той още не изрекалъ и всичката аристокрация нахлула въ кръчмата; а отъ долнята ржка хора се спустули по другитѣ кръчми и слѣдъ двѣ — три минути само войницитѣ останали на снѣга.

Кръчмата на дѣда Василя била прочута по хубавото си винце, ако и да не била до тамъ наредена отъ друга страна. Скоро стъклата, кое съ винце, кое съ ракийца, се наредили по ржцѣтѣ на нечаканитѣ дѣдови Василюви мющерии. Сърдцата се стоплили, езицитѣ се размразили, всички добили сила и воля за говорение, което станало тъй всеобщо, щото не можело да се познае кой говори, кой пѣе и кой слуша, съ една дума кръчмата заприличала на лудница. Вавилонията се продължавала, никой не съглеждалъ, че на вънъ почнало да се смърчава, и никому като че не идвало на умъ, че сж излѣзли на срѣща. Сжщо и войницитѣ, които до скоро стоели на снѣга мирничко, сега сновѣли отъ кръчма на кръчма и по шоссето, за да се посгрѣятъ и отвънъ и отвжтрѣ, нъ къмъ лордската кръчма, разбира се, не смѣяли да замиришатъ. Тъкмо въ това време, когато всички се биле залисали изъ кръчмитѣ, по шоссето се задала една шейна съ четире коня; на капрата ѝ седяли шейнаря и единъ слуга, а въ шейната единъ чѣловѣкъ обвитъ въ голѣми тѣжки кожуси и съ самуренъ калпакъ на глава. Шейната идяла силна по букурешкото шосе, налѣзла бариерата, минала край войницитѣ, които не обърнали никакъ внимание на нея, и влѣзла въ града. Слѣдъ нѣколко минути се задали други три шейни, въ които имало дрѣхи, санджци и нѣколко въоржжени стражи. Войницитѣ се растичали, испрѣдили ги и ги попитали за княжевия братъ, нъ стражаритѣ имъ отговорили, че той билъ въ първата сама шейна. Наискачили и лордоветѣ отъ кръчмата, но било късно . . . Въ това време нѣколко момчета доближили до Доминеска и му казали, че Князя засукалъ за къмъ двора му и спрѣлъ до портата. Тъй се свършила срѣщата и всички се разпилѣли по дома си.

На утриньта отъ пристиганието си въ градъ Браила, министера Михалаки заповѣдалъ да му се доведе убиеца въ дома на кмета, у когото, както видѣхме, слѣзалъ госта. Скоро заповѣдьта била испълнена. И тъкмо часа на деветъ сутриньта браилскитѣ граждани биле зрители на водението на Раковски отъ затвора въ кжщата на кмета при министера. Всичкитѣ граждани съчувствували на окования младежь. Дори майката на убития майоръ Петракеска била обявила, че нѣма никаква претенция противъ убиеца и че даскала не билъ виноватъ, а е била виновата участьта на сина ѝ.

Когато го водяли, даскала билъ миренъ като дѣте, лицето му блещяло отъ невинность, безъ никакъвъ страхъ или отчаяние. Найпослѣ той стигналъ въ кѫщата на Доминеска придруженъ отъ нѣколко стражари и отъ полицемейстера. Ввели го при Бейзаде Михалакя, който въ това време сѣдялъ въ салона по турски на миндерликъ, а до него владиката, който билъ дошьлъ да го поздрави съ добрѣ дошъль и да му се извини за нестаналото посрѣщание. Отъ двѣтѣ страни на миндеря сѣдели на столове прокурора, сѫдиитѣ и други чиновници. Липсовалъ само Енгелъ, който извѣстилъ, че билъ боленъ; вижда се, за да не дава смѣтки за посрѣщанието. Отъ българитѣ не липсвалъ ни единъ. Другаритѣ, или тъй да се каже, ученицитѣ на даскала биле напълнили двора и съ нетърпение очаквали да чуятъ, каква пресѫда ще се чете на учителя имъ.

Михалаки изглѣдалъ даскала отъ върхъ до пети и се навелъ къмъ владиката, та му изговорилъ нѣщо на ниско; владиката клюмналъ съ глава на одобрение. Слѣдъ това той поискалъ оть даскала да му каже отъ гдѣ е родомъ, какъвъ поданикъ е, какво му е занятието и какво го е принудило да стане убийца. Въпроситѣ се задавали на единъ простъ ромейски языкъ т. е. на единъ гръцки языкъ смѣсенъ съ италиянски, турски и български думи, който языкъ даскала разбиралъ, нъ не можелъ да го говори. Даскала почналъ полечка историята си, като говорилъ классическия еленски языкъ, който нито бейзадето, нито владиката разбирали добрѣ, нъ се стрували, че всичко разбиратъ. Той казалъ, че е родомъ отъ едно балканско село Котелъ, че се е училъ въ Цариградъ и Атина и пропѫтувалъ по западна Европа въ Австрия, Германия и Франция за образованието си, че е служилъ на Князь Богориди като секретарь и най послѣ е избралъ учителското звание и се преселилъ въ Браила, дѣто вече учителствувалъ година и половина. Слѣдъ това разказалъ за случката съ доброволцитѣ, като прибавилъ: „Тѣзи хора бѣха всички на работата си. Ако не се бѣше явилъ сърбския офицеренъ, тѣ щѣхѫ да си слѣдватъ мирнитѣ занятия. Самото позволение или не запрещение отъ полицията да се записватъ доброволци, накарваше всѣкиго да вѣрва, че сърбския офицеръ испълняваше нѣкоя заповѣдь на княза Гика или на русското правителство и насърдчаваше всѣкиго, който имаше християнско чувство и благородна душа да иде на помощь на християнитѣ, които страдаятъ подъ агарянското иго. Тѣзи хора бѣха послушни на мѣстнитѣ власти; Енгелъ можеше да ги спре на край брѣга, преди да влѣзатъ въ кораба; той можеше да ги повика да се върнатъ назадъ отъ кораба, понеже тѣ почтинаха християнската власть въ Влахия, и очакваха даже нейната помощь срѣщу невѣрницитѣ. Обаче, вмѣсто да се отнесе съ доброволцитѣ человѣчески, по християнски, полковникъ Енгелъ извади ротитѣ си отъ хамбаря — дѣто ги бѣше скрилъ още отъ сутриньта — въ минутата, когато кораба се откачи отъ брѣга, и имъ заповѣда да стрѣлятъ върху тия невинни хора. Това го знае дѣдо владика и всички тукъ присѫтствующи лица, това го знаятъ хиляди хора, които сѫ готови да додѫтъ да свидѣтелствуватъ. Слѣдователно, Енгелъ извърши въ тоя случай злонамѣренни убийства и заслужваше да се разстрѣля. Сѫдилището обаче не го преслѣдва и моята съвѣсть не ме остави да глѣдамъ ненаказано такова едно злодѣйство; затова се принудихъ, противъ волята си, да посѣгна на живота на полковника. Казвамъ противъ волята си, защото, ако сѫдилището го бѣше наказало, азъ нѣмаше да се мѣся. Азъ съжелявамъ твърдѣ много станалата грѣшка съ злочестия майоръ, нъ вѣрвамъ, че Всевишния ще награди и обезщети въ святитѣ си обятия невинната жертва на едно право и законно дѣло. Колкото за полковника, азъ като вѣрвамъ въ Божието правосѫдие, обѣденъ съмь, че Господь го спаси тоя пѫть отъ моя ударъ, защото му готви друго по жестоко наказание. Сега вие правете съ мене каквото ви е угодно. Азъ знаяхъ, че моето дѣло е едно докачение на сѫществующитѣ закони, и че присвояванието ми на права, които обществото не ми признава, ще има за сетнини моето наказание, за това и самъ се предадохъ въ рѫцѣтѣ на правосѫдието, въ рѫцѣтѣ на джелатина на доброволцитѣ, въ рѫцѣтѣ на Енгела. По човѣшки и по християнски азъ съмь невиненъ, и ако въ Влашко има прави сѫдилища, въ което не се съмнѣватъ, мене ще ме освободятъ, нъ въ всѣки случай азъ съмь готовъ да притѣгля всичкитѣ мѫки и наказания, като съмь убѣденъ, че Богъ ще отмъсти на безсъвѣстнитѣ или бесправеднитѣ сѫдилища за тѣхнитѣ криви рѣшения . . . .“

Като изслушалъ думитѣ на даскала, Михалаки заповѣдалъ да снематъ веригитѣ отъ краката му и да го освободятъ. Слѣдъ това той се обърналъ къмъ даскала и му рекълъ:

„Отъ твоитѣ думи, г-не учителю, азъ се убѣдихъ, че ти не си простъ убиецъ, както се предполагаше отъ начало. Азъ виждамъ, че ти си ученъ человѣкъ и съ мѫжки характеръ и че си направилъ това прѣстѫпление подбуденъ отъ человѣчески и християнски чувства. Нѣма съмнѣние, че престѫплението е престѫпление и, че пристѫпницитѣ трѣба да се наказватъ, може би че и братъ ми ще рѣши да те накажетъ строго. Възможно е обаче и да земе въ внимание твоята младина, твоята горѣща кръвь, твоята неопитность въ свѣтовнитѣ работи и да се смили за тебе: сичко това е негова работа. Азъ ще те заведа при него и ще те предамъ на неговитѣ рѫцѣ, че той да прави съ тебе каквото го научи Господъ. За сега ти си свободенъ, иди си у васъ, приготви се, земи си зимни дрѣхи и ела утрѣ рано по седемъ часа за да вървимъ заедно на Букурещъ, Хайде! Много здрави!“

Тъзи постѫпка на Михалакя очудила всичкитѣ тамъ присѫтствующи и даже цѣлия градъ и всички казвали, че това го правялъ той не отъ довѣрие към учителя, но просто улеснявалъ бѣганието му.

Другаритѣ и приятелитѣ на учителя, които до сега все чакали отвънъ за да видятъ какво ще сторятъ учителя имъ, смаяли се като видѣли, че той излиза отъ кѫщи съвсѣмъ свободенъ. Раковски имъ подалъ рѫка и ги поканилъ да идѫтъ въ дома му, гдѣто, като стигнали, казалъ имъ рѣшението на министра Михалакя и поискалъ да му дадѫтъ дебелъ кожухъ (шуба) за въ пѫть.

—„Че нима мислишъ да пѫтувашъ утрѣ съ Михалакя?“ сериозно го попиталъ другаря му Г. Котевъ. — „Ха! Ами че какъ? Разбира се че ще пѫтувамъ, отговорилъ Раковски, освѣнъ ако Михалаки ме освободи, ако ми каже, че процесса ми е прекъснѫтъ и че съмъ съвсѣмъ освободенъ“. Г-нъ Котевъ като че не вѣрвалъ ушитѣ си; този уменъ человѣкъ правялъ и глупости, си помислилъ той и възразилъ: „Ами че не видишъ ли, че Михалаки ти дава средство да се избавишъ, да побѣгнешъ? Той самъ нѣма право да те освободи, ако и да те мисли за невиненъ, нъ ще е благодаренъ, ако побѣгнешъ. Хайде, пари имаме, руската граница не е далеко. Азъ ще хвана единъ файтонъ на пощата, ще те прудружа и утрѣ по пладнѣ сме въ Болградъ“. — Моля ти се, отговорилъ учителя, ако ме обичашъ; не ме карай да правя безчестни работи. Азъ ако да можахъ да правя безчестия, щѣхъ да бѫдѫ днесъ секретарь на Богориди и человѣкъ богатъ и влиятеленъ въ отчееството на безчестнитѣ въ Фенеръ. Азъ не ви искамъ съвѣти, а единъ добръ кожухъ.“ — ,,Двадесятъ кожуха ще ти дамъ, ако ти трѣбатъ, отговорилъ единъ младъ момъкъ, Николчо — бѫдѫщия дѣдо Никола — нъ работата не е за кожуситѣ. И азъ съмь на мнѣние, че не трѣба да се хвърляшъ втори пѫть въ устата на ламята. Сега си свободенъ, ползовай се отъ свободата си и си осигори живота и здравието.“

— И ти ли, бае Никола? попиталъ го Раковски, и ти ли ме съвѣтвашъ на безчестия? Азъ имахъ за тебе по-добро мнѣние и въ тебе голѣми надѣжди за напредъ. Не ме принудвай да си измѣнявамъ мнѣнието, бае Николчо! Не забравай, че безчестнитѣ хора нѣматъ отечество, че тѣхния идолъ на свѣта е тѣхния интересъ. Хора, които глѣдатъ само интереса си, не могѫтъ да работятъ за отечеството си, защото единъ такъвъ подвигъ иска пълна готовность на самопожертвование“.

— ,,Да, възразилъ Николчо, ний проститѣ трѣба да сме готови да се жъртвоваме, нъ ти трѣба да живѣешъ, да си свободенъ за да ни водишъ. Ние сами не знаемъ нито царвулитѣ си да вържемъ както трѣба“.

— ,,Бае Никола, продължилъ Раковски, вие утрѣ сами ще начнете да ме призирате, сами ще престанитѣ да ме слушате, като видите че съмь страхливецъ, че се боя отъ смърть и отъ страдания, че не почитамъ обѣщанията си, че подъ единъ или други предлогъ се исплъзвамъ отъ испълнението на дълговетѣ си, че, съ една дума, приличамъ на сичкитѣ други шарлатани, за които думата родолюбие е само единъ дискусъ за да събиратъ пари и да се излѣжаватъ на топлитѣ постелки. Правете каквото правя азъ, и вий ще се научите да се водите сами и ще станете въ състояние да избавите България. Но стигатъ тия прикаски. Азъ искамъ отъ васъ единъ кожухъ и отъ Ставря хлѣбъ, защото умирамъ отъ гладъ. Шесть деня има какъ не съмь ялъ.“

Било пладнѣ. Трапезата се сложила и почнали да обѣдватъ. До като обѣдвали, гости непристанно идяли да се видятъ съ учителя си. Не закъснѣли да додѫтъ при него и малкитѣ дѣца, неговитѣ училищни ученици, които биле сѫ научили, че ще ги напуска учителя имъ, и дошле да му поблагодарятъ и да земятъ збогомъ. Раковски излѣзалъ нажаленъ при тѣхъ на двора, казалъ имъ нѣколко добри думи и ги испроводилъ да си отидатъ по дома си, за да не мръзнатъ и се върналъ пакъ на трапезата. Но каква трапеза, то било цѣла свадба, обѣда се продължавалъ дори до вечерьта, и гости не преставали да вървятъ. Всичкитѣ браилски българи, че дори гърци, власи, сърби, русси, евреи и др. се извървели тоя день да се видятъ съ учителя. Вечерьта часа около деветъ гоститѣ вече си разотишле. При излизанието на неговитѣ съмисленници, той ги позабавилъ на пѫтната порта и имъ казалъ: — „Человѣкъ е смъртенъ. азъ може да умрѫ въ тъмницата, както може да умра и у дома на постелката си отъ сипаница, отъ настинка или отъ холера. Вий ме обичате, защото се старая за България! Кажете си, че ме е завлѣкла треската въ гроба и слѣдвайте моя примѣръ безъ мене. Ако се случи вие да не видите България избавена, то бѫдете увѣрени, че поне ще сте отхранили добри синове и ще сте доближили часа, въ който тия добри синове ще извършатъ това, което азъ и вие не ще да сме били честити да направимъ“. Най послѣ се простилъ съ всички и отишълъ да се успокои въ нощното си легло.

На утриньта той заминалъ рано за Букурещъ съ каруцата на Михалакя, но не като затворникъ, а като приятель.

Михалаки, като стигналъ въ Букурещъ, отишълъ съ шейната си право въ пушкарията (въ затвора) и тамъ предалъ злочестия учитель, а той самъ се отправилъ и отишълъ при брата си Александра Гика, князя на Влахия. за да му даде отчетъ за мисията си. Александръ като чулъ, че братъ му защищава убиеца и че даже го довелъ въ града въ своята шейна, разсърдилъ се силно и го изругалъ, и още на часа заповѣдалъ строго да изслѣдватъ отново дѣлото на браилския даскалъ и безъ забава да го прѣдадѫтъ на сѫдъ.

На скоро се расчуло изъ цѣлий Букурещъ за докарванието на браилския даскалъ, убиеца на майора въ Браила. Много знатни личности го посѣтили и се учудвали на мѫжественния му изглѣдъ, а особенно го съжелявали споредъ знаянието му европейскитѣ язици, особенно фреския и гръцкия, и мълва се пръснала изъ града, че нещастния не е сторилъ убийството безъ малка причина. Тъзи мълва достигнала и до самия князь Александра, който отъ своя страна пратилъ едного отъ адиотантитѣ си да му доведе отъ затвора браилския даскалъ.

Раковски скоро билъ представенъ предъ княза и на запитването: отъ каква народность е, чий поданикъ и коя е причината, дѣто го е подбудила да стори убийството, той смѣло отговарялъ ту на френски, ту на гърцки и расказалъ всичко подробно, което расказалъ и на брата му Михалакя, като прибавилъ още и казалъ: „На Енгела не му прави честь, дѣто отхвърли дуела който му обявихъ, и посрами военния мундиръ, когато трѣбваше или да умре, или да ме убие. Колкото за убийството на майора, казвамъ, че отъ сърце и душа съжелявамъ за погрѣшката, нъ Богъ знае моята невинность“.

Княза, като се разговорилъ на дълго съ него, отъ своя страна съжелилъ учителя, но нѣмало що да се прави. „Споредъ сѫществующитѣ закони въ страната ни, ти трѣба да бѫдешъ изслѣдованъ и сѫденъ“ му казалъ княза и заповедалъ да го заведѫтъ пакъ въ затвора.

На другия день нѣколко родолюбци българи отишле при Анастаса С. Кипиловски, зели го съ тѣхъ си и отишле и при другитѣ българи: Братия К. и Д. Мустакови, Кифолови, И. Бакалоолу и др. и имъ явили за случката съ Раковски. Че и лоши слухове се пръснали за Раковски и това било, че той посѣгнѫлъ върху живота си на единъ русинъ, който въ сѫщото време билъ и полковникъ. Руското консулато било рекламирало, а князъ Гига искалъ да се покаже, че е руско мекере. Още сѫщия день тѣзи българи се събрали у Бакалоолу, дѣто биле пристигнали и Г. Котевъ и единъ адвокатинъ, пълномощници на браилскитѣ българи, и въ засѣданието си рѣшили, да надстоятъ съ пари предъ грѫцкия консулъ за да го земе подъ защитата си. Колкото за пари всички обѣщали да дадѫтъ, ако се има нужда, слѣдъ като употрѣбятъ браилскитѣ пожертвования. Плана се турилъ въ дѣйствие. Г-нъ Кифаловъ отишелъ при Гърцкия консулъ и зелъ за Раковски гърски паспортъ, на основание, че виновния е живѣлъ и се училъ въ Атина и прегърналъ еленската народность. Истинското обаче било хилядата жълтици, които той далъ на консула, като го молилъ да земе виновния подъ защитата си и да не оставя капитулациитѣ тѫпкани.

На слѣдующия день гърския консулъ подалъ на Александра Гика протесть противъ влашкитѣ власти, „които се осмѣлили да запрѫтъ и държатъ затворенъ, безъ знание единъ елински поданикъ, който е подсѫдимъ само на гърското консулство и на гърскитѣ власти въ Елада.“ На края на протеста си, консула обявилъ, че ако въ двадесятъ и четире часа затворника не се доведе въ консулатото му, той ще си снеме пандерата и ще прикъсне сѣко сношение съ влашкото правителство.

Тоя протесть билъ законенъ и основенъ. По оново време — както впрочемъ и до сега, — казва г. Котевъ, гърцитѣ приемали за елински поданикъ всѣки който поисквалъ и платялъ. Доста било да мине человѣкъ прѣзъ гърско село и да испие една мастика съ кмета или съ кехаята, или да докаже чрѣзъ лжесвидѣтели че е билъ въ Елада и се е записалъ за да има право за гърски паспортъ. А ония, които би се учили въ Гърция, за тѣхъ било дългъ да останатъ елини. Тая наредба се припознавала отъ всичкитѣ консулства и затова протеста на гърския консулъ се намѣрилъ за основенъ. Обаче всички знаяли въ сжщото време, че тая патриотическа наредба се употрѣбявала отъ гърскитѣ консули и имъ служала да си пълнятъ джобоветѣ.

Преди да истекжтъ двайсетѣ и четире часа, Раковски билъ заведенъ отъ полицемейстора въ гърското консулато, дѣто Г. Кифаловъ отишълъ да го вземе. Раковски самъ се зачудилъ на това ненадѣйно промѣнение на дѣлото, за което до тогава той нищо друго не знаялъ, освѣнъ, че князъ Гика искалъ неговото строго наказание. Между консула и Кифалова било станало споразумѣние, споредъ което Раковски билъ длъженъ да замине безъ забава за Галацъ и отъ тамъ съ нѣкой корабъ за Гърция или за Западна Европа. Нъ за да не се узнае играта пъкъ, трѣбвало Раковски да се придружи до кораба отъ единъ гавазинъ на консулатото. За такъвъ билъ станалъ Г. Котевъ, комуто консула далъ едно отворено писмо въ което му се подарявало това качество и се извѣстявала цѣльта на мисията му. Слѣдъ два деня Раковски и Г. Котевъ минали влашката граница и влѣзли въ Молдова, а на третия день Раковски се качилъ на единъ корабъ на Дунава и заминалъ за Западна Европа.

III.

Като се откачилъ отъ влашката страна, Раковски стигналъ благополучно въ г. Триесть, въ Австрия, дѣто слѣдъ малко време постѫпилъ за писаръ въ французкото консулато; а като работилъ нѣколко време, той билъ възвишенъ на чинъ портовой капитанъ, на която служба сѣдялъ една година. Слѣдъ това той заминалъ за Парижъ, дѣто сѣдялъ около една година, а отъ тукъ се върналъ пакъ въ България въ 1844 год. прѣзъ пролѣтьта.

Като стигналъ въ България, той отишълъ въ родния си градецъ Котелъ и заедно съ баща си и други нѣкои влиятелни котленци се заловилъ да работи по възбудения вече черковенъ въпросъ. Баща му и още 60 души котленци отишли въ Видинъ при пашата да искатъ да имъ се даде воля да прегледатъ 6—7 годишни смѣтки въ котленската черкова, въ която имало злоупотрѣбление отъ нѣкои котленци-гъркомани, а самъ Раковски билъ заминалъ за Търново да агитира между българитѣ за да искатъ хилендарския монахъ Архимандрита Неофита Бозвели котленеца за владика въ Търново. Но търновския гръцки владика Неофитъ подушилъ тая агитация и поискалъ отъ турското правителство да се накаже агитатора. Въ сѫщото време и нѣколко котленски българи-гъркомани наклѣветили бащата на Раковски, че ужъ работялъ противъ правителството и патриаршията. И въ скоро време и Раковски и баща му биле свързани и откарани въ Цариградъ, дѣто не сѫдени и неизслѣдвани били оковани и затворени въ една влажна тъмница двамата нещастни, баща и синъ, лѣжели заедно три и половина години, хранени само съ хлѣбъ и поени съ вода. Прѣзъ това време Раковски билъ се поболѣлъ и намѣрилъ милость у тъмничния надзирателъ, който почналъ да го държи и отпуска на свобода и да му услужва, като му куповалъ нѣща за ядение и книги за прочитание, Раковски сполучилъ да прати писмо до Цариградския гръцки консулъ Г. Аргилополи и го молилъ да го избави отъ затвора. Не се минало много време, консула се явилъ въ затвора съ нѣколко турски заптиета и освободилъ нещастнитѣ, Стойка пратилъ за Котелъ, а сина зелъ при себе си и го държалъ до като се поправи. Когато вече Раковски оздравѣлъ добрѣ, заминалъ за Котелъ и мислялъ да се залуви на работа при баща си, нѣ слѣдъ нѣколко мѣсеца ново нещастие го сполѣтяло и тукъ. Драгия му тейко се поминалъ споредъ болѣститѣ, които добилъ отъ влажния затворъ. Още сѫщата година, слѣдъ като погребалъ баща си, той се върналъ пакъ въ Цариградъ, дѣто намислилъ да се залови на търговия, понеже не му оставало нищо друго при тог твърдѣ не благоприятни обстоятелства, когато народното пробуждение било тжпкано отъ гръцкото издателство и отъ турското варварство.

Като стигналъ въ Цариградъ въ 1850 год., Раковски скоро се запозналъ съ единъ богатъ турчинъ на име Екмекчи Мустафа Бей и заедно съ него взели отъ акционенъ търгъ интизапа за Узунжовския панаиръ и околностьта му, като се условили, турчина да даде пари, а той да работи.

Търговията се почнала. Турчина далъ 600,000 гроша на търга, а Раковски отъ своя страна зелъ потрѣбнитѣ документи и нѣколко души помагачи и заминали за панаиря и околностьта да работятъ и да събиратъ пари. Търговията била удовлетворителна и се протакала нѣколко години. Презъ това време Раковски се замогналъ и билъ въ сжщото време сталалъ доста обикнатъ въ Екмекчи Беева дворъ. Бея ималъ красива дъщеря, която, колкото да ѝ пречалъ религиозния имъ законъ да се показватъ на невѣрнитѣ, пакъ можила да се посрѣщва съ младия хубавелякъ Раковски, въ когото се била влюбила до толкова, щото била готова да му подаде ржката си, ако той се потурчалъ. Раковски пъкъ мислялъ отъ своя страна съвсѣмъ противното на нейнитѣ мисли. Почнало било изъ Цариградъ да се мълви за нѣкаква всеобща война и той замислилъ какъ да напусне търговията и да се доближи и слѣди приготовленията за войната. Той прѣдложилъ на Бея да се раздѣлятъ и помолилъ още да му спомогне да влѣзе като чиновникъ въ турската държава. Бея приелъ на драго сърдце предложението на Раковски и му изработилъ да бжде за секретарь на военния съвѣтъ, но като при това и самъ той си помислилъ, че ще може сега вече да успѣе да си го направи зеть. Скоро Раковски билъ зачисленъ като секретарь на военния съвѣтъ. Не се минало много време и Екмекчи Бей почналъ да го посѣщава по-често и да го кани у дома си на гости, до като найпослѣ веднъжъ му казалъ откровенно, че желае да си го направи зеть. Но Раковски въ отговоръ на това му расказалъ, че настжпва размирна година и не може още да мисли за женение.

И наистина прѣзъ пролѣгьта въ 1853 година се осѣщало, че ще избухне война между Русситѣ и Турцитѣ и още тогава Раковски билъ испратенъ за военния съвѣтъ въ г. Видинъ. По пжтя си отъ Цариградъ за Видинъ, Раковски се отбилъ въ Търново и като турски чиновникъ посѣтилъ турското „теке“ (Църквата «Св. Четирси»), тогава снелъ нѣколко надписи отъ стѣнитѣ и отъ стѫлповетѣ на зданието и, като пресѣдялъ нѣколко деня въ града, заминалъ за Видинъ, като зелъ съ себе си и двама, преоблечени въ турски дрѣхи юначни мѫже бѫлгаре.

Къмъ края на 1853 год., както знаемъ, се отворила кримската или източната война и Турцитѣ, като преплавали Дунава отъ къмь Видинъ, веднага на 24-й Декемврий въ полунощь нападнали на русситѣ въ Калафатъ тъкмо, когато по-голѣмата часть отъ тѣхъ се намирала въ черкова при свята литургия. Турцитѣ, ако и тържественно да надвили Русситѣ въ тъзи коварна битка, все трѣбвало слѣдъ нѣколко часа да напустнатъ изново Калафатъ и да се върнѫтъ прѣзъ Дунава въ Видинъ. Тукъ тогава се намиралъ военния съвѣтъ, а съ него и Раковский.

Въ Видинъ освѣнъ работата, която вършалъ като секретарь въ турския воененъ съвѣтъ, Раковски по онова време твърдѣ дѣятелно работялъ тайно, чрѣзъ двамата си съмисленници, и между българитѣ и ги подбуждалъ на въстание, нъ скоро билъ изданенъ отъ зли българи.

По онова време дошлѣ нѣколко души власи и единъ тѣхенъ свѣщеникъ прѣдъ пашата въ Видинъ и се оплакали, че арендаша имъ ги много притѣснявалъ и отъ друга страна ги пращалъ ту при турската войска, ту при руската за да шпионствуватъ. За изслѣдвание на това оплаквание билъ пратенъ Раковски съ единъ офицеръ и 50 души низаме при арендаша. Когато вече Раковски изслѣдилъ дѣлото и намѣрилъ арендаша за виновенъ по шпионство, той видѣлъ и разбралъ, че има работа съ богатъ българинъ, за когото билъ чувалъ нѣкога, съ една дума, той ималь работа съ нему извѣстенъ българинъ и спорѣдъ това не искалъ да му уврѣди въ нищо, а напротивъ му обѣщалъ помощь за избавяние и оправдание прѣдъ пашата. Тѣ отъ друга страна се опознали, исказали единъ другиму мислитѣ си и даже се зговорили да преминатъ за въ руския станъ, слѣдъ като си уредятъ работата до нѣколко дни, и се отправили наедно за въ Видинъ. Отъ тамъ Раковски, още при завършванието му, биль пратенъ по друго дѣло въ Бѣлградчикъ, а арендаша, въсползованъ отъ отсѫтствието му, отишълъ при пашата и му извѣстилъ, че секретаря на военния съвѣтъ е българинъ, първъ двигатель по българскитѣ въстания и, че скоро щѣлъ да се измъкне за въ руския станъ. Пашата повѣрвалъ на арендаша и го освободилъ, а заповѣдалъ да се арестува секретаря на военния съвѣтъ щомъ се завърне отъ службата си. Слѣдъ нѣколко дни Раковски се завърналъ въ Видинъ, нъ билъ изненаданъ когато се видѣлъ обграденъ, хванатъ и вързанъ отъ нѣколко души турски низаме. Скоро той се досѣтилъ за издадничеството и, като нѣмало що да прави, предалъ се безъ никакво съпротивление. Слѣдъ нѣколко истинтаци, на които той нищо не отговорилъ освенъ дѣто казвалъ съ ферманъ съмь назначенъ, билъ испратенъ съ шесть добрѣ въоръжени низаме съ единъ юзбашия на чело въ г. Шуменъ, гдѣто билъ установенъ главния станъ на турската армия. Не се поколебали да тръгнатъ по диритѣ му и двамата му съмисленници. Три мѣсеца стоялъ Раковски затворенъ въ Шуменъ, като се пазялъ постоянно отъ 24 низаме. При това докарали и запрѣли още 12 други българи, които турцитѣ били хванали като руски шпиони въ крайдунавскитѣ български страни, именно въ Добруджа, нъ въ скоро време биле всичкитѣ осѫдени на смърть и обѣсени. Сѫщата сѫдба трѣбвало да постигне и Раковски, нъ не въ Шуменъ а въ Цариградъ, понеже султана пожелалъ да види живъ тогова предързи гяура.

По заповѣдъ Юмеръ паша испратилъ Раковски подъ силна военна стража за Цариградъ. Когато преминали Чалакавакския боазъ на Коджа Балканъ, пристигнали надвечеръ въ едно българско село и останали тамъ да пренощуватъ. Раковски, като ималъ доволно пари, помолилъ голѣмеца на стражата да му позволи да купи ястие и питие да се нагостятъ, защото много се заморили отъ тѣжкия и дългъ пѫть. Той далъ на милязима щедро възнаграждение и този послѣдния, като видѣлъ богатия келепиръ, позволилъ му да купи каквото иска. Тукъ по това време били пристигнали и съмишленницитѣ на Раковски, които все слѣдяли по диритѣ му, подъ видъ на пѫтници турци. Стражата яла и пила доволно на трапезата, около която за шетачи послужили двоицата мними турци пѫтници. Въ това време Раковски сполучилъ да предаде писъмце на пѫтницитѣ, за да го занесѫтъ на Екмекчи бея въ Цариградъ, комуто писалъ, че ще се потурчи и ще земе дъщеря му, като още го молилъ, да се застѫпи за неговото избавяние предъ султана, понеже билъ по клевета хванатъ. На утриньта пѫтницитѣ продължили пѫтьтъ си, а слѣдъ тѣхъ тръгнала и стражата съ окования Раковски.

Слѣдъ нѣколко-дневно усилно пѫтувание, посредъ тѣжката съ до колѣне снѣгъ зима, пѫтницитѣ стигнали въ Цариградъ и предали писмото на бея. Отпослѣ, нѣколко дни наредъ тѣ все повардвали Одринския пѫть, за да посрѣщнатъ обичния си братъ, до като най послѣ и той пристигналъ и билъ отведенъ и представенъ на Султана. Въ това време се явилъ и Екмекчи бей и, за хатара на дъщеря си, измолилъ отъ султана Раковски, като заявилъ, че той му е отдавна познатъ и му е обѣщалъ, че ще се потурчи.

Заявлението на Екмекчи бея намѣрило почва предъ Султана и Раковски билъ харизанъ на бея. Скоро Раковски билъ освободенъ и предаденъ на богатия турчинъ, нѣкогашния неговъ съдружникъ, който го зелъ и го завелъ въ дома си, дѣто той билъ приетъ сега не като гость или като чиновникъ, нъ като зеть. Тукъ било всичко обмислено и приготвено за извършвание по напредъ свѣщенния имъ обрядъ за потурчването, та послѣ и обряда за вѣнчаването. А за да станялъ обряда на потурчването по тържественно, тѣ намислили да го оставятъ за байрама, който билъ на близо. И Раковски отъ своя страна показалъ, че се приготовлява; той ходялъ съ турчена на джамията, кланялъ се и испълнявалъ церемониитѣ имъ; нъ вь сѫщность той мислялъ и кроялъ съвсѣмъ други планове. Съ извършванието разнитѣ турски церемонии, които вършалъ само за очи, той глѣдалъ да увѣри турцитѣ, че отъ все сърдце е предаденъ на исляма, и да добие повечко свобода, понеже него все го придружавали при расходкитѣ му. Скоро той почналъ вече да походва и самъ, до като най послѣ му се удало случай да излѣзе и за повечко време. Сега той отишълъ тайно въ българската църквица при попъ Христа, расказалъ му положението си, далъ му пари и му казалъ да приготви знаме, единъ чифтъ сѫрмени хайдушки дрѣхи, други 12 чифта дюзъ хайдушки дрѣхи и за толкова души орѫжие. При това му казалъ още, че ще проводи двама български юнаци, да сѣдятъ у него, съ чийто помощь, да му намѣрятъ 10 юначни българи и да бѫдѫтъ готови до къмъ байрама. Попъ Христо приелъ на драго сърце предложението и му се обѣщалъ, че ще извърши всичко. Слѣдъ това Раковски се завърналъ въ жилището си и даже се похвалилъ на кѫщнитѣ, че си заржчалъ сѫрмени дрѣхи за байрама.

Попъ Христо приготвилъ прѣзъ 2-3 деня дрѣхитѣ и орѫжието. Двамата български момци се явили при него; а слѣдъ една недѣля, тѣ станали 12 души всѣ стари хайдути.

Байрама наближавалъ. Раковски пакъ продължавалъ да ходи на джамията и да се показва предъ турцитѣ за съвършенъ турченъ. Когато остало два-три деня до байрама, той отишълъ у попъ Христа, намѣрилъ момцитѣ събрани и се разговорилъ съ тѣхъ. А слѣдъ това казалъ на попъ Христа да донесе евангелие и кръсть и дали всички клѣтва, че ще служатъ вѣрно на отечеството си, и пакъ се върналъ въ дома си, като имъ казалъ да го намѣрятъ вечерьта срѣщу байрама на край града, край морето, на опредѣлено мѣсто, отъ гдѣто ще потѣглятъ за планината.

Прѣзъ деня срѣщу байрама Раковски се премѣнилъ съ сжрменитѣ си дрѣхи и излѣзалъ на расходка, но вече се не върналъ . . .

IV.

Пролѣтьта била весела и красна. Земята се хубаво зеленѣяла, съ миризливи цвѣтя пъстрѣяла и всичко живо наслаждавала. Яворитѣ се силно развили. Разнитѣ пъкъ сладкогласни птички се гнѣздѣли въ кичеститѣ листове на тънкитѣ, високи, гладки тополи и съ сладкитѣ си гласове давали вѣсти за веселие, като да казвали съ пѣнието си въ небесата: „Пролѣть е! Радвайте се смъртни!“ Слънцето свѣтливо пръскало топлитѣ си зари и изъ въздуха ги блѣскало, блѣдното естество въодушевлявало и бърже земята съживѣвало. Долу земята се чудно распускала, прилична ней гордость, съ радость глѣдала на ясното небе и свѣтливо се обличала съ подобность. Кристаловиднитѣ горски потоци, съ свѣтливитѣ имъ води, лъкатушното течение ги отнасяло въ цвѣтнитѣ зелени росни ливади. Въ хълмоветѣ, въ рътоветѣ, въ цвѣтнитѣ красновидни долини момци и дѣвици цвѣтя берели и приятни гласове ихтѣли.

А край морето стоялъ распаленъ, като втрѣнчино и неподвижно глѣдалъ сѣверъ, въ мисли високи пренесенъ българский младъ войвода Раковски. Излегка си преговарялъ старото славно минало и весело съ драгость нарѣждалъ българското горско воювание:

„Хой обичамъ въ гора да ходя
Съ вѣрна зговорна мила дружина;
Млади юнаци славно да водя
Българи храбри, наша родина!

Съ старо народно облѣкло лично,
Блъстно орѫжие да имъ ся свѣти
Слънце пресвѣтло какъ сия’ясно,
Момци да бѫдѫтъ тий напети!

Съ пушки на рамо далѣ биящи
Съ двойка гръмовни скѫпи пушщове,
Съ златни полазки свѣтящи
Съ остри на поясъ дълги ножове.

Войвода азъ напрѣдъ да вървя
Храбри слѣдъ мнѣ хорѫгвоносецъ
В’Стара Планина да ги заведѫ
С’свилянъ зеленъ златъ прѣпорецъ!

Горский гдѣ юнакъ си воюва
Въ хладни широки шумни прѣдѣли,
Свободна си хорѫгва развѣва
Кто всѣкомъ очи нѣсѫ видѣли!

. . . .
. . . .

Ахъ, Боже силни ти помогни ми!
Тамо с’юнаци моя да ида
В’тия години непоносими
Българи братя мили да видя!

Що сѣдятъ тако морно заспали!
Що чѣкѫтъ бѣдн’и се прозяватъ!
Кой ще други да ги пожали!
Ако не сами тѣ ся мръднѫтъ!

Тамъ, Тамъ скоро трѣба да идѫ
Сѫдба отьчества мене зѫвѣ
Лѣсища планини щѫ д'обидѫ
Наша свобода тамъ ще с'викова!

Храбро потомство ще ся възвдигне!
Много ще се юнаци явятъ!
Слава прадѣдна ще се покаже:
Съ вѣнци ще ся увѣнчѫтъ!

. . . .

Дълго сѣдялъ Раковски край морето и въспѣвалъ хубоститѣ на злочестата България. Спомнялъ си за величественната Стара Планина, за нейнитѣ листокитни зелени гори, за здравеца зеленъ, за смина, за теменугата, за пъстрата миризлива лиляка и за краснитѣ полѣни, покрити съ жглика и червена пироника.

Пѣлъ, радвалъ се и деньтъ преминѫлъ. Слънцето залѣзло, деня предалъ властьта си на нощьта, тъменъ мракъ са спусналъ. Широкитѣ крила на мраконосната нощь покрили цѣлото земно кълбо, и мъртва тишина на всѣкждѣ обвладала. Само прохладенъ тънакъ вѣтъръ чисто въздуха ублажавалъ, и кротъкъ бистъръ морски талазъ тихо крайморието биялъ. Въ домоветѣ пъкъ нощната сова отъ време на време издавала тъженъ заглъхнѫтъ гласъ. А Роковски, сѣди не тръгва; нѣкого чака.

Слѣдъ малко време пристигналъ единъ младъ байрактаръ и весело поздравилъ войводата;

„Добра ти стига нашъ войвода
Се добрѣ съ с'божѫ помощь се исправи:
Чака дружина наша на бърдо
Кажди урѫженъ тамо с'управи.“

Будно се исправилъ войводата и приелъ съ радость байрактара, като му отъ сърдце обично отвърналъ: „Срѣщѫ добра да тебѣ Богъ даде!“ и тръгнали изъ мърчината за къмъ реченото бърдо. Синьото небе скоро се озеснило. Безбройни звѣзди се замѣркали и нощното свѣтило, луната, истекло на звѣздокитното ясно небе и имъ посочило листокитната гора. Срѣдъ гората било високото бърдо, а на върха му имало полѣнка, на която чакала дружината. Войводата далъ лозинка (знакъ) за да се събере дружината, а стражата бързо убадилъ, че се готови да се поклонятъ. Щомъ се събрали развили златна зелена свѣтлива хорѫгва (байракъ) съ надписъ „Свобода или смъртъ!!!“ и образъ на страшенъ левъ отъ едната страна, и ,,Богъ съ нами напредъ!!!“ отъ другата. Слѣдъ това юнацитѣ развѣли байрака на единъ остъръ мъждрякъ посрѣдъ зелената росна морава; поздравили го съ пушкитѣ; наредили се въ крѫгъ, съ голи ножове въ рѫцѣ, и клѣтва се заклѣли:

,,Така ми свѣтло сие орѫжие!
Тако ми майчино сладко млѣко!
Тако ми святое имя Божие!
За вѣра в'поле да умремъ юнашки!!!“

Като се свършила клѣтвата, всичкитѣ юнаци цалунали рѫка на войводата и съ радость и вѣра юнашка вѣчна вѣрность и искренность му обѣщали. Такава вѣра съ клѣтва далъ отъ своя страна и войводата, а слѣдъ това съ българска любовь имъ казалъ:

,,Ой, дружина вѣрна зговорна!
Знайте ли какви звѣри сѫ турци?
Вѣра поганска люта враждебна
Како та казни горски ускоци?

Съ мѫки нечути безчеловѣчни
Смърть имъ налага люто немилно?
Тяжко му кой въ рѫцѣ имъ впадне!
Чѣка го кука, колъ и бѣсило!

Въ пъприще наше нужд' е бодрость
Хитри постѫпки с' дѣбня разумно
Мѫжество, дързость, силна храбрость
Смъртъ да умрѣмъ юнашки славно!

Всяки желая вѣрно да скажи!
Коя неволя г' е наклонила
В' пъприще наше да се кажи?
Сѫдба коя г' е гонила.

Всяки страдение да си повѣсти
Свободно съ братско увѣрение
Мѣсторождение да си извѣсти
Свое сърдечно намѣрение!

Нужда е да се распознайме
Дали сме вси наклонени?
В' пъприще прѣди трудно внидими
Дали сми вси навѣрно рѣшени."

Раковски свършилъ прѣдложението си, а юнацитѣ се приготвили да си кажатъ, всички отдѣлно, отъ кѫдѣ е родомъ, какво го е принудило да остави огнището си и какъ е испадналъ въ Цариградъ.

Най-напредъ поискалъ да говори юнака Младий Драгой, като казалъ къмъ Раковски, ,,Храбрий! воля твоя да бѫде!" и почналъ:

,,Село Върбица ми е отечество, стара Гериловска область, весело мѣсто за орачество, имало е тамъ и българска крѣпость. Селото ни е обкрѫжено съ плодовити лѣсове, съ браница, съ цвѣтни веселовидни долини, съ хълмове наведени драголюбно, виждатъ се и ливади красновидни. Но черната люта сѫдба ни хвърлила въ губителска рѫка, отдавна ни мѫче ханска зла татарска порода, която въ селото ни владѣе и съ звѣрската си бѣсота голѣмо и мало е расплакала. Тѣзи звѣрове султанско име носятъ, но безчеловѣчни и безбожни дѣла вършатъ. Цѣла година имъ робуваме, на сила имъ работимъ, кръвьта ни пиятъ немилостиво и сѣлото ни е потѫнало въ мания. Честь и имотъ всѣки е изгубилъ, браковетѣ се мръсно сквърнять, безчестятъ невиннитѣ ни дѣвици, малкитѣ дѣца на сила турчятъ, мѫжетѣ пъкъ въздишатъ въ тъмни тъмници. Не е остало въ селото ни млада дѣвойка, която да не е впаднала въ скотското щѣние на тия поганци. Азъ бѣхъ осталъ клѣто си раче; имахъ за всичко една млада сестрица, като слънце сяйна зорница; крияхъ я отъ поганската злоба, но не можихъ да отбѣгна горчивата бѣда.

,,Бѣше празникъ, день Гергьовденъ. На срѣдъ село на хорището се бѣ събралъ народа на хоро. Милно жаляше мойта сестра за да иде на хорото при любезнитѣ си дружки, и порони сълзи за да ѭ заведа. Придумахъ се глупавъ и съ неволно и наскърбено сърдце я придружихъ за хорото. Ахъ! несмисленно дѣло извършихъ! Всички отъ хорото се обърнаха за да видятъ моята сестрица, всеобщъ гласъ изъ хорото потътна, „вижите! хубава Златка иде!“ Спрѣхме се до хорото, Златка се хвана да играе, а азъ усѣтихъ въ сърдцето си страшно предчувствие. Не се мина много, толко що три пѫти бѣше обиколила сестра ми, и грозни арапи, султанскитѣ робове, нападнаха и немилостиво съ ножове разгониха народа, хванаха сестра ми и я заведоха въ сараитѣ. Азъ паднахъ несвѣстенъ на земята, тъменъ въздухъ ме покри. Занесли ме у дома. По срѣдъ нощь у дома се свѣстихъ и отчаянно извикахъ: „Мила сестрице! Гдѣ си любезно сърдце? Златке, кой ще те избави отъ немилоститвитѣ султански рѫцѣ?“ Скоро трѣзвенъ се събудихъ. Вила сърдцето ми усили, дързость и храбрость усѣтихъ и страсть за отмъщение се роди въ мене; станахъ, запасахъ свѣтливото си орѫжие и Торкъ, юнашкий богъ ме испроводи.

„Прескочихъ въ султанскитѣ равни дворове, изглѣдахъ сарайскитѣ безбройни стаи и мислѣхъ на кой край да нападна и да случа. Всичкитѣ звѣрове спяха отъ мъртавъ сънь. Нуждата измисля храбрость. Поразмислихъ се, приготвихъ вещество пламно и запалихъ сарая отъ всичкитѣ страни Скоро силенъ червенъ пламъкъ избухна и смѫтни бѣсовски гласове се зачуха. Яростно Султана плахо викаше и суетно искаше помощь противъ огъня.*) Всички уплашено бѣгаха, кой както може. Като гѫлѫбица отъ клѣтката искочи и Златка, прѣзъ пламъка се хвърли и падна въ градината врѣдъ цвѣтята. Бързо се завтекохъ при нея, братския я на гѫрдитѣ си прегърнахъ, горската шюмяста могила поемнахъ и скоро се закрихъ въ зелената гора. На разсъмвание стигнахъ въ върха Луми-Дѣлъ. Тамъ надъ зеленъ здравецъ сложихъ Златка и ѝ заговорихъ: „Не бой се, Сестро, тукъ сме свободни и въ безопосность!“ Но радостьта ми скоро иссчезна, на мъртво тѣло говорѣхъ бѣденъ. Хвърленъ въ жалость плакахъ надъ мъртвото сестрино си мило тѣло и сърдцето ми се бѣше наранило. Деня премина, слѫнцето се скри на западъ и бѣше се надвечерило. Въ това време пъкъ бѣхъ честитъ да посрѣщна юнашката дружина на Петко Войвода. Дружината ми спомогна да погрѣба милата си сестра Златка между двѣ елхови кичести, тънки, зелени младочки. Слѣдъ това дружината ме прие въ четата и клѣтва юнашка вѣра сторихме за да отмъстимъ Златкината смърть. Цѣло лѣто ходихме по Преславската и Гериловската планина и вардихме да хванемъ и убиемъ лютия звѣръ кръвникъ, но Грозната Вѣщица го вардѣше. Други подобни много затрихме.

---

*) Върбишки старци и до сега още съ страхъ разказватъ за този пожаръ.

— АВТОРА.

«Скоро лѣтото премина, зелената шума пожелтя, бурни вѣтрове завѣха, черни облаци се показаха и предизвѣстяваха студена зима. Всички овчари се прибраха на зимовище, тъй и ний сторихме. Скрихме оржжието си въ лѣсоветѣ и тръгнахме като прости слуги и работници за Цариградъ. Но единъ проклѣтъ турски ходжа ни съзрѣлъ и ни издаде на турцитѣ, които ни хванаха и ни довѣдоха въ Цариградъ, та ни затвориха. Деветъ цѣли години оковани, голи и боси въ тъмницитѣ чернѣхме. Настжпила бѣше дѣсета година и ний останахме живи всичко, всичко петь души, и една нощь сполучихме да хчупемъ вратитѣ, съ мотики разбихме стражата и се отървахме. Цѣли три години още четувахме въ майка хайдушка Стара Планина, а на четвъртата година въ една Търновска гора бѣхме издадени отъ нѣкои зли българи и множество турска войска изби всичката ни дружина. Азъ пъкъ раненъ ножа си доловихъ, дебнишкомъ яростно много турски глави отсѣкохъ и се притекохъ прѣзъ усоитѣ въ една горска християнска колиба, при една бабичка и се утарвахъ, ранитѣ си превързахъ и незабавно за Цариградъ подъ престоренъ чинъ потѣглихъ. А тукъ наскоро съ хоржгвоносеца ви се срѣщнахъ и въ попрището ви влѣзохъ задоволенъ.“

Като свършилъ Младий Драгой, думата поелъ юнака Велко, личенъ герой и по храбрость първъ, и почналъ да расказва:

„Азъ съмъ роденъ въ подпланинското село Шипка, гдѣто всичкото естество сияе засмѣно и въздуха се благовонно услаждава. Селото ни е чисто отъ поганци, много юнаци е дало и за турцитѣ е страшно. Родителитѣ си не запомнихъ, въ нѣжната си мегка младость премила бѣдно сираче, клѣто останахъ, милостна ме ржка въспитала. Но люта зла сждба въ седемъ годишната ми възрасть пакъ ме клѣто сираче остави. Никой християнинъ милость не стори да ме прибере при себе си, още цѣли три години горчиви дни прекарахъ. Отъ кжща въ кжща ходяхъ да прося, черната земя ми бѣше постеля, небѣто ми бѣше покривка и сърцето ми отъ гладость се късаше. Напусто се клѣтъ сиракъ съ сълзи молѣхъ да ме нѣйде за хлѣбъ слуга приемятъ, но друга по люта сѫдба ме чякала. Въ едно блиско турско село отидохъ, милость отъ невѣрникъ потърсихъ, самъ си турихъ робско тѣгло, въ агарянска клѣтка влѣзохъ и цѣли деветъ години искренно слугувахъ и овцетѣ пасохъ на единъ нѣверенъ турчинъ. На десетата година поискахъ да напустна, отъ робство да си почина и самъ за себе си да почна да се мѫча. Но турчина освѣнъ дѣто ми отказа да ми даде нѣщо за труда ми, насила поиска да ме затвори въ една влажна тъмница, дѣто стояхъ цѣли три години.

,,Най послѣ случи ми се та избѣгахъ и прибѣжище ми бѣше само гората, гдѣто и отидохъ. Тамъ помислихъ за отмъщение, но пусто че нѣмахъ орѫжие, имахъ само хубавъ дрѣновъ кривакъ. Веднажъ се случи та минаваше добрѣ въорѫженъ турчинъ делия, азъ излѣзохъ на срѣща му и подъ видъ на слѣпецъ му поискахъ милостиня, но той ми отказа, а отъ моя си страна въ яда си извихъ веднажъ кривака си въ главата му и той падна. На бързо главата му отрѣзохъ, распасахъ свѣтлото му орѫжие: чифте пищови, посребрена пушка и сабя дамаска; въорѫжихъ се, като по напредъ дрѣхитѣ му облѣкохъ, и се скрихъ въ гората и запѣхъ: ,,Горо зелена! ти мила майко! хайдути, чета юнашка, хранишъ ли въ усоито си дълбоко? Между имъ сетенъ да бѫдѫ, поганска вѣра да троша!"

,,Цѣли три мѣсеца самичакъ се скитахъ, до като най послѣ съ Гълѫбъ Войвода се срѣщнахъ, байрактаръ му станахъ и още цѣли деветь години воювахме, горска мила добрина видѣхме, мѫжски юнашко поживѣхме. Стара Планина тъй бѣхме усвоили, щото турчинъ не смѣяше да бѣсней. Лѣтѣ въ гората се веселехми, а зимѣ въ Цариградскитѣ дворове всѣкому драги гости, пилѣяхме жълтици."

Трети започналъ да расказва Мѫдрий Момчилъ, който много стари случки ѐ изучилъ, расказалъ всичко отъ живота си и прибавилъ:

,,Отечеството ми е село Дрѣново, близо до старий славенъ градъ Търново. Селенитѣ ни се отличаватъ съ храбрость и свободни занаяти, храмове, домове градятъ и сѫ въ живопиството остроумни. Околната ни земя е тѣсна, принуждаваме се да ходимъ въ странство. Хранимъ се съ искуството на ръцѣтѣ си, обичаме пѫтишествието. Ходяхъ и азъ и, като си добияхъ полза, връщахъ се въ отечеството си съ сладка печалба и удоволствие. Отъ всичко въ нашето отечество намразихъ лукавитѣ гърци, които хитро и подло глѣдаха писменностьта ни да погубятъ, славнитѣ дѣла на преминалата ни слава да затриятъ. Като познахъ гръцката мръсна калугерска злоба, тръгнахъ да се скитамъ по странство и отъ тамъ да търся средства за отмъщение. Младостьта и живота си съмъ прижалилъ, кръвьта си юнашки ще пролѣя, вразитѣ да надвия.''

Мѫдрий Момчилъ свършилъ расказа си и почналъ да приказва, жално и надолу наведенъ, юнака Младенъ, като казалъ, ,,на късо ще кажа,'' и почналъ:

,,Въ село Елена, едновремешенъ градъ, близо до града славно Търново, първъ животъ видѣхъ на свѣта. Нѣмаме турци, наши българи ни управляватъ, но тѣ сѫ и отъ турцитѣ по мѫчители, народа угнѣтяватъ; тий носятъ яничерско име, околнитѣ села сѫ раздѣлили, съ гордость чорбаджии се наричатъ, народа ни сѫ усвоили. Народа ни тамъ двойно робува, на невѣрния турчинъ и на тѣхъ давание тѣжко плащаме, тлѫка работимъ като въ Влашко. Владѣе още и гъркоманство, на търновскитѣ гърци владици нашитѣ чорбаджии сѫ орѫдия и подпорки. Азъ съмъ клѣто сираче още отъ страшното предателство въ трийсетъ и третото лѣто. Бѣдния ми баща турцитѣ убѣсиха въ Търново съ други невинни българи старци; предателя е живъ дори до днесъ и носи турски челенкъ. Отъ тогава вече се разори славното ми домородство, бащиното ми здание запустя, избѣгахъ далеко бѣденъ отъ жалость, но нийдѣ не получихъ утѣха спорѣдъ спомнѣнието родителско, което ми вдъхваше отмъщение. Отдавна мисляхъ въ гората да ида и ето приятно време ми се показа, Стара Планина сега да видя.''

Слѣдъ Младена почналъ да говори Храбрий Радой, пъленъ съ живость младъ герой:

,,Бѣла ми е родното мѣсто, красно е расположена на два хълма, и Янтра я облива на около. Но турцитѣ я обърнаха на просто село, личнитѣ ни българи се разбѣгаха и се заселиха въ други мѣста, а покойния ми баща вардѣше милото си бащино огнище и бѣше старъ ревнителъ въ природното ни гостоприемство. Баща ни не бѣше богатъ, орачеството държеше, а ний младитѣ овцитѣ въ полята пасѣхме и Богъ трудоветѣ ни благославяше, споръ и изобилие въ кѫщата ни имаше и безъ гости ни единъ денъ не оставахме. Но естественно злобнитѣ турци благодѣтельта ни не търпяха; тѣ разграбиха всичкото ни имание, нивитѣ и ливадитѣ ни усвоиха, овцетѣ и говедата ни си сподѣлиха. Двама братя ми заклаха, кѫщата ни изгориха и ний избѣгахме въ друго село, дѣто баща ми съвсѣмъ изнемощя. Като щѣше да умира, той ми даде неговъ си свитъкъ записки и ми каза тайно да ги вардя. Скоро и майка ми почина, остахъ младъ, неопитенъ, лишенъ отъвсѣко нуждно средство, нѣмахъ никого за помощь да моля, за Търново право заминахъ и на тържището му се спрѣхъ. Тукъ имаше навалица народъ, стеченъ отъ околнитѣ села, за да си продава всѣки, кой каквото е изработилъ. Надвечери се, азъ съмъ заспалъ въ единъ ѫгълъ на земята, невинно дѣте срѣдъ пѫтя съмъ осталъ безъ покривка и безъ постѣлка. По едно време се пробудихъ съ викъ! Тѣжка турска рѫка ме силно удари и въ една тъмна тъмница съ камшикъ закара. Тамъ въ едно сводно здание, въ една дълга тъмна стая лѣжаха единъ върхъ другъ множество хора, едни изнемощѣли мъртвѣяха, други пъкъ тъжно стѣняха отъ мѫки. Цѣли шесть мѣсеци тамъ стояхъ и бѣхъ изнемощѣлъ, току що ми душата не излѣзваше. Въ това време султанска милостива рѫка намѣрила време поне невръстнитѣ отъ тъмница да откупи. ,,Веднажъ тѣжкитѣ ключове глухо дрънnaха, желѣзната врата се тѣжко отвори и единъ кървавъ палачъ съ продранъ гласъ издума: ,,Всички млади невръстни да излѣзатъ; освобождаватъ се отъ тъмницата, и да отидатъ Бога да молятъ за да укрѣпява дѣсницата на царя ни“. На вънъ чакаше единъ българинъ бѣлобрадатъ старецъ, съ черенъ калпакъ на глава; той си тѫжно въздѫха, мълчешкомъ ни кимна и ни поведе по градскитѣ тѣсни улици, всѣко дѣте по дома му заведе, а мене, кото нѣмахъ нийдѣ никого, взе ме за свое чедо, защото билъ бездѣтенъ. Новитѣ ми родители почнаха да ме пращатъ на училище при единъ даскалъ загорецъ и цѣли четире-петь години успѣшно се учихъ. Но азъ не бѣхъ честитъ и съ тѣзи родители. Тѣ, като стари, скоро се поминаха и турскитѣ вакуфи всичкия имъ имотъ грабнаха. Неможихъ вече да търпя грознитѣ поганци, за далечно странство си наумихъ, въ западна Европа отидохъ, гдѣто намѣрихъ лична свобода, мирна тишина и голѣмъ успѣхъ. Но и тукашната свобода не му утѣшаваше страненъ, като видѣхъ, че нѣма никаква надѣжда отъ чуздъ нина цвѣтна моравка се зеленѣяла. На всѫдѣ се виждали цвѣтя разновидни, билки лѣковити и дървета гѫстолисти. Тукъ тамъ между коренитѣ извирали студени кладенци, а по въздуха хвъркали безбройни разноводни птички и пѣяли сладки убаятелни пѣсни. Било дивно мѣсто, на рай подобно. Тукъ войводата радостно извикалъ:

„Наше пристанище ту е днешно,
Весела свѣтла е вся природа!
На срѣдъ забийте свѣтла хорѫгва,
Бодрая стража околъ поставете!
Свободно нека ся та развѣва!
Тихо отъ пѫть си ви починете.

Хлопка овчарска звони далѣко,
Хитро два момка тамо идете,
Ако е стадо отъ овци болѣрско
Тлъста два овна ви заколете;

Пастирю дайте двѣ жълтици
Прѣсна намъ пита нека замѣси,
За два на десятъ горски ускоци
Кисяло млѣко нека подкваси;

Свободно можеми ту да обядвами
При студни бистри горски потоци
Отъ дългий пѫть да починими
Навоща да мяними въ опинци

„В' мѣсто сие н' е турчинъ стѫпилъ
Див' агарянинъ ту онъ не смѣе
Невѣрникъ не го е усквърнилъ
В' горски предѣлъ да бѣсенъ владѣе!

Малое тукъ число от' юнаци
Дружество добрѣ избрано съгласно
С' множество бийватъ ся поганци
Сънмища имъ разбиватъ силно!

Вървища тѣсна непроходима,
Каменни твърди стѣни природни
Крепка мѣста сѫ непроходима.
Суетни сѫ войски ту рядовни!

Ту трѫба войнишка не може
Полкове цѣли еднострѣмително
Бързо с' единъ гласъ само да движи!
Ново искуство е ту суетно.

. . . .

. . . .

Като изрекълъ това храбрия войвода, който се билъ подлегналъ на трѣвата, а момцитѣ го задоволни слушали, единъ момъкъ отъ стражата дошълъ и казалъ:

„Тамъ долу на далечъ въ едно усое се чува женски гласъ, жално плаче, горко охка, страшния ѝ писъкъ се въ гората збива. Предъ жената лѣжи едно бездушно неврѫстно момче въ кръвь облѣно. Бѣдната му майка, горчиво се къса, въ земята се трѫшка и си скуби косата. Турци го посѣкли и избѣгали въ отсрѣшната намъ позната планина, диритѣ имъ личатъ.“

На отсрѣшната планина имало три пѫтеки, които се съединявали на върха ѝ на едно крѫгло равнище, прочутата Черна Поляна, която на едно куршумено растояние дебели храсти я обкражавали. Тъзи поляна много безумни момци била изѣла, бодритѣ момци винаги я отбѣгвали. Войводата пратилъ въ всѣка пѫтека по трима юнака за да издѣбнатъ лютитѣ злодѣйци, а самъ войводата другитѣ повелъ и отишълъ запретнатъ при жената. Бѣдната жена тѣлото на дѣтето си прегращала и горчиво кървави сълзи роняла и нарѣждала: „Ахъ милий ми любезний сине! Ахъ! сладката ми душица, на майка първо-роденъ и единъ! Гдѣ ще мама да ти види лицѣто? Ахъ, изѣдоха те зли поганци, младостьта ти не пощадиха. Черна та кръвь облива, синко! Майка ти тѫга покрива! Ахъ, изгори ме, мило чедо! нѣма за мене бѣлъ свѣтъ. На надѣждата ми звѣздата засѣдна, нѣма за менъ веселъ день, радостьта ми исчезна, черна сѣнка покри сърцето ми. Отвори, синко, краснитѣ си очи и погледни любезната си клѣта майка! Сладкитѣ си уста отвори и продумай! Милата си майка утѣши! . . . О, безаконници поганци! сребро и злато откупъ ви дадохъ, защо ме лешихте отъ моето чедо? . . . ."

„Рожбо миличка, само едничка!" била послѣдната ѝ дума и черна отровна злъчъ залѣла чувствата ѝ въ лютата отчаяность. Войводата доближилъ до нея, искалъ да ѝ даде утѣха, но жената вече лѣгнала примрѣла, на смъртни минути кръвьта ѝ тупкала.

Злодѣйцитѣ убийци пъкъ биле достигнали на Черната Полѣна и сѣднали на срѣдъ полѣната да си дѣлятъ плячката. Като всѣки кървавитѣ си очи билъ втрящилъ въ среброто и скърцалъ съ зѫби повечко да грабни. Тѣ не можали да се потъкмятъ. Вѣщицата ги спрѣчкала, и безъ малко щѣли ножь да си тѣглятъ. А храбритѣ юнаци дѣбнишкомъ вървели изъ пѫтекитѣ и, като достигнали близо къмъ Черната Полѣна, наредили се по трима въ тритѣ пѫтеки и хитро заобиколили злодѣйцитѣ. Слѣдъ като дали опредѣленитѣ знакове, че сѫ готови, нашитѣ юнаци гръмнали съ пушкитѣ си задружно върху поганцитѣ и на всѣки турчинъ горѣщо отдѣлили дѣлъ отъ плячката. Притекли се, отрѣзали главитѣ на турцитѣ, прибрали всичко цѣнно, каквото намѣрили въ тѣхъ и се завърнали при войводата си, когото поздравили съ нѣколко кръвнишки глави, много сребро, златни гукаи, скѫпи обици и сребърни гривни. Дружината като стигнала при войводата, когото сварили като се труди да избави жената отъ смърть, сложили всичко зето предъ жената, която на часа се втрѣнчила въ главитѣ и извикала: „Вишний Боже! Справедливий! Никой сѫдбата ти не отбѣгва. Наказвашъ виновнитѣ, Всесилний, нищо не се укрива отъ Тебе. Азъ отивамъ вече задоволна, любезното си чедо да придружа" Това като изрѣкла жената прихлюпила се на земята и нѣжната ѝ душа излѣзла.

Станало вече пладнѣ, въ небето се показали тъмни облаци и прѣдсказвали дъждовно време, а момцитѣ още не биле обѣдвали. Скоро всички се завърнали въ първата морава и намѣрили тамъ овчаритѣ, които донесли гозбата. Насѣдали гладнитѣ юнаци около два печени овена и почнали да ядатъ и бистра вода вмѣсто вино да пиятъ. Като се свършилъ обѣда, на всички очитѣ заиграли и преглѣдали наоколо гората, за да не попаднатъ въ нѣкаква враждебна дѣбня, а слѣдъ това довели едина по разумния отъ овчаритѣ и го прѣдставили на войводата. „Слушай побратиме, младъ овчарко! казалъ войводата, слънцето вече засѣда, въ околнитѣ села да отидешъ, отъ благоразумнитѣ старци да испиташъ за бащата на съсѣченото момче и да имъ обадишъ за битката ни съ поганцитѣ. Кажи имъ, трима избрани старци да додѫтъ тука и да дигнатъ мъртвитѣ тѣла на невиннитѣ, но нито една жена да не довождатъ. Никому друго не казвай за българската ни чета, никаква мълва да не сторишъ.“ И овчара заминалъ.

Слънцето засѣднало, тиха нощь приела властьта му, всѣко животно лѣгнало въ гнѣздото си и си отдишало. На близо се простиралъ гѫстъ шумакъ, тясно непроходимо усое, небето се крияло отъ человѣшко око, дърветата му биле едно до друго и съ кичаститѣ си вѣйки сводъ правяли, тъкмо осамотено мѣсто, на юнацитѣ драго. Тамъ влѣзли юнацитѣ, като си хитро изгубили диритѣ изъ шумата, кръгло се нарѣдили и се успокоили. А войводата се оттеглилъ малко на далечъ, сѣдналъ въ шумата, подлегнѫлъ се на дѣсната си рѫка, и останалъ за пьрва стража, като рекѫлъ на момцитѣ да си спятъ спокойно. Въ това време горчиви мисли занимавали въображението му; бѣднитѣ българи му представяли жалостното си положение. Прѣзъ ума му преминавало, какъ тѣглятъ ежедневно българитѣ, какъ дивитѣ агарянци злобно колятъ невиннитѣ дѣца, какъ турското правителство не щѣло да знае отъ това и какъ християнската Европа защищава невѣрнитѣ и даже въ Африканскитѣ пустини глѣдала да тури свободенъ законъ. Така той размислялъ дълго и най-послѣ се предалъ на сънь като събудилъ знаменосеца за втора стража.

На всѣкѫдѣ владѣяло мирна тишина, излегка вѣялъ хладенъ вѣтрецъ и люлѣятъ зелената шума на дьрветата. Нощьта приминала и птичкитѣ извѣстили утрото съ сладкитѣ си гласове. Слънцето се показало, распръснало златнитѣ си зори, а войводата се пробудилъ отъ сладкия си сънь и проводилъ двама юнаци да идѫтъ да разглѣдатъ на около пѫтекитѣ и гѫсталацитѣ. Преглѣдвачитѣ ходили и дошле и извѣстили, че всичко било благополучно. Войводата повелъ юнацитѣ и отишле на единъ близъкъ върхъ, отъ гдѣто добрѣ се виждала цѣлата околность. Тамъ той извадилъ скѫпия си далѣкоглѣдъ, разглѣдалъ всичкитѣ далѣчни пѫтеки и опаснитѣ горски пѫтища и съглѣдалъ въ една тясна дърварска пѫтека да вървятъ трима селени бѣлобрадати старци българи, съ тояга въ рѫцѣ. Младия герой потѣглилъ на надолу, а момцитѣ го слѣдвали изотзадъ, до като най-послѣ се доближили съ старцитѣ, които идѣли отдолу на горѣ въ планината подпиращецъ се на тоягитѣ си. Дружината се оттѣглила по едно време на стърна въ гѫсталака и се спрѣла отъ тамъ да слѣди, а войводата съ едно подсвирвание се обадилъ на старцитѣ, излѣзалъ на срѣщѣ имъ, като ги поздравилъ съ любезенъ поглѣдъ и весело лице, приелъ ги радостно и ги отвелъ въ гѫсталака, дѣто и сѣднали на зелената морава, и почналъ да имъ приказва:

„Азъ съмь вашъ братъ, чадо българско; черна ме сѫдба люто нажали, мразя губителското правителство, чиято власть е узлобило нашия народъ. Бѣдното ми домородство погина, лютитѣ поганци го угасиха; надѣждата ми загина. Отъ тогава залувихъ съ ярость това поприще трудно, сладкия животъ и любезната младость въ голѣма жертва уничтожихъ. Благородна страсть движи сърдцето ми. Всичко добро време ще употрѣбя за да помогна на народа ни, да отхвърлимъ тѣжкото турско време. Радостно кръвта си ще пролѣя до послѣдня капка за отечеството си. А вий бѣдни какъ живѣйте въ селата, въ тъзи размирна тѣжка година, до кога ще тѣглитѣ робството?“

На това едина старецъ отговорилъ:

„Виждаме, синко, добрѣ знаемъ всичко, тѣжко ни е даже до смърть, но нѣма що да сторимъ, като ни зли предатели играятъ. Градскитѣ ни старейшини изедници, наши българи, сѫ съ турцитѣ изедно, а бѣломорскитѣ просяци, гърскитѣ владици, кръвъта ни пиятъ ненаситно. Въ тѣхнитѣ рѫцѣ сме бѣдни вързани, даждия по волята си берѫтъ, селата ни ризиграватъ както си щѫтъ, правата ни никой не пази. Много години сме прекарали съ тѣжъкъ животъ и отъ дѣда — баба сме слушали и тѣмъ да сѫ грабили имотъ; обаче днешното люто примѣждие всичко що е било надминава. Зематъ отъ насъ дрѣхи за войската, двойно даване плащаме, овци, говеда, сирени, масло, брашно, всичко зематъ безъ заплата, голи останахме въ тъзи земя проклѣта! Празни сѣдимъ безъ добитъкъ, нивитѣ ни безъ жътва остаха, дѣ що имахме продадохме, гладни мрътъ нѣжнитѣ ни дѣчица. Заобиколени сме отъ всѣкѫдѣ съ злодѣйци, не можемъ вънъ отъ селото да излѣземъ, пазятъ ни зганъ убийци, всѣкой день братя губимъ! Грозни манафи, люти латинци, диви бошнаци, отъ село въ село явно ходятъ, грабятъ, безчестятъ, убиватъ и никой злобата имъ не въспира. Сега пъкъ минуватъ други войски, на които нито язика разбираме, нито отъ каква вѣра сѫ знайме; тѣ се казватъ че сѫ християни, но никоги не се прекръстватъ, биятъ се, слушаме, за агарянитѣ, грабятъ и тий и не плащатъ. Божи гнѣвъ ни е нападналъ, може би, за наши нѣкакви тѣжки грѣхове!“

Като изслушалъ внимателно селското невининно жално расказвание за страданията имъ, войводата имъ отговорилъ съ тѣжка въздишка:

„Вашето огнетение ми е познато и съмь опиталъ всѣко средство противъ него, не съмь пожалилъ, нито сребро нито злато, обаче воля не случихъ. Истинната ревность, народната любовь, твърдото рѣшение и постоянството, мѫжската благородна душа не търпятъ турското тѣжко робство. Бѣдния днешенъ български народъ толкова вѣкове подъ турското иго, повече и отъ африкански робъ, тѫжи недвижно, не осѣща злото, защото е злѣ падналъ въ студено униние споредъ гръцкия духовникъ, който го е удавилъ въ робство, вдъхналъ му е просто пустовѣрие и звѣрското иго въ Божи гнѣвъ му обърналъ. Не е Божи гнѣвъ, мой старче, турското свирѣпо грабителство, но то е злоба, звѣрско безчеловѣчно варварство, а днешнитѣ битки не сѫ за вѣра, не виждате ли, християни мрѫтъ за турцитѣ, сребро и злато е мѣрката имъ, но тя ще стане скѫпа за поганцитѣ. Грѣшенъ е, старче, който е простъ и не знае да се запази отъ робство, а скотски търпи неправедна власть, тѫжи въ постоянни отровни рани.“

Старцитѣ изслушали рѣчьта на младия герой и останали задоволни. Скритата дружина будно пазяла на около. Станало време за тръгвание и войводата казалъ на старцитѣ:

„На васъ е извѣстно за убитото дѣте, което сѫ турцитѣ посѣкли, идете въ отсрѣщната яма и дигнете тѣлото, до като не ги е гадъ отвлекалъ. Бѣдната му майка отъ плачъ почина, моята утѣха не ѝ помогна, тя издъхна отъ люти охкания за милото си чедо. Този обиръ пъкъ, който турцитѣ сѫ обрали, земете и го раздайте на цѣло на когото е билъ. Вчера турцитѣ изгубиха главитѣ си.“

Старцитѣ тръгнали за къмъ посоченото мѣсто, като въздали на Бога молитва и пожелали на младия герой, свѣтливи успѣхи и слава велика въ попрището му Богъ да му помогне.

А войводата осталъ на мѣстото си, подпрѣнъ на дългата си пушка и размислялъ. Разговорката съ старцитѣ му задрѣзвала сърдцето, селското страдание го замъчило, огънь го обзелъ за отмъщение, очитѣ му отъ ярость пускали искри, цѣлата планина го не събирала. Тѣзи мисли го турили въ въсторгъ и се приготвилъ за велико дѣло въ бѫдѫще. Далъ знакъ на дружината да се съберѫтъ и бодро поели шумната планина, за да стигнатъ въ милото си поприще, въ старата юнашка планина, братията си българи да видятъ, на бѣднитѣ да помогнатъ.

Скоро дружината стъпила въ свѣтитѣ лѣсове на Стара Планина. Много турци, както и българи съ гърцки духъ, или съ турско убѣждение, които пѫтували прѣзъ тъзи страна, изгубили глави; сѫщо много гърци и евреи, познати като най главни неприятели на българския народъ, трѣбвало да се подчинятъ на сѫдбата, която ги е стигнала по величественнитѣ балкански бърда.

Прѣзъ това си пѫтувание по Балкана, Раковски много пѫти е слизалъ подъ видъ на турченъ въ подпланинскитѣ села и е испитвалъ за състоянието на българитѣ. Тъй той единъ пѫть прѣзъ тъзи 1854 година слѣзалъ въ карнобатската околность, въ Фикийската гора, съ трима отъ другаритѣ си, въ едно турско, дервишко, бекташийско теке и, подъ видъ на турченъ бекташия, посѣтилъ и поздравилъ шеха на текето. Ето какъ расказва самъ Раковски за това посѣщение: „Въ лѣто 1854 минахъ отъ тамо преобразованъ въ турско одѣяніе, ради временная обстоятелства, съдруженъ отъ троицѫ доброубурѫжены, и отбихъ ся при шеха да го поздравя къту турчинъ и бекташиа. Онъ безъ да мя познае че съмъ христіянинъ пріемна мя гостолюбиво, и почна да мя запитва, какъ отивѫтъ военны работы. Азъ по моему положенію въ кое ся нахождахъ, трѣбаше да му хвалѭ и да ся съобразѭ съ неговий фанатичъскы духъ, и като му доказахъ че отхождамъ да ся біѭ съ гяуры за islямизмъ (правовѣрството), зарадва ся много, и исказа ми, че и онъ отъ своѭ странѫ непрѣстаннно ся біе съ гяуры, то есть проважда тайно всякый дьнъ злодѣйци турци да проливатъ християнскѫ българскѫ кръвъ по пѫтища, и около села! Чистѭ, каза, невѣрния кучета! . . нека не останѫтъ! . . .“

Така слѣдвала дружината прѣзъ цѣлото лѣто. Турското правителство гонило Раковски нѣколко пѫти съ заптии, нѣкога и съ редовна войска, но неможало никога да го улови, понеже дружината имала по всичката онази страна много добри скривачи. Само единъ пѫть когато, се намиралъ въ котленската планина, безъ малко щѣлъ да бѫде уловенъ отъ турцитѣ, ако нѣколко минути по късно да билъ се научилъ, че значително множество заптиетѣ ще се скриятъ още прѣзъ нощьта въ долината, въ която на другий день Раковски щѣлъ да отиде. Тъзи долина била Разбойна или Разбойна Гора между Котелъ и Жеравна. Нанка, сестрата на Раковски, която била извѣстена за пристиганието на брата ѝ, щомъ чула това сутриньта въ града, веднага се спуснала къмъ Разбойна, дѣто по щастие се срѣщнала съ дружината. Раковски, като чулъ страшното извѣстие, измъкналъ ятагана срѣщу сестра си и казалъ: „Прости ме, сестро, — стой — азъ веднага ще те съсѣка, за да не тѣглишъ слѣдъ малко жестока смърть отъ сквърнитѣ османски рѫцѣ — по добрѣ умри отъ моятъ ятаганъ и азъ сѣтнѣ ще могѫ по добрѣ да се боря съ враговетѣ, за да падна толкова по тържественно!“ Щомъ изрѣкалъ това, напредѣ му излѣзло едно ловчийско куче. Нѣмало вече съмнѣние че сейменитѣ сѫ наблизо. Раковски казалъ на дружината да се държи юнашки, вѣрно и сърдечно, както предписва първата хайдушка чесность, по добрѣ всички до единъ геройски да загинѫтъ, отъ колкото живи да паднатъ въ рѫцѣтѣ на враговетѣ. Слѣдъ това изново се обърналъ къмъ сестра си и чакалъ съ издигнѫтъ ятаганъ послѣдната ѝ дума. Сестра му още повече роняла сълзи; но изведнъжъ юнашката мома рѣшително му продумала: ,,Не братко, не струвай това, до като можемъ да се надѣваме на Бога. Повѣрете се всички на Бога като мене и дойдете веднага подирѣ ми, азъ ще ви поведѫ прѣзъ особенъ пѫть, въ него ний ще се отървемъ отъ всѣка опасность! Слѣдвайте сестра си!“ И наистина, слѣдъ нѣколко часа се намѣрили на безопасно мѣсто. Това било прѣзъ мѣсецъ Августь. Отъ тогава Раковски билъ по предпазливъ. А прѣзъ мѣсецъ Октомврий, когато вече наближила зимата, той и дружината му престанали вече да ходятъ по горитѣ. Братски се разделили и, като скрили часть отъ орѫжието си, като си дали дума пакъ да се съберѫтъ на идущата пролѣть.

V.

Като се простилъ братски съ другаритѣ си, Раковски отишълъ въ родния си градъ Котелъ, но не влѣзълъ въ града въ дома си, а отишълъ на тепавицата си на рѣката вънъ отъ града, гдѣто се залувилъ да работи и описва горскитѣ си воювания. Тукъ го знаялъ само даракчията имъ Василъ Карловченина и още неговитѣ сестри Неща и Нанка, които тайно и съ голѣмъ страхъ, да не би да ги подуши конака, дохождали при него и му донасяли храна. Тукъ той сѣдялъ цѣлъ мѣсецъ, до като най сетнѣ, въ началото на мѣсецъ Декемврий, се принесълъ въ града у сестра си Нанка, гдѣто сѣдялъ сѫщо най тайно. Минали ли се дни, минали се и недѣли и на Раковски дотѣгналъ тайния отъ нѣмай-кѫдѣ своеволенъ затворъ. Най послѣ на 22-й Декемврий 1854 год. облѣкълъ се добрѣ въ хайдушкитѣ си дрѣхи, въоржжилъ се, зелъ збогомъ отъ сеститѣ си, като имъ казалъ, че отива въ Влашко, и потѣглилъ на пѫть, а слѣдъ три дни, на първия день на Рождество Христово, се намѣрилъ въ г. Свищовъ у единъ неговъ познайникъ. Въ този градъ той прекаралъ коледнитѣ празници и първия день отъ Новата 1855 година, въ който день написалъ единъ „постѫпъ (маршъ) български“ *), а слѣдъ нѣколко дни, прѣзъ мѣсѣцъ Януарий, казалъ въ Букурещъ на познайницитѣ си: „Добръ день“.

Въ Букурещъ Раковски ходилъ при Д-ра Протича, Д-ра Атанасовича, Ив. Бакалоулу, Хр. Георгева и при други нѣкои членове отъ благотворителното дружество, които помолилъ да се съберѫтъ нѣкоя вечеръ, че ималъ да имъ говори нѣщо относително България.

На другата вечеръ слѣдъ този разговоръ, се събрали до сто души българи и Раковски имъ говорилъ, че тѣ като българи и богати търговци не трѣба да забравятъ народностьта си и отечеството си, че трѣба да си основѫтъ читалище и библиотека, дѣто да се събиратъ въ празнични дни всички живущи българи въ Букурещъ и да прочитатъ книги и вѣстници, за да се запознаятъ съ науката, съ свѣта, съ живущитѣ тукъ българи и съ другитѣ по странство живущи българи, които, като видятъ този примѣръ да

---

*) Напечатенъ въ второто издание на „Предвѣстникъ Горскаго пѫтника“, 1884 год.

извършатъ и тѣ сѫщото, и че трѣба да се завземятъ да урѣждатъ и издаватъ нѣкакъвъ вѣстникъ, който да послужи за събирание и съединение на всички пръснати по чужбина българи. Слѣдъ дълги разговори и ризмисления, предложението на Раковски било прието и рѣшили да си отворятъ читалище. Раковски пакъ отъ своя страна се обѣщалъ да писва възвания къмъ пръснатитѣ българи по Руссия и Басарабия и да ги кани да послѣдоватъ примѣра на Букурешкитѣ българи.

Освѣнъ дѣто е писвалъ писма и възвания въ разни градове, той въодушевенъ отъ добрия приемъ въ Букурещъ, рѣшилъ се да пѫтува и обиколи и лично по главнитѣ градове отъ чуздитѣ държави, а именно ония, въ които имало да живѣятъ повечко българи. И още сѫщата 1855 год. прѣзъ пролѣтьта, той ходилъ тайно въ Сърбия, а отъ тукъ пакъ въ Влашко, но за кѫдѣто и да тръгнялъ, той ходялъ и живѣялъ инкогнито само между най вѣрнитѣ си приятели. Веднъжъ прѣзъ тъзи година Раковски убилъ неизвѣстно защо единъ влахъ около Букурещъ и избѣгалъ въ Молдова, въ Яшъ, гдѣто щомъ стигналъ представилъ се на нѣкогашния си съученикъ Николаки Богориди, а сега князъ на Молдавия, и му искалъ позволение да остане въ столицата му и пари за издавание вѣстникъ. Княза го приелъ твърдѣ ласкаво и любезно, далъ му 500 минца, но за оставанието му въ столицата не се съгласилъ, а му казалъ, „земи, Брате, тия пари и иди другадѣ, защото твоето присѫтствие ще беспокои и мене, тъй като съмъ, васаленъ и може би турското правителство, като се извѣсти за прибиванието ти тукъ, да поиска и тебе и мене въ една верига оковани за Цариградъ". Нѣмало що да се прави, Раковски послушалъ думитѣ на младия Князъ, благодарилъ му за щедрата помощь и слѣдъ нѣколко дни заминалъ за въ Сърбия.

Било вече есень. Раковски стигнѫлъ въ Бѣлградъ и се рѣшилъ да престане да води авантюристическия животъ, съ който, както виждалъ, не ползовалъ нито себе си, нито отечеството, и намислилъ да встѫпи на друго поле, дѣто по него време можелъ най добрѣ да работи за идеала си. Той се хвърлелъ на книжовното поле, но пъкъ непрестанно около му бдѣло и глѣдало, какво се върши на окото му, кога изново ще се намѣри згоденъ случай да искочи на бойното поле, дѣто най обичалъ да работи и най близкенъ се чувствовалъ. На новата 1856 год. преминѫлъ отъ Сърбия въ Австрия, именно въ Новий Садъ, въ Банатъ. Отхраненъ съ идеята на славянската взаимность, опоенъ отъ идеитѣ на Шафарика и въодушевенъ отъ примѣритѣ на чехскитѣ и харватскитѣ патриоти, и Раковски си взелъ за задача, да работи за тъзи възвишена идея, между своя собственъ народъ, между тогавашния ни поробенъ народъ, който се мѫчилъ поне человѣшки да живѣе. За да межелъ да разбужда народа, той видѣлъ за най-згодно да описва славното му минало и настоящата му окаянность; историята и епосътъ му се видѣли за най-згодни, и наистина тѣхъ той избралъ за замислитѣ си.

Въ Новий Садъ, прѣзъ 1859 година, той издалъ „Прѣдвѣстникъ Горскаго Пѫтника“, въ който описва скръбното положение на българитѣ и изобщо положението на България отъ 1853 до 1856 година. Като се основалъ на Хати-Хумаюна, той предлагалъ на Султана да даде на българския народъ колкото е възможно по скоро и въ най пълна мѣра онази свобода и права, които Хати-Хумаюна, разумѣва се, само на турска книга обеспечавалъ за всичкитѣ народи на османската държава, особенно за християнскитѣ народи и преди всичко за българитѣ, които като народъ многочисленъ, най трудолюбивъ и сѣтнѣ като народъ, който плаща най-много данъкъ, заслужвали това най-много.

Ето що казва Раковски въ тъзи книжка за тогавашното скърбно положение на българитѣ: „Въ 53-тое лѣт. почто начна разбой, почна и огнетѣния надъ българи постѫпно. Правителство Отоманско наложи данноцы чрезвичайны и извънрѣдны на бѣдны българи. Силомъ быхѫ унуждены за да многочисленны войскы припитаватъ, безъ ниеднѫ заплатѫ Българи одѣяния за турскы войскы без’ заплатѫ даваха сироти! Българи бѣдни бичомъ біени немилостиво отъ турци, крѣпостна укрѣпленія за турци творяхѫ! Притомъ сънмища Арнаути и Азіатски неуредны войскы, като гладни мечкы, разярени распрѫснахѫ ся по всеіѫ Българіѫ, аки би сѫ българомъ рать имѣли. Грабяхѫ! разорявахѫ незащитима българска села! Осквернихѫ бракове! Обезчестихѫ дѣвицы! Проливахѫ неповиннѫ хр’стіянскѫ кръвь!

Вся пѫтища, горы, планины испълнихѫ ся отъ мѣстни злодѣйци турцы. Бѣдни българи отъ вся страна притѣснены, окрѫжени отъ злодѣи, не смѣяхѫ отъ вънъ свой градове и села да изидѫтъ за най нуждн ѫ своіѫ припитателнѫ и търговскѫ потрѣбѫ, и като изити дрѣзняхѫ живота своего изгубихѫ".

По нататъкъ като продължава, пита: „Знае ли Европа колко неповинны кръви ся проливѫтъ днесъ въ Българіѫ отъ Турцы кръвопиийцы? Знае ли колко дѣвицы ся обезчестятъ, и търговцы ся отъ злодѣйцы немилостивно посачѫтъ и съблачатъ? Зачто толко небреженіе за насъ хладнокръвно показва? Еда мы смы по доленъ родъ отъ черніи арапи, за коихъ отъ колѣ толко особно постараніе показа, и заробленіе нихно всякояче ся потруди да възпрете. Еда мы нѣсмы достойни за нейно помилованіе, и добродѣтелность? Мы обитаѭщи средъ Европа, и счисляеми више отъ 7 міліона народъ хрістіянскаго вѣройсповѣданіа!."

Като продължава напредъ, казва, че Европа е забравила человѣколюбивитѣ си обѣщания и никакъ неще да знае за притѣсненитѣ, че трѣбва българитѣ да обърнѫтъ вниманието си другадѣ за цѣлителенъ лѣкъ, т. е. да молятъ тогавашния си владѣтель Султанъ Абдулъ Меджита да имъ даде право, и още, че е време Султана да поглѣдне на поданницитѣ си человѣколюбиво, а не да слуша ласкателитѣ и изедницитѣ си, които глѣдатъ да го съсипятъ. Въ сѫщата тъзи книжка Раковски още вкратце, но много вѣрно характеризира и очъртава живота на турската интелегенция. Напр., ето какъ описва пиршеството на турскитѣ велможи: „Любопитно и смѣха достойно е въйстинѫ да глѣда человѣкъ вечарь въ дванадесятій часъ по турскы, въ вѣликолѣпны отъ местоположенія ихъ Воспорскы палати въ сластоукрасены европейскомъ начиномъ салоны, пріуготовленія отъ трапезы накичены и обрѣдены отъ разна за піянство способна духовита піема: Хіотска добра ракія 24 града, Англичанскы бранъ, римъ жамайка, бутилы-боцы бордянскаго и шампанскаго вина и т. д. вся изобилно: жамбонъ францушкы — свинскы сухи бутове, сасисонъ — свинскы луканкы — наденицы (то е простено нововѣрцымъ турцымъ, както више рекохме)*), свичерско сиреніе, разни плодове, кто цариградскы градины приносятъ, и пр. Почто се събиратъ вси призовани гости единовѣрци, насѣдатъ на около съ всичкѫ своя Азіѭтска раскошность въ бѣлы широкы одѣжды облѣчени, на главы имъ кюлафи ниски отъ скѫпѫ пѫслѫ (такы по турскы нарицаемы у Мекѫ творимы) привързано съ шарени кърпи — убруси, измежду ся нахождатъ, но рѣдко, въ такова пришества и отъ четницы — улями — нововѣрцы — съ свой бѣлы чалмы на главы — Ахмедие — и по-рѣдко съ зелены чалмы Еміри назоваеми, свѣщеннаго поколенія споредъ нихно суеверно мнѣніе. Вси съ дългы чубуцы съ скѫпоцѣнны илектри (кехлибары) въ рѫцѣ държащи разкошно пушѫтъ.“

---

*) При описванието живота на турската интелегенция, Раковски, като говори за нововѣроисповеднитѣ турци, казва: „Сие ново нихно вѣроисповѣдание основание има слѣднія; да ново просвѣтницы вѣки Мохамеда за пророка не вѣрватъ; да не ся вѣки міѭтъ (абдесть да не чинѫтъ); да не ся вѣкы кланятъ; да не държѫтъ вѣки пость прѣзъ Рамазана, съ една рѣчь, да не вѣрвѫтъ нечто отъ що ся до сега вѣровали".

„Млади Ганимидовцы, нихни убичливи слугы, гръци, и арменци прави стоящи съ кристалны — стъклены скъпоцѣнны чашы чясто имъ заливѫтъ, содомское нихно скотско сластолюбие раздразнаѭщи. Въ тоже състояние пиршества разговори нихни отнасятъ ся въ глупости, и въ сластолюбиви вѣщи; и многажды увеселявѫтъ ся отъ пѣвци Грѣцкы, Арменцы, и Еврейцы по Азіятски начинъ пѣѭщи без' ниеднѫ армонія и сладость, придружени отъ млады момцы красны своего рода, кючецы назоваемы, коихъ облечени въженско облекло съ безобразна тѣлесна движенія играѭтъ предъ нихно Сіятелство, и испълняватъ подъ видомъ содомства скотски женско дѣло. Когда мислятъ вѣки что сѫ напили добрѣ, тогда започнѫтъ да піѫтъ отъ ново съ скотски начинъ като отъ источникъ догдѣ имъ попукѫтъ ушеса: и често имъ ся приноси друго и студено віно отъ Ганимидовцы упіяни сѫщо и они. Почто ся добрѣ упіятъ и изгубѭтъ всякѫ человѣческѫ свѣсть, почнѫтъ да ся високо провиквѫтъ катъ луди. Тогда отхвърлятъ всяко Сіятелство и свѣтлость, и почнѫтъ да се назоваватъ съ имена на свой конюницы, и кочаши, и Аівази (домашни служители Арменцы). Напримѣръ, негово Сіятелство Рифатъ пріѣма име Петко, Негово Сіят. Ахметъ пріема име Драганъ, Негова свѣтлость Хюсейнъ бей, име Стоянъ, Негово Сіятелство Али Ахпаръ, Артінъ и проч. и почнѫтъ да ся псувѫтъ помежду си, и да си накачвѫтъ най стидни и укорителни порѣклы. Хвърлятъ и ся замѣрвѫтъ единъ другиго съ свой кюляфи, и чалми, играѭтъ подобно съ вишѣрчени кючецы, съ безобразна тѣлесна движения, и почто привзѣти съвсѣмъ отъ піянство изгубвѫтъ свои тѣлесны силы и попадѫтъ поломъртви тукъ тамъ, отвлачѫтъ ги Аівази, и конюнцы, и ги вносѭтъ въ нихны Харемы гдѣ ги чѣкѫтъ бѣдны затворени жени, и многочислены красны робины, коихъ отъ своѭ странѫ, измислѭтъ извѣстно всякога способа за да испълнятъ естественыя нужды, и то праведно. А съ кого? То всякый може да разумѣе, че Петко, Драганъ, Стоянъ, Артинъ Ахпаръ, коихъ сѫ имали честь да съ нихно име престѫвляватъ въ пиршество свой господари ще да имѫтъ и еднѫ малкѫ правдѫ за да въ такова време испълнѫтъ и друго дѣло. Чудно нѣчто е въистинѫ какъ Европейци коихъ често пѫтишествуватъ въ Цариградъ не исписѫхѫ до сега нѣкоѭ комедіѭ за да ѭ въ Европѫ на позорища преставляватъ! любопитна весма бы была за да упознае просвѣщены міръ отъ какова достойна лица ся управлява Турско царство. Отъ такова състояніе сутрѣшніи день отхождатъ да управлявѫтъ царщинѫ и царска дѣла: вѫтрешна и вънкашна, фінанціѭ, търговска, народного просвѣщенія, правосѫдія, войнствена, и т. д.“

„Горе царству тому отъ таковій управляемо чиновницы! Горше же поданникомъ того царства!!!“ При това описание Раковски прибавилъ нѣколко твърдѣ сполучени карикатури отъ образования турски свѣтъ. Послѣ тукъ има описана въ стихове раздѣлата на едного распаленъ родолюбецъ българинъ отъ отечеството му въ 1853 година. Въ това именно описание, безъ съмнѣние, той описва раздѣлата си отъ България, и ето какъ почва:

„Оставай с’ богомъ бѣдно отечество!
Прощавай ты майко аз’ отивамъ
Далечъ отъ тебе милѫ моѭ в’ странство
В’ голѣмо пъприще ужаленъ вхождамъ!

Дотѣгнало ми е вѣки се робство Турско!
Немогѫ вѣки да глѣдамъ насиліе
Убійства, неправды от’ плем’ Агарянско,
Отчайянность, бѣдность, и безчестіе!

Събратія мой претяшко угнетены!
Дѣвицы въ чернѫ облечены жалость,
Святіи же Храмове нашы потѫпканы
Отъ турска поганскѫ звѣрскѫ невѣрность!

. . . .
. . . .

Като продължава, Раковски описва преминаванието си прѣзъ Прѣславскитѣ развалини, които горчиво оплаква, като ся възнася къмъ създателя и го моли да му каже истина ли е билъ тукъ Прѣславския престолъ, тукъ ли сѫ царувалы царь Богоръ (Борисъ), който е приелъ кръщението, и царь Симеонъ, който гръцката и маджарската гордость е смирилъ и България разширочилъ. Слѣдъ това той се принася въ Търново и моли Янтра да му раскаже за старото славно минало на царя Асеня и най-послѣ свършва, като казва:

„Священы дългъ и мене зове да ида
В' юнашко пъприще жарко съ устрѣмленіе
За вѣрѫ храборно д' умрѫ и за свобдѫ
Тиранско да отхвърлимъ, угнетеніе!

Ав' знаѭ майк' оставашъ неутѣшна
Нъ Богу ся моли побѣда да намъ даде
Противъ тирановъ 'борбѫ щастлива Славнѫ!
Спроти зла дѣла скоро да имъ отдаде!

Ужасный часъ вѣкы ся той приближи
Да мене далечъ отъ тебе растае!
З' отечеството славна смъртъ мнѣ надлѣжи
Пламти въсторгно кръвъ моя играе!

Когда ти чуешъ да съмъ погинѫлъ
Да не плачешъ майко ни да рыдаешъ,
За славно дѣло что съмъ юнашкы съвършилъ.
Но гроба ми прилежно да издирашъ.

От' мряморъ каменъ знакъ да ми въздвигнешъ
Слова златна надписъ за вѣчнѫ помянъ
Над' него с' слѣднія рѣчи да надпишешъ:
„З' вѣр' и за слобода погина Славенъ!"

Въ сѫщата тѫзи 1856 година Раковски издалъ и самия „Горски Пѫтникъ", който по онова време достигнѫлъ голѣмъ успѣхъ въ отечеството ни и по вънъ. Той се челъ съ неописано въсхищение отъ младежьта и е послужилъ като букваръ въ политическо-революционното движение, въ което се въспитавали толковато наши примѣрни борци.

Прѣзъ пролѣтьта на 1857 година Раковски почналъ да издава пакъ въ Новий Садъ български политически вѣстникъ „*Българска Деница*“, който обаче слѣдъ шесть мѣсеца по заповѣдъ на високата порта и по исканието на Гръцкия патриархъ билъ потъпканъ отъ австрийското правителство, което искало да предаде и Раковски на турцитѣ, защото Раковски немилостиво бичувалъ, както турцитѣ, тъй и гърцкото фанариотско духовенство. Той обаче сполучливо и щастливо избѣгалъ въ Влашко.

Въ Влашко Раковски залувилъ да описва историческото развитие на българското хайдутство и издалъ съчинението си подъ заглавие: „*Българскитѣ хайдути, тѣхното начало и тѣхната постоіанна борба съ турцитѣ отъ падения Българіи до днешнитѣ времена*“. Съ това си съчинение той първъ се наелъ да даде святость на името хайдути и да докаже, че мѫченицитѣ не сѫ и немогѫтъ да бѫдѫтъ разбойници и грабители, а хайдутитѣ, както ги наричѫтъ, сѫ мѫченици за българската свобода. Отъ този родъ трудъ Раковски предполагалъ да издаде нѣколко книжки подъ редъ, но черната сѫдба и тукъ го сполѣтела. Той билъ издаденъ и избѣгалъ въ Руссия — въ Одесса, дѣто е останалъ до 1859 год. Тукъ въ 1858 год. работилъ книгата: „Нѣколко рѣчи о Асеню Първому“ и като я свършилъ далъ я въ одешката цензура да я прѣглѣдатъ.

Въ Одеса той учителствувалъ нѣколко време въ семенарията. Въ време на учителствуванието си тукъ, той се грижилъ да нареди доволно българчета за ученици въ семенарията, а отъ друга страна, като виждалъ извънрѣдна книжовна пустота въ народа си, подбужданъ отъ желѣзна рѣшителна воля, да подигне и умственно братята си, неуморно събиралъ всѣкави предания, рѫкописи, традиции и всичко щото можело да обясни живота на българския народъ. Тукъ той издалъ: *Показалеца или рѫководство какъ да се изискватъ и издирятъ най стари чърти нашего бытия, языка, народопоколения, стараго ни правления, славнаго ни прошествия* и пр.“ Часть I. Одесса. 1859 год. Въ това съчинение Раковски описва числото на днешнитѣ българи и границитѣ, въ които тѣ живѣятъ; земледѣлието и земледѣлическитѣ орѫдия, начина на земледѣлието; българското садовъдство, градинарство, лозодѣлие, есеннитѣ селски занятия; облѣклата и женскитѣ украшения; сѣденки и тлаки; сборове и свадби, съ всичкитѣ обряди и пѣсни и прикаски. Втората часть отъ това списание се отпечатало въ сѫщата година въ „Цариградски Вѣстникъ" и съдържава: Народното българско въспитание въобще, смърть и погребение съ всичкитѣ обряди и пѣсни, главни чърти отъ старобългарското богослужение съ обрядитѣ и пѣснитѣ, старобългарскитѣ обряди и пѣсни, разнитѣ чародѣйства, и показва какво направление трѣба да земе българския язикъ. Въ Одесса той работилъ още книжката; „Изтупленний Дѣрвишъ", но не я довършилъ, защото билъ принуденъ да напустне Руссия, като се осѣщалъ нѣкакъ въ опасность отъ гръцкитѣ интриги, и къмъ края на 1859 год. се простилъ съ Одесса.

VI.

Като напустналъ Одесса, Раковски преминалъ въ Басарабия и нѣколко недѣли ходилъ по селата и градоветѣ да събира домашни обряди, обичаи, и пѣсни. Въ Басарабия ималъ случай да се запознай отблизо и съ Гагаузитѣ, които ги има тамъ преселени въ разни времена отъ България. За ходението си при тѣзи гагаузи той пише: „Тии Гагаузи говорятъ Турски іазыкъ смѣсьнъ съ много Български рѣчи. Домашнии имъ обряды, обичаи, праздницы и тържества сѫ сѫщи съ нашы старобългарски. Игроводи и пѣсни имъ сѫ чисти Български. Много пѫти ни ся случи да ся намѣримъ на сѣдѣнкы и свадбы имъ и съ голѣмо си удивление гы слушахмы да пѣѭтъ Българскы стары, пѣсни, безъ да знаѭтъ да говорѫтъ Българскы! Тии нѣматъ никакво си іасно попрѣдание отъ когы и какъ сѫ изгубили матьрны си іазикъ; нъ чи сѫ билы Българи това ся е съхранило между имъ".

Отъ Басарабия Раковски отишьлъ въ Сърбия и се настанилъ да живѣе въ Бѣлградъ. Тукъ той въ 1860 год. издалъ: *„Нѣколко речи о Асѣню Първому, вѣликому царю българскому и сыну му Асеню Второму"*. Въ това си съчинение Раковски, като хвърля бързъ критически прѣгледъ върху византийскитѣ историци, изобличава тѣхното пристрастие и лъжливитѣ имъ свѣдѣния за Българитѣ; послѣ въорѫженъ съ чисто български паметници, рѫкописни и издадени, представлява историята на българския народъ въ времето на двамата български царе Асѣнь I и сина му Асѣня II, като излага и дѣятелностьта имъ прѣзъ крьстоноснитѣ войни.

Прѣзъ лѣтото въ тъзи 1860 год. Раковски обнародвалъ въ Земунъ брошура подъ заглавие: *„Гласъ едного Българина“*, която съдържа програма на „Дунавски Лебедъ“, а по послѣ прѣзъ мѣсецъ Юний издалъ въ Бѣлградъ:, *Кратко разсѫждение врьху тьмныя и лъжовния начала на коихъ е основана стара повѣстность всѣхъ европейскихъ народовъ.“* Това си съчинение той посвѣщава на Г-на Анастаса Дуковича Сливненица въ знакъ на уважение, като му пише:

Господине А. Дуковичъ!

Тебѣ, драгый приятелю, разсѫдихъ да посвятѭ настоіащо си съчинение. Помня нашы о тому прѣдмѣту обширны разговори и разсѫжденыя, т. е. за еленскѫ старѫ баснословнѫ историѭ, заблѫдившаѭ цѣлъ европѣйскы свѣтъ за толко вѣкове! За нихенъ іазыкъ, кого учени за много врѣмя сѫ мислили за пьрвобытенъ и най старъ іазикъ въ Европѫ, и кой е билъ чудовище всѣмъ ученимъ за богатства си и проч., а насъ българы и нашъ іазыкъ, учении на щетѫ наукы и разіаснения цѣлыя европѣйскыя повѣстности, а най паче Славіанскаго міра, хвърлели сѫ немилно въ скытскаѭ и тѣмъ самимъ непристѫпнѫ іамѫ! . . . .

Знаѭ чи прѣдприятие ми сие ще да подигни многы противницы, а най паче отъ онихъ, кои сѫ добыли славѫ и самоуважение (авторитетъ) между ученому свѣту, и нихна личность или паче рѣчи и мнѣныя достигли сѫ къту *пророчьства*, мыслили за необорими и неопровергаеми! Нъ доказателства ми сѫ живи и вещесвенны, щото тази тьмна мъгла, коѭ сѫ накрыли надъ насъ за толко вѣкове, *еленскы басни*, трѣба вѣкы да ся разгони и разпилѣй и наша Българско до сега затъмнино въ книжьвность поднебие да свѣтни, а съврѣменно и Европѣйска повѣстность да зѣми друго съвсѣмъ направление, т. е. да узнай ученый свѣтъ, чи Българи сѫ' пьрвы и най стари жители въ Европѫ и нихенъ іазикъ еонъ-зи отъ когото ся ѐ отцѣпилъ Елинскый днесъ писменъ старъ іазыкъ.

Читатели нека ми бѫдѫтъ безпристрастни и увидѣщѫтъ истинѫ.

Приеми убо
го ми уважения.
7-го Юни
Бѣл

Въ това с
Раковски доказв
въ Европа и,
Еленския днес
Прѣзъ т
нието на па
тѣ черкови.
Султан
Хумаюна“
религиозна
та и снѣ
гаритѣ. Р
ски гр
обѣщанит
на прав
гарска
ли на
ликата
гаритѣ
Архие
ски
вниг
и
упр
е
са
а
г

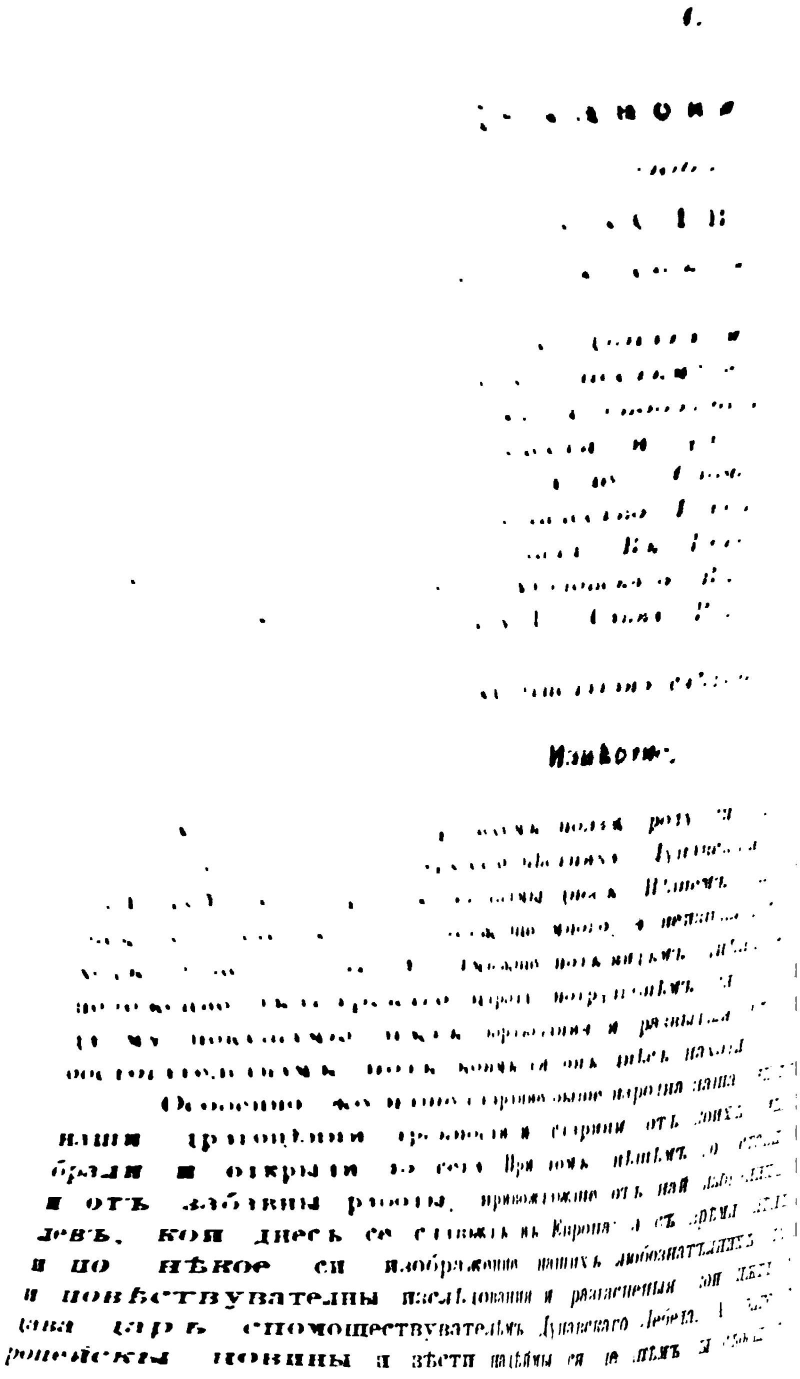

[illegible]

нашы [illegible] от [illegible]
бразли и открыли [illegible] При [illegible]
и отъ древнии родовъ, [illegible] от най [illegible]
левъ, кои днесъ се [illegible] Европа [illegible]
и по нѣкое си изображения нашихъ любознательныхъ [illegible]
и повѣствувателны изслѣдования и разяснения [illegible]
[illegible] царь спомоществувателѣмъ Дунавского Лебеда. [illegible]
ропейскиа новины и вѣсти [illegible]

по скоро и по-тъчно отъ всѣкы дру-
ъ Турціѭ, имѣѭще удобность мѣста,
Дунавскаго Лебеда.
ско сърдце и въ кого ся е възродило
бородности, усѣща, колко ся нуждае днесъ
единъ вѣстникъ, и каквѫ ползѫ може при-
кои сѫ' ускѫдни отъ много!
ы родолюбивъ Българинъ, а най паче младе-
дѣжда, щѫтъ показа усърдие и любовь на
прѣдпріятие, и щѫтъ ся постара по-скоро
помуществуватели, щото да можимъ да за-
ие Дунавскаго Лебеда. Кой убо благоизволи
тникъ, нѣка ся отправи писменно до вышена-
а приема по настоіащему спомоществование или
ства Дунавскаго Лебеда въ Бѣлградъ; а кога по-
й ще заплати, спорядъ назначенаѭ цѣнѫ.
олѣвамы и занимаѭщихъ ся въ учебное звание
ѫтъ и нашъ вѣстникъ съ дописки си, относіащы
оду ни, за коихъ, ако слѣдовѫтъ рядовно, по на-
аждищемъ имъ даръ по единъ листь нашего вѣ-
ся умножѫтъ спомоществуватели вѣстника, да мо-
ѣщѫ разноскы, опрѣдѣлищѣмъ имъ е едно прилично
ждение.“

звѣстието иде, като уводенъ членъ слѣдующата статия:

„Българияˮ

тишествие великаго Везиря е разнело по Българиѭ до-
жди за въ бѫдѫщность. Изпълнение Хати — Хумаюна чѣ-
ь нетърпениемъ на всѣкѫдѣ отъ народа, кой най много
отъ злодѣйцевъ и разбойниковъ. Присѫствие великаго Ве-
накарало многихъ да познаѭтъ длъжность си и да дойдѫтъ
знание, че тии не сѫ' вършили по высокаѭ царска волѭ,
сѫ управлѣли по духу правителства, кой духъ отъ дьнь на
ся усылѭ и всѣко-іаче ся труди да испълни и извърши прѣд-
гое си велико дѣло, т. е. сходное и необходимое за днешны
ъ прѣобразование въ държявѫ си. Но българскы духове друго
це нѣщо занимава въ обще повѣчъ отъ того, и всѣкы Българинъ,

Приеми убо посвящение сие въ знакъ любви и приятелскаго ми уважения.

7-го Юниіа 1860. Твоѝ приіатель
Бѣлградъ. Г. С. Раковски

Въ това си съчинение, т. е. въ „Кратки Разсѫждения . . .‘, Раковски доказва, че Българитѣ сѫ пьрви и най стари жители въ Европа и, че язика имъ е онзи, отъ който се е отцѣпилъ Еленския днесъ язикъ.

Прѣзъ тъзи 1860 година се случило и станало изхвьрлянието на патриарховото име отъ да се помянува въ българскитѣ черкови.

Султанския тържественно издаденъ актъ за реформитѣ: „Хати-Хумаюна“ отъ 18 Февруарий 1856 г., чрѣзъ който се давали религиозна народна равноправность, свобода въ вѣрата и съвѣстьта и смѣсени сѫдове и др. т. скоро събудилъ и насьрдчилъ Българитѣ. Въ Цариградъ се събрали депотации отъ разни български градове и епархии да искатъ, съгласно съ Хати Хумаюна, обѣщанитѣ права, а когато се събрали повечко тѣ представили на правителството коллективна прозба за учреждаванието на българска иерархия. Освѣнъ това, българскитѣ депутати представили на фанариотското събрание въ патриархията, че понеже Великата черкова не благоволи да чуе многогодишнитѣ молби на българитѣ за да се избиратъ и опредѣляватъ за български епархии Архиереи отъ българско происхождение или поне знающи български езикъ; понеже и днесъ народното събирание не взема подъ внимание тоя важенъ предмѣтъ на нашия народъ, заради това и за излѣчение на ранитѣ, които происхождатъ отъ черковното управление, и за искоренение на народното негодувание, нуждно е да се възстановятъ унищоженитѣ отъ вселенский патриархъ, — самостоятелни черковни началства, Охридско и Търновско. Патриаршията, като напомнила въ отговоръ царскитѣ бѣрати, които дьржала, отхвърлила предложението на българскитѣ представители. Въ сѫщото време се удвоили и утроили и злоупотребленията, производитѣ и гоненията отъ страна на фанариотскитѣ владици. Интригитѣ на Вселенския патриархъ нѣмали граници: употрѣбили се дору заточения и тьмници само да се задуши народния викъ, да се потулятъ народнитѣ оплаквания и да се докаратъ борцитѣ до отчайвание. Нъ това било вече празна работа. Между Българитѣ не можело вече нито да бѫде дума за безусловно подчинение на фанариотската власть. Около по първитѣ български дѣятели въ Цариградъ, които не падали прѣдъ Гърцитѣ нито по патриотизмъ, нито по образованието си, събрали се цѣли купове родолюбци и млади енергически дѣятели, които подзели съ прѣсна смѣлость освобождението на българската народность отъ грьцкитѣ произволи.

Жителитѣ въ голѣмитѣ български градове слѣдвали съ напрѣгнѫто внимание вървежа на работитѣ въ Цариградъ.

Сѣдъ като патриаршията отхвърлила предложението на българскитѣ представители, между Българитѣ се произвело страшно ожесточение. Отъ всички български мѣста потекли като дъждъ прошения и жалби до Великия Везиръ Мехмедъ Кабразли, който обикалялъ България по това време, противъ грьцката жедность, користь и безнравственность. Хиляди християни срѣщали на всѣкѫдѣ Кабразлията и го молили да ги отърве отъ гърцитѣ злодѣи и да имъ се проводятъ български владици Безбожний грькъ Антимъ, Пиротския епископъ, Нишския грабитель Зейнилъ паша и още много други чиновници били едни затворени, други испѫдени. Гърцитѣ въ Цариградъ се оплашили до толкозъ щото Кирилъ се оттѣглилъ отъ сана си, а на мѣстото му билъ избранъ патриархъ Иоакимъ.

Освѣнъ това, българския въпросъ обърналъ вниманието и на нѣкои западни католически водачи, които поискали да се въсползуватъ отъ случая за да направятъ българското съединение съ католическата черкова: унията. По нѣкое време даже тъзи уния била прогласена и на чело съ Драганъ Цанкова се образувала въ Цариградъ „Българската католическа (униятска) община“ съ около стотина подкупени български членове. Но по виднитѣ въ него време български патриоти, освѣнъ дѣто се боряли съ гърцитѣ, тѣ протестирали и срѣщу унията.

Тъкмо по това време и Раковски се въорѫжилъ и излѣзалъ на борба и противъ гърцката патриаршия и противъ унията съ своя бичъ „Дунавски Лебедъ“.

Първия брой отъ „Дунавски Лебедъ“ е излѣзалъ на 1-ий Септемврий 1860 год. подъ слѣдующето заглавие:

„**Дунавский Лебедъ**

Гражданскы, любословны и забавны

ВѢСТНИКЪ

Издаваще ся единъ пѫть въ Седмицѫ.“

Слѣдъ това казва че цѣната му е двѣ кесарски жълтици (два минца) за година и всѣко шестьмѣсечие предплатено; че „всѣка общеполезна дописка приѣма ся свободно и обнародва ся безъ заплата; а дописка, коіа докача личности и употрѣблѣва порѫгателны изражения не е приемнѫта,“ и че, „Спомоществуваныя ся приѣмѫтъ по настоіащему въ Учрѫдничество Дунавскаго Лебеда въ Бѣлградъ. Въ Браила у Г. М. Поповичя. Въ Галацъ у Г. Евлогия Георгиева. Въ Тулчѫ у Г. Георгіа Карловскаго. Въ Русчукъ у Г. Братия Х. Петкови. Въ Букурещъ у Г. Савва Радулова, а по другы мѣста назначищѣ се послѣ.“

А подиръ това има отпечатано слѣдующето извѣстие:

Извѣстие.

Желаіаще да принесемъ ползѫ роду си съставихмы учрѫдничъство новаго българскаго вѣстника, Дунавскый Лебедъ, кому пръвый брой за образъ издавамы днесъ. Нѣщемъ писа дългы и обширны обіавленыя, обіящаѭ ще много, а неизпълнимо! Нашъ главны ходъ быще слѣдный: Имѣѭще подъ видъмъ днѣшное състоіание и положение българскаго народа, потрудіащѣмъ ся, по възможностіѭ, да му показвамы пѫтъ образования и развытыя му съобразно съ обстоіателствамъ подъ коимъ ся онъ днѣсъ находи.

Особенно же наше старание быще народна наша книжнина, т. е. наши драгоцѣнни древности и старини, отъ коихъ смы доста събрали и открыли до сега. При томъ нѣщѣмъ го остави осѫжденъ и отъ забавны работы, привождаѭще отъ най избранихъ списателевъ, кои днесъ се славѭтъ въ Европа; а съ врѣмя щѣмъ издава и по нѣкое си изображение нашихъ любознатълнихъ старинахъ и повѣствувателны изслѣдования и разіясненыя, кои щѫтъ се раздава даръ спомоществувателѣмъ Дунавскаго Лебеда. А колко за европейскы новины и вѣсти надѣймы ся, че щѣмъ гы съобщава читателѣмъ си Българъмъ много по скоро и по-тъчно отъ всѣкы другы вѣстникъ, кой се изда е въ Турціѭ, имѣѭще удобность мѣста, кое смы избрали за издавание Дунавскаго Лебеда.

Всѣкы, кой има българско сърдце и въ кого ся е възродило благородное чувствувание любородности, усѣща, колко ся нуждае днесъ нашъ народъ отъ такъвъ единъ вѣстникъ, и каквѫ ползѫ може принеси нашимъ Българомъ, кои сѫ' ускѫдни отъ много!

Надѣймы ся чи всѣкы родолюбивъ Българинъ, а най паче младежи, българкаіа злата надѣжда, щѫтъ показа усърдие и любовь на това наше общеполезно прѣдпріятие, и щѫтъ ся постара по-скоро да съберѫтъ доволни спомуществуватели, щото да можимъ да започнимъ рядовно издание Дунавскаго Лебеда. Кой убо благоизволи да приема нашъ вѣстникъ, нѣка ся отправи писменно до вышеназначъны лица, дѣ ся приема по настоіащему спомоществование или право до учръдничъства Дунавскаго Лебеда вь Бѣлградъ; а кога получи рядовный брой ще заплати, спорядъ назначенаѭ цѣнѫ.

При томъ умолѣвамы и занимаѭщихъ ся въ учебное звание Българъ, да почитѫтъ и нашъ вѣстникъ съ дописки си, относіящы ся въ ползѫ народу ни, за коихъ, ако слѣдовѫтъ рядовно, по настоіащему изпроваждищемъ имъ даръ по единъ листь нашего вѣстника; а като ся умножѭтъ спомоществуватели вѣстника, да можи да ся посрѣщѫ разноскы, опрѣдѣлищѣмъ имъ е едно прилично рядовно награждение."

Слѣдъ извѣстието иде, като уводенъ членъ слѣдующата статия:

„България"

„Пѫтишествие великаго Везиря е разнело по Българиѭ добры надѣжди за въ бѫдѫщность. Изпълнение Хати — Хумаюна чѣка ся съ нетърпениемъ на всѣкѫдѣ отъ народа, кой най много страдае отъ злодѣйцевъ и разбойниковъ. Присѫствие великаго Везиря е накарало многихъ да познаѭтъ длъжность си и да дойдѫтъ въ съзнание, че тии не сѫ' вършили по высокаѭ царска волѭ, ни ти сѫ управлѣли по духу правителства, кой духъ отъ дьнь на дьнь ся усылѭ и всѣко-іаче ся труди да испълни и извърши прѣдпріатое си велико дѣло, т. е. сходное и необходимое за днешны вѣкъ прѣобразование въ държявѫ си. Но българскы духове друго іеще нѣщо занимава въ обще повѣчъ отъ того, и всѣкы Българинъ, стари и млади, учени и неучени, чѣка и ожидава съ нетърпениемъ да види радостотворный конецъ того общенароднаго дѣла. То е възбуденый за независимо имъ священство въпросъ, кой, ако и да ся е рѣшилъ отъ самихъ тѣхъ, съгласно съ апостолскимъ правиламъ, обаче трѣба да ся потвърди и отъ человѣколюбиваго имъ днешнаго владѣтеля Султана. Таіа българска постѫпка толко разумно и размысленно ся извърши до сега, щото приноси въ общѣ похвалѫ българскому народу, къту ся разсѫди подъ каквомъ обстоіателствамъ нахождаѭщъ ся прѣдприѣлъ и докаралъ е до тойзи стѫпенъ такова важно за него дѣло; но съ томъ само успѣхъ не е сполученъ; конецъ дѣло увянчава! наши Българи трѣба да постоіанствувѫтъ вси съгласно до пълнаго му извършвания съ сѫщаѭ твърдѫ рѣшителность съ коѭ ся почнѫли и дѣйствували до сега. Нека ги не плаши никакъ фанариотскаіа упорностъ и хитро-лукавии имъ сплетки; тии въ днѣшни времена сѫ съвсѣмъ слаби и безпомощни. Высокото правителство е узнало твърдѣ добрѣ нихны погубны постѫпкы, кои сѫ нанесли толкова злины и самаму правителству въ разны времена! А онаіа православна сила, коіа подпомага фанариоти за своѭ цѣль и неправедно ся труди да уничтожи българское народно дѣло, нѣще успѣи и тіа да извърши нищо; защото и тіа не е твърдѣ при сърдци отоманскому правителству и колко тіа ся старае да убори сие българско дѣло, толко по вечъ ся отдаличава отъ успѣха си, а по голѣмѫ мързость навлачя на себе си отъ страны българскаго народа.

Освѣнъ всеобщии протести и прошеныя коихъ сѫ' Българи до сега отправили Порти и Султану за той-зи прѣдмѣтъ, по сичкы мѣста, дѣ е до сега пѫтувалъ великы Везиръ, прѣдложено му е писменно и казано му е устно, че българскыи народъ не можи вѣкы да търпи никакъ фенерское священство и чи высокое правителство трѣба да даде конецъ тому. Великы Везиръ трѣба непрѣменно да е съобщилъ Власти общенародное българско желание и рѣшение. Щото высокое правителство не можи другче да постѫпи освѣнъ да удовлетвори народное праведно искание. Кога единъ цѣлъ народъ рѣшіава едно дѣло, а то никакъ не е противно Власти, нъ іеще съгласно съ неговы начяла прѣдприятия му, то подобно дѣло не можи оста безъ рѣшения по желаниѭ народа. Самое высоко правителство ще ся постарае по-скоро да испълни народное желание, да бы прѣдупрѣдило всѣкѫ непріатностъ, коіа можи послѣдова въ противенъ случай, между българи, какъ то и никое друго священство. Но самъ народъ можи да располага на това съ удобрениемъ надлѣжныя си Власти.“

Слѣдъ тъзи статия иде отдѣла „Гражданскы Обзоръ“ въ който ся описва вървежа на политическитѣ работи въ другитѣ, външнитѣ държави, послѣ иде смѣсь и най послѣ въ подлистникъ брошурата: *Българскы за независимо имъ свѣщенство днесъ възбуденъ въпросъ и нихна народна чъркова въ Цариградъ,“*

Заедно съ издаванието „Дунавский Лебедъ“ Раковски е издалъ отдѣлно тъзи отъ подлистника брошура и още „Кратко разсѫждение върху тъмныя начала и проч.“ прѣзъ тъзи 1860 год. и ги е пращалъ на абонатитѣ по кола при всѣки брой отъ вѣстника.

Въ всичкитѣ послѣдующи броеве на „Дунавский Лебедъ“ уводнитѣ статии се посвятени на България и на черковния ни въпросъ и най остро бичувѫтъ противъ фанариотитѣ и папищашитѣ българи, които прѣзъ това време глѣдали и се трудели да се усуети българското желение — черковния въпросъ.

VII.

Освѣнъ дѣто неуморно работилъ, като писалъ и издавалъ вѣстници и различни съчинения, Раковски още твърдѣ много и на обширно писвалъ писма до приятелитѣ си въ разни мѣста.

За щастие, останали сѫ нѣколко писма отъ Раковски, писани до Г-на Иосифа Г. Дайнелова, които даватъ извѣстна свѣтлина за негова неуморимъ трудъ, тѣй сѫщо иматъ голѣма важность за неговата биография, за епохата и за историята на черковния ни въпросъ.

Тѣзи писма ми се предадени отъ Г. Дайнелова съ слѣдующето писъмце:

Любезний Г-не Ч. Поповъ

Прямо или косвенно, азъ Ви непознавахъ до когито Віи не сѫ явихте да ми искате свѣденія по живота на нашия Герой приснопамятній Великъ Българинъ Г. С. Раковскій. —

Навѣрно показаната готовность отъ страна ми, да помогна на твърдѣ скѫпія трудъ, що сте предпріели, се е цѣнила у Васъ. Азъ Ви дадохъ устно свѣденія до колкото можахъ си припомня. Дадохъ Ви още и въ оригиналность една дълга преписка държана между мене и Българския. Великанъ, преди близо 20 години. Държана въ твърдѣ дѣликатно време на народното положение, въ такова време, когито въ 24 часа присѫдата трѣбаше да ся облепи на гѫрдитѣ ми отъ тогивашното турско сѫдилище у насъ и да ся покачи тѣлото ми на позорната *дараджа* . . .

Прѣзъ такива тежки, критически и пълни съ горчиви въспоминанія времена издържана тая кореспонденція и въ срѣдъ пламъка на огжня, опазена тя и до днесъ непокѫтната както виждате у мене, дава ми да ся радвамъ че ще могѫ да помогна на предпріятія ви трудъ. Съ тъзи цѣль и по предложението ви, прилагамъ ви тукъ при настоящето си още една грамада писма отъ въпросната кореспонденція—писма написани отъ самаго Г. С. Раковскій до мене изъ Бѣлградъ — столичній градъ на сръбското сегашно кралство, въ Цариградъ отправена — столичній градъ на тогавашното и сегашно турско царство.

Дали Вій ще намѣрите нѣкаква облага въ тія писма за предпріятія Ви трудъ незная, но тѣхното съдържаніе е пълно съ бѣлѣжки отъ живота на Българскія Великъ Патріотъ, за тѣхъ времена, когито отъ четиртѣхъ страни на свѣта всѣки бѣ дошелъ до убѣжденіе, че *Българія съблача ризата на православната вѣра и облача оная на католицизма* . . .

Че подъ булото на народното тогивашно дѣло — църковній въпросъ, се таеше цѣлъ политическій въпросъ за днешного наше политическо живѣніе за постиганіе на днешната наша независимость, това всѣкій го знаеше, и ето защо дипломатическій свѣтъ на Западна Европа залягаше да стане *Българія католическа държава*, но твърдѣ преседна на тоя свѣтъ това предложеніе . . . . — Единъ Раковскій съ около него сътрудници избави отечеството ни отъ тоя позоръ ! . . . .

Пріемете мойто къмъ Васъ почитаніе.

14 Октомврий 1890 год. Иос. Г. Дайнеловъ.
Русчукъ.

Ето тѣзи писма:

I.

21-го Ноемвриіа 1860 г. Бѣлградъ·

Любезный приѣтелю!

За Лебеда що не могѫтъ да ся умножѭтъ спомоществуватели причина е чи много има надѫхани отъ папищашство и тии, какъ то ся види, противодѣйствуватъ! Едвамъ 240 станахѫ до сега, но забѣлѣжете чи пари іеще отъ нигдѣ нѣма и то е едно убийство за една редакция, коѭ чѣка отъ спомоществувание само да се удържи! . . . Ето и 11-й брой ви испращамъ днесъ. Пишете ми какъв' ефектъ ще произведе цариградскій дописъ, отговоръ Галашкому дописнику. Той тъй комически трѣбаше да стане, защото Галашкий дописникъ е единъ шарлатанинъ, или мюхлюзинъ, както се азъ съмнѣвамъ за послѣдний, кой изгори толкова свѣтъ и чясто ходи при исуитски подлизници. Вие може да си смислите кой е Хам.! или Мир., как'-то ми бѣлѣжихте.

Колко то група сте ми до сега проводили сички сѫ получени нà време, освѣнъ онова писмо що ми сте пратили по турскаѭ пощѫ, то не е получено. Кога провождате другы пѫтъ съ неѭ пощѫ писма рекумендувайте гы до Г. А. Христодулу в' Алексинецъ на гръцки язик' и тогива сигорно дохождатъ тукъ. За исуитина що е дошълъ тук' извѣстихме ся чи той е дошълъ нарочно за мене да ся покуси даже и на живота ми! Ные смы в' неговы постѫпки и диры и видѣщемъ! . . . . Той е най-главний що е разбъркалъ сичко по Българиѭ и іеще бърка, но ще найди батѭ си тук'.

Съ сърбский куриеринъ бѣхъ ви писалъ да ся пòстарайте за остало е шестимѣсечие, ако е възможно, и надѣяхъ ся да сте сполучили по който начинъ ви бѣлѣжихъ. Ако то ся извърши бѫдете увѣрени чи наше прѣдприѣтие ще иди напрѣдъ. На Сливенъ ударихъ тилеграфъ и питахъ Г. Денчевичя за Стояна Гидикова; той ми отговори чи отъ 2200 книги му остали само 800, а другии, казва, далъ по разни лица и ушъ ми писалъ прѣзъ Русчукъ 4 писма! Повторихъ и ударихъ тилеграфъ и самому Стояну Гидикову, кой билъ въ Сливенъ, и му казахъ, колкото пари има събрани да ги испрати до васъ въ Цариградъ, а остали книги да остави на вѣрни лица и да ся върни тукъ, ищяхъ му отговоръ, но два дни сега нѣма никакъвъ, щото падамъ въ съмнѣние. Не знаѭ каква е тазы работа! 1400 книгы да продаде, а че еднѫ парѫ да ми не прати, то е за съмнѣние нѣщо, а іеще да не ми се отговори съ тилеграфъ! . . . .“

„Г. Данчевъ ми іявява съ тилеграфа да имъ проваждамъ вѣстници чрѣзъ Цариградъ, но не ми казва не то колко, не то отъ кой брой; защото азъ бѣхъ имъ пращалъ до сега рядовно прѣзъ Русчукъ, но види ся чи и Г. П. Златевъ да се е поисутилъ, ако и да ми бѣше отдавно приѣтель и ми пиши едно лъскателно писмо. Не знаѭ що да рѣкѫ! Проваждамъ ви и 10 бр. за Сливенъ, и моля испратете ги Данчевичу, но сторете трудъ та му пишете колко броя ся получили до сега и колко трѣба да имъ пращами. Приятелю, азъ тя много утѣхчѣвамъ, но що да сторя, кату работа го изисква тѫй и, кату другиго освѣнъ васъ по-искреннаго и поусърднаго нѣмамъ. Вие сте мя твърдѣ мнюго удължили как'то и други пѫтъ съм' ви писалъ, но дано наше познайство бѫди полезно в' народное прѣдприѣтие и дано работа напредва, та дощѣ и единъ радостливъ денъ! . . . .

Поздравете сичкы нашы родолюбцы и истенни Българи.

Вашъ искр. приѣтель

Г. С. Раковскы.

II.

29-ий Ноемврий 1860 Бѣлградъ

Приѣтелю Г. И. Г. Дайиилевъ!

Съ сърбски куриерин' ви писахъ отговоръ на послѣдни ви писма в' обширность и съвременно ви испратихъ нѣкой си дококоменти за коихъ ви бѣхъ писалъ потрѣбния. Тамо ви пишахъ и за спогождение какъ трѣба да стани, ако бѫди необходима нужда. Надѣѭ сѫ чи сте съобщили писмо ми нашим' как'то и за сърбское правителство какво участие зема в' наши работи. Сърбскыи тамошни представникъ трѣба до сега да е съобщилъ нашимъ това. Въ сегашний брой 12. ще видите единъ меморандумъ къмъ Порта и отворъ на Гръцкаѭ Богусловскѫ брошура, кой ще се продължи и ще бѫди напечатанъ и въ особенни 500 книжкы, коихъ ще распръсна даръ по разни мѣста Българии и другадѣ. Отъ той-зи брой проваждамъ и Н. Выс. Вали-Пашу единъ листь и имайте грижа да узнайте какво дѣйствие ще произведе това.

Сега съмъ въ едно такова положение щото могѫ да съобща въ Европейски вѣстницы каквото имамъ нуждѫ, и іеще и да знаѭ нихна тайнѫ политика. За сига това само ви казвамъ чи въ Европа и всѣкадѣ ся готвіятъ голѣми работи за напролѣть, а ные Българи, бѣдни Българи! сме ся заловили за религиозни работи . . .

Спомоществователи ми бѣхѫ станѫли до 270, и' сега кату станѫ тъй въ Бесерабиѭ, въ Болградъ, не знаѭ щѫтъ ли іеще приема 25. листа, коихъ имъ до сега рядовно испращахъ. Забѣлѣжете и това іеще, чи отъ всѣкадѣ се ми ушъ явиха чи щѫтъ ми проводи назначенаѭ проплата, а нищо іеще до сега нѣма! Наши Българи си имѫтъ това нѣщо, но търпение! съ пагубѫ здравиѭ си.

За Български книжици мя питахте получѣлъ ли съм', нищо іеще! а нуждни ми сѫ двѣ цѣли тѣла, отъ какъ сѫ започнали и послѣ да ми испращатъ всѣки мѣсецъ рядовно.

Поздравете наши Българи и кажете имъ да поглѣднѫтъ іеще малко по-надалѣчъ! . . . .

Вашъ искр. приѣтель

Г. С. Раковски.

III.

13 й Декемвр. 1860 Бѣлградъ.

Приѣтелю!

Ваши послѣдни писма получихъ ведно съ едно пакетче отъ 5 ⋕. Ето днесъ ви испращамъ и 14-й брой въ кого ще видете и драматизма. За драматизма ще имате сега іеще доста любопитни сцени да прибавите. Иезуитина за кого ви бѣхъ писалъ влѣзи въ клѣтка и ето какъ: преди двадни той бѣше отишалъ на посѣщение при нѣкои си отъ наши тукъ учащи сѫ Българчета и като почналъ да имъ проповѣда папищаство, тии го улавятъ свалватъ го долу и му тѣглятъ единъ добръ бой по Български! Послѣ викватъ единъ жандармъ и го придаватъ полиции, като отиватъ сички и ставатъ тѫжители противъ него. Това бѣше въ Недѣля т. е. на 11-го Декемвр. Него день става актъ и ся записва въ протоколатъ сичко що ся казали млади българчета чи имъ е предлагалъ и искалъ да ги разтрои отъ тука. Изуитинъ остава замаянъ и обърква конци, а магаришкый рай го приѣ гость! На утрешныи день го визитоваха отъ горѣ му. Послѣ пладнѣ мѫ викахѫ, та прѣглѣдахме всчкы му писма и книжія. То измьрсило цѣлѫ Бьлгария, а главний му дописникъ е Гику, има 4 попове и други лица въ таія воня проплатена. Аз' бързамъ сега защото отивамъ пакъ да разглѣдамъ сичко подробно и да ся потрудя да задържа сички тѣхъ кореспонденцыи Той е все въ мигарешкыи рай и ще го с' безчестие изтирятъ отъ тука, кату едно краставо куче. Когату го драли младии наши бьлгарчета, казвали му: На ти униѭ! На ти св. Отецъ! На ти папищашство и проч. А множество Сърби, кои сѫ били събрали тамо, глѣдали и скѫрцали зѫби отъ вънъ и искали да влѣзѫтъ и да му отрѣжѭтъ главѫ. Той ся съвсѣмъ изгубилъ и не можи нищо да отговори! Стои кату мьртьвъ и трепери отъ страхъ кату циганинъ. Ето какъ му ся оплѣте пристойны вѣнецъ за труда му! Ами вие тамо що стоите та глѣдате Гика? Тѣй-зи двамата сѫ най-голѣми двигатели на тѣй-зи раздори между народу ни. Едина му ськнѫхме самаря и той вѣки го мислете за нищо. Дописки що носѣхѫ насловъ с' „Бай Драгане“ в' утрѣпкѫ имъ, се сѫ негови, държалъ на сичко копии. Има и единъ Символъ съставенъ, ким' да вѣрватъ Българи папа и проч.

Съ второ щѫ ви пиша обширности о тому и за Кисимова що е работилъ въ Прага и Виена, как'то и за Златова въ Рухчукъ.

Здравей

Твой искр. приятель

Г. С. Раковскы

П. П. Сега додохъ отъ полициѭ, обѣщахѫ ми сѫ да ми дадѫтъ сички му дописки и него да го заклѣщятъ нѣйдѣ си да не можи да види вѣки Българиѭ.

Сѫщый

IV.

16-й Декемвр. 1860. Бѣлградъ.

Любезный Приѣтелю!

Завчерѫ съ австр. куриеринъ ви писахъ отговоръ на вашы послѣдны до тогава писма. Вчера получихъ пакъ вашы отъ 7 настоящаго ведно съ единъ групъ отъ 12 лир. и 23. #. Благодаря ви сърдечно за това ви тараение, кое най-голѣмо мѣсто хвана сега, защото бѣхъ дошалъ въ голѣмо утяснение как'то ви бѣхъ предизвѣстилъ о тому. Сега обаче ся малко по улекчихъ съ това и надѣѭ ся, кату ми испратите и онова що ми бѣлѣжитѣ съ идѫщаѭ поща, да ся улеснѭ т. е. да ся отплатя, та да видимъ тогава дано по-скоро ми ся проводи и отъ другы стрьны спомоществувание, кое іоще отъ нигдѣ не ся е явило! Азъ въистинѫ не могѫ да си преставѭ, какви сѫ тии наши българы въ това отношение т. е. да имъ се проважда редовно до 14 бр. а нищо да не плащѫтъ! Има нѣкои си, кои къту сѫ писали единъ пѫть да имъ ся провождатъ по нѣколко броюве, отъ тогава вѣкы никакъвъ гласъ нѣсѫ издали, а азъ слѣдвамъ да имъ провождамъ рядовно.

Принесете сърдечное ми поздравление на сичкы тѣхъ нашы родолюбци, българы, кои ся явиха толкова усърдни да подкрѣпѭтъ едно такова народно дѣло, а особенно и за онаѭ наклонность и приятелско благоволение, кое имѫтъ към мене. Кажете имъ іеще чи азъ додѣто ми дьржѭтъ крака и рѫцѣ и додѣто осѣщамъ и най-малкаѭ умнѫ силѫ въ себе си, не ще пристана да работѭ въ полза народу си, кого сьмь отъ младости толь силно възбудилъ и отъ кого немамъ друго по-драгоцѣнно нѣщо на свѣтъ! Историчьски тайны кои сьмь открилъ за неговѫ святѫ старнѫ докарвѫтъ мя по нѣкогашъ въ най-голѣмъ въсторгъ, кой ся наближава до иступление и само то ми дава най-голѣмое наслаждение кое подхранва мое усърчение, търпимость и рѣшителность. Нъ чьловѣкъ не е нити отъ камень, ни ти отъ желѣзо, и многое страдание отъ день на день го убива и единъ день уморѣва неговѫ дѣѭтелность. Съ общо подкрепление всичко възможно можи ся достигна и получи! . . . .

За проекта що ви изпратихъ вие онова що мислите е и мое сѫщо рѣшение, т. е. чи тя редакция за сега тукъ да бѫди. Прочетете съ внимание писмо ми и щете видѣ чи азъ това ви пишѭ, нъ дѣто ви казвахъ чи азъ нѣщѫ това дѣло да остани мьртво, тое, да ся съ время съберѫтъ тиѭ, подписани спомуществувания и да ся употрѣбятъ на тукашнаѭ редакция. Азъ сьмъ предъ время еще писалъ въ Браила о тому. А и въ проекту не е назначено рѣшително мѣсто редакции, нъ оставено е да ся избере дѣ бѫди угодно. Главно е само той вѣстникъ да бѫди и на француцки языкъ. Азъ оставямъ на благоразсѫждение Цареградския Родолюбцевъ да рѣшѭтъ онова що е полезно за народа ни по настоящему. Тии могѫтъ твьрдѣ добрѣ да размислѭтъ, нъ отъ другѫ странѫ гы молѭ въ имя народности, да ся постараѭтъ по-скоричко и да покажѭтъ по живѫ дѣятелность на това; защото една работа колко много ся продължава толкова по вѣчь и досадна става. Що е такава една работа за толкова родолюбци българи? Нека ся углѣдѫтъ въ наши неприятели Гърци и да видятъ какъ постѫпвѫтъ тии въ подобни си предприѣтия! Наши българи кату знаятъ твьрдѣ добрѣ мои зли и добри дѣла мисля да ся сѫ увѣрили до сега чи азъ нищо не вършѭ за собственнѫ си полза. Азъ ако искахъ собственни ползи можѭхъ и іеще могѫ да гы получѭ твьрдѣ лесно, нъ то не е моя цѣль ни ти мой опредѣленъ ходъ, какъ то и више ви спомнихъ. Времена и обстоятелства сѫ такиви, щото сега най много трѣбѫ да ся работи въ развитие на нашѫ народность, книжнина и въ народно съзнание. Народъ кой не можи да упознай себе си нищо важно не можи никогда извьрши. Пятовѣчно е несъзнание наше държало ни е кату единъ съвсѣмъ заборавенъ и непознатъ отъ свѣта народъ, насъ кои живѣйми срѣдъ Европѫ и кои прѣдъ 1500 години сми давали императори и най славни полководци на Византийское сѣдалище! Насъ кои сме давали закони на цѣлѫ днесъ просвѣщеннѫ Европѫ, коя е тѫнила не предъ много вѣкове въ най дѫлбокое невежество! А и на това несъзнание народно главна причина е била ненаука, той-зи най-голѣмъ неприятель чьловѣческаго рода! Ние трѣба да съкрушимъ главѫ того неприятеля си и да го махнимъ отъ помежду си! Безъ таѭ побѣдѫ нищо добро да не ожидавами отъ нигдѣ. Самаѭ наука и просвѣщение ще докара всѣко добро и блъгоденствие въ нашъ народъ. Нъ таѭ наука безѣ орѫдия не можи ся уведи между ни, ни ти сама отъ себе си ще доди да ни прегьрни. Ние трѣба да жьртвуваме всѣки съ каквото можи за общое просвѣщение. Отъ насъ ся изисква много и наши потомци ще има горко да разсѫждѫтъ наши дѣла, ако не бѫдемъ сега ся покажимъ истинны бьлгари въ тыя просвѣтени времена, коги вѣки сичкы народи си отвориха очи и шествувѫтъ напрѣдъ. Ные нашы праотци не можемъ да усѫдимъ до толкова, защото прошедши вѣкове били съвсѣмъ други и то управдава до нѣгдѣ си тѣхнѫ немарность въ провосвѣщение и наука, нъ насъ нищо не ще можи да управдае прѣдъ наши потомци, а напротивъ сичко ще ни люто и горко усѫди, ако не покажимъ дѣятелность. Това сичко що сми да сега вършили е една най-малко и най-незначително начало, сравнително съ онова що намъ принадлѣжи и е свята длъжность да вършимъ отъ сега на татъкъ.

За исуитина ви явихъ съ Австрийска пощѫ що му доди до глави. Той отъ магаришкий рай ся испрати подъ стражѭ за Влашко, отъ дѣ бѣше дошьлъ да си търси тукъ *белѫ*, спорядъ общая пословица. ІЕще не сьмь зелъ дописки му да ги обширно приглѣдамъ.

Вчера получихъ писмо отъ Солунъ чи патриаршия испратила едно окрѫжно писмо до троица гърци митрополити около Кукушка Епархия да идѫтъ въ Кукушъ ушъ да разглѣдатъ що е вършилъ тамъ преждебившпй Мелетей Нъ то е фанариотска лукавщина да сплетѫтъ нѣкоѭ си клеветѫ противъ българина Партения. Нека наши Цариградски българи убърнатъ внимание си на тая фанариотска постѫпкѫ, защото тя може да докара голѣми и зли слѣдствия. Кукушки българи сѫ распалени, и можи пакъ да подновятъ пьрвѫ си постѫпкѫ!

Испратеный ми материялъ нѣсьмь іеще разглѣдалъ, нъ вие ми пратете всичко що има по скоро. Отъ сичко могѫ се ползова по нѣщо си. Нъ други пѫть не гы гуждайте тъй въ вѣстници, защото на това Австрийскаѭ поща има строгъ законъ. Ако сѫ твърдѣ много пращайте ги съ сьрбски куриеръ отъ тамошнаѭ агенция на адресъ учрьдничьства Дун. Лебеда.

Едно письмце що бѣши въ вѣстници е отъ едного на имя Друми Козаровъ; отъ него сжщого получихъ и въ Одессж еще едно писмо въ кое ме молѭше да го намѣстѭ въ тамошнаѭ семенария. Нъ азъ тогава нѣмахъ никакво срѣдство за това, защато мѣста ся бѣхж изпьлнили. Сега пакъ виждамъ чи много сж моли за наукж. Азъ за тукъ имамъ средства да намѣстж нѣколко си момчета да ся учжтъ отъ благодѣяние сьрбскаго правителства, нъ ищж то да стане за едно по-голѣмо число, за кое още не му е дошло врѣмя. Ако то момче е способно можи за сига да доди тукъ при менѣ, та азъ щж ся постара за неговж бждащность. Вижьте моля ви и кажете му. Нъ прѣди да тръгни издѣйствувайте му свидѣтелства отъ тамошнаѭ нашж общинж за доброе му поведение вѣроисповѣдания му и проч, Разумѣва се чи той трѣба да си има средства до дѣ доди тукъ.

Вашъ искр. приѣтель

Г. С. Раковскы

V.

23-го Декемвр. 1860 Бѣлградъ

Драгый Приѣтелю!

Ваше отъ 14 текжщаго вчерж получихъ ведно съ единъ групъ отъ 20 # какъ то и съ проминалаѭ пощж други отъ 12 т. лир. и 23 #, за коихъ ви и по прѣди отговорихъ. Бѣлѣжите ми и взаимнодавание ни, кое е точно тжй, какъ то сте го назначили. Азъ ви сьмь и другадѣ говорилъ чи ваше усьрдно и чисто българско старание не можи сж съ нищо награди То превъзхожда всѣкж наградж! А къмъ ония наши родолюбци българи, кои усьрдно ся явихж подкрѣпители Лебеда, принесете мое сьрдечно поздравление и признателнъсть и кажете имъ чи безъ нихное сие усьрдие, не знаѭ какъ щѣхъ да могж да слѣдувамъ прѣдприетие си! Истинж чи спомоществуватели се умножихж до 350, нъ забѣлѣжете чи отъ нигдѣ, освѣнъ Цариградъ, ни парицж нѣ сж изпратили до сега, а мене всѣка Недѣля ми трѣбжтъ най-малкж стрьнж 15 # разноски!

За „Българскаѭ Старинж“ отъ много мѣста ся убадихж спомoществуватели до сега, нъ іоще нѣма да ми ся испратили имяна имъ. До дѣ не ся съберѫтъ 600 спомоществуватели нѣмамъ намерение да ѭ започнѫ. Защото въ нея ще работятъ още двама учени българи, коимъ трѣбѫ да се плаща по 200 # на годинѫ и кои ся нахождатъ сега единъ въ Прагѫ, а други въ Москвѫ и до лѣтосъ свършватъ филологический си курсъ въ тамошни уневерситети. Колко могѫтъ се събра отъ Цариградъ, проводете ми моля ви имяна имъ по-скоро, защото намислилъ сьмь да гы обнародвамъ въ Лебеда и тѫй да ся възбудятъ по-вечь и по-скоро наши българи. То сучинение е необходимо нуждно за нашъ народъ и за неговѫ народна книжнинѫ; защото народнаѭ книжнина най много разбужда едного народа, други науки, кои сѫ до сега усъвършенствували въ Европа, лесно и всѣкогы могѫтъ ся уведи и въ нашъ народъ, като ся привождѫтъ постѫпенно най-добрия и най послѣдния издания; нъ за народнаѭ книжнинѫ, трѣба ние сами бьлгари да работимъ и да си ѭ удиримъ и изслѣдовамы. Нейны източници сѫ въ насъ българи и другадѣ гы нѣма! Азъ сьмь отколѣ обьрнѫлъ на това сичко си вниманне и то е самое мое единнственно занимание и отъ досегашны мы откритыя и изслѣдованыя сьмь отворылъ и угладилъ пѫтяй доста успѣшно. Нъ то сичко трѣба да се изложи на общое разсѫждение всѣхъ ученихъ и тъй да добие свой важность и да постигни прѣдложеная си цѣль. Това е що мога за сега да ви кажѫ за той-зи прѣдметъ.

За жялостное приключение съ попа що ми пишите, наши бьлгари ся показали най голѣмо недостоинство въ това обстоятелство, а най-паче въ такова едно си положение, кога наши неприѣтели съ непримигателно око, като стьлпове, глѣдѫтъ да ся ползувѫтъ и отъ най малко съ нашѫ погрѣшкѫ и слабость!

За Бога! Въ такова едно важно положение, защо не удвоѭтъ и утроѭтъ дѣятелность си! Кому ся надѣвѫтъ? Не сѫ ли ся іеще научили чи въ Цариградъ всѣкѫ работѫ можи да ся приубърни, стига само да има достойность и жива дѣятелность.

Днесъ ако е отъ неволѭ и отъ малодушие си той станѫлъ униятинъ, утрѣ ще прибѣгни и други а най паче доста и въ нашъ народъ, и тѫй то число отъ день на день ще разте, и отъ него ще ся вмѫкнѫтъ въ народу ни толкова зли и смѫтни работи, коимъ прѣдупрѣждение никакъ не ще можи да ся сполучи вѣки.

До сега папищашки выкове и празни тропоти нищо не бѣхѫ, нъ кьту отворятъ тии униятскѫ цьрковѫ, нихно прѣдприѣтие зема вѣкы рядовенъ ходъ, полага му ся, полага му се непоколибаемѫ основѫ и то не можи ся вѣки прѣдупрѣди лесно. Нека зѣмѫтъ наши българи за примѣръ нашѫ самѫ днѣшнѫ постѫпкѫ, коѭ се породи и до той-зи стѫпень достигна отъ нашѫ въ Цариградъ започнѫтѫ цьрковѫ.

Това е едно голѣмо зло и то не бы достигло до тукъ, ако наши българи бѣхѫ по дѣятелни и по-дьлновидни. Сичко же това стана отъ единъ никакъвъ Гику, кой можяше до сега да не сѫществува и имя му да ся заборави, ако бѣ ся постѫпило другче, нъ що да кажимъ ные българи вьобщѣ многу хортувами, а кога доди до дѣйствие всѣкы дига рамены и забравѭ онова що ѐ прѣдъ малко гордо говорилъ! . . .

Поздравете сички нашы родолюбцы и кажете имъ да размислѭтъ добрѣ въ какво положение се нахождѫтъ.

вашъ искр. приѣт.

Г. С. Раковскы

VI

6-го Іануар. 1861 Бѣлградъ.

Любезный ми приѣтелю!

Ваши послѣдни писма получихъ ведно съ народное извѣстие за прѣдателскаѭ постъпкѫ подкупниковъ. Тей-зи извѣстия мя нажалихѫ много и азъ ги провиждахъ твьрдѣ добрѣ, нъ що да сторишъ кьту наши българи кои трѣбаше да дѣйствувѫтъ показахѫ ся недостойни и страшливи чьловѣци или съ другы рѣчы, тии глѣдѫтъ да ся на нищо не повредѭтъ частно и съвременно да свьршѫтъ народнѫ работа! . . . Азъ отъ моя стрьнѫ, какъ то знайте съ вашѫ само помощь, трудихъ ся съ най оскѫдныя срѣдства, писахъ не само въ Лебеда, нъ и частно твьрдѣ много за прѣдупрѣждение на това зло, нъ какво можи единъ и два чьловѣка въ такова обстоятелство? Какъ и да е той-зи раздоръ ся вѣкы вносѣѭ между невинному ни народу и ще остани една зараза, коя всѣкогы ще ни прѣчи! Освѣнъ ваши извѣстия азъ имамъ и другы по отъ звънично мѣсто за онова що мисли фенерскыи патрикъ и Вис. портѫ. Тии нищо не щѫтъ да ся даде българъмъ и това раздѣление, що става, иди въ тѣхнѫ политикѫ! За това наши мили съотечественници трѣба сега най много да ся въорѫжѭтъ съ постоянство и да слѣдвѫтъ юнашки прѣдприѣтие си та да видимъ время що ще роди. Нека ся отъ нищо не боѭтъ скоро ще доди едно друго время, кое ще гы развесели, само да постоянствувѫтъ.

По поводу на тая случкѫ поспѣшихъ въ настояший брой да напишѫ и на французшки язикъ, нъ защото за днесъ не можихъ да пристигна да ви изпратя рядовно листове, изпращамъ ви единъ само въ коректура іеще, т. е. не поправянъ и пъленъ съ грѣшкы отъ невѣжества словослогателевы. Това ви испращамъ за успокоение нашихъ, да не би нѣщо помислили. Брате, безъ нуждныя и необходимыя срѣдства, самъ самичъкъ за сичко какво могѫ да сторѭ? Изгубилъ сьмь си и здравие.

Спомоществуватели ми ся умножаватъ всѣкы день. Лебеда ся допусна свободно и въ Австрия къту австрийскы вѣстикъ да ходи, и за пощѫ ще плащамъ само еднѫ чьтвъртѫ чясть отъ колкото сьмъ плащалъ до сега. Спомоществуватели минѫхѫ 350, нъ сѣкѫшъ чи ся сѫ заклѣли сичкы ни парѫ да не проваждатъ! Не знаѭ какво е това нещо. Отъ Педроградъ е писано тукъ офисиялно чи азъ сьмъ писалъ въ Лебеда противъ Русии! Нъ нищо, іеще по добрѣ чи ми дадохѫ поводъ да имъ кажѭ каквы сѫ. . . . . . Виенскы посланникъ Руск. види ся по слѣдствию того писалъ и ми иска два листа да му пращамъ рядовно' Той-зи брой (16) днесъ къту го поправѭ добрѣ ще излѣзи утрѣ и съ нѣмскаѭ пощѫ щѫ ви го пратѭ. Отъ того ще разпроводѭ по всички редактори въ Европѫ и въ вторий брой мислѭ да имамъ пакъ членъ и на французшкы. Кажете нашимъ тамъ че азъ безъ да чѣкамъ да ми помогнѫтъ както си ми ся обѣщахѫ, работѭ и самъ си, безъ да щѫдѭ разноскы и іеще здравие си. Ако бѣхѫ тии сторили това нѣщо съ время сега щѣше рядовно да излиза той-зи листь всѣкѫ недѣлѭ и на два язика и каква полза ся ожидава отъ него на той-зи начинъ, нека тии родолюбцы сами размислѭтъ. Азъ ви и попрѣди писахъ че ако не щѫтъ свърши нѣщо, да ми изпратите по скоричко ониѭ документи назадъ. Поздравете сичкы приѣтели.

вашъ искр. приѣт. *Г. С. Раковскы*

VII.

10-ий Іануариіа 1861 Бѣлградъ.

Любезный ми Приѣтелю!

Таѭ недѣлѭ заради неурядбы въ печатница забави ся нѣколко си Лебеда, нъ нѣма нищо за това. Ето ви го и на французшкы язикъ. Азъ имамъ намѣрение да слѣдвамъ іеще двѣ недѣли тѫй и на французшкы, нъ трѣба да знайте чи то ми дава голѣмо утяснение ради срѣдства, за това поздравете сички наши оныя родолюбцы кои ся бѣхѫ обѣщали да помогнѫтъ и кажете имъ чи азъ сьмь готовъ да увеличѫ листа'какъ то е журналъ де константинополъ и да слѣдвамъ издание му рядовно и на французшкы. Сега ми ся допусти свободно да ходи и по сичкѫ австрийска държава и отъ той-зи брой изпратихъ на нѣкои си французшкы и нѣмскы редакции. Не знаѭ що да ви кажѭ вѣкы за това прѣдприѣтие! Бѫдете вые сами и ако ви допуща сьрдце да го отставите неподпомогнѫто, вършете онова що найдите за добро. Г-нъ Караминковъ къту е обѣщалъ 1000 франка нека гы незабавно изпроводи за да не ся прикъсва дѣло, додѣ и другыя ся съберѫтъ и и азъ ся и отъ другѫ нѣкоѭ си стрьнѫ улесня. Знайте чи къту неприкѫсваме това дѣло скоро ще почнѫтъ знамянити Европейски вѣстници да земѫ членове отъ Лебеда и тъй нашъ народъ и въпросъ ще стани цѣлому Европейскому свѣту познатъ и другы съвсѣмъ слѣдствыя ще се явятъ. Азъ имамъ много да ви пишѫ о тому, нъ не ми допуща сега время.

Постарайте ся мили съотечественницы отъ васъ чѣка бѣдный ни народъ рѫкопомощие въ тия обстоятелства, а то рѫкопомощие чрѣзъ друго срьдство не можемъ му дади освѣнъ чрѣзъ единъ народенъ органъ.

Вашъ искр. приѣтель

Г. С. Раковски.

VIII.

16-ий Іануарія 1861. Бѣлградъ.

Любезный приѣтелю!

Съ проминѫлая пощѫ ав. ви списахъ и ви изпратихъ 16-ий бр. въ кого какъ то сте видѣли има и на франц. писано нѣщо си. Днесъ ви испращамъ ѝ 17-ий бр. въ кого сѫщо имамъ доволно писано и на франц. и іеще съ прибавкѫ. Азъ се надѣѭ чи това ще задоволи нашы българы, а особито кату имъ явите чи сега той-зи листь почна да ходи свободно въ Австрия и прѣзъ тамо въ сичкѫ Европа. Тука щомъ ся появи издание му, на той-зи начинъ, сички консули станѫхѫ спомоществуватели; а отъ Виенѫ ми додохѫ и другы, между коимъ и Русск. тамошна Амбасада за 2 листа. Въ Петрограда приѣма и князъ Горчаковъ мин. иностр. дѣлъ за сега, нъ надѣя ся да приѣмѫтъ еще многи . . . .—

Това дѣло какъ то сочи, ще напрѣдова много, ако ся слѣдова по той-зи начинъ. До сега имамъ 375 спомоществ. Нъ отъ нашы, освѣнъ Софиѭ, Солунъ и Рухчукъ, отъ нигдѣ іеще не е дошло ни парица до сега? Отъ тия три мѣста получихъ 18 # на срѣщу 32 вѣстника що имъ отъ начала рядовно проваждамъ. Сега естественно трѣба да имате желание да узнайте съ какви срѣдства почнахъ тѫй да издавамъ Лебеда? Срѣдства приѣтелю нѣмамъ никакви, освѣнъ послѣднаѭ появявша ся пренумерация и внесени ми отъ вишепомянѫти мѣста пари. Но тое нищо за това прѣдприятие, ако не ми се помогне отъ Цариграда спорядъ обѣщания нашимъ, на коѭ само надѣждѫ уповаѭщъ почнѫхъ. Оставете голѣмы трудове що ме морѭтъ безъ никакваго помощника! Азъ размислихъ че сега е най-голѣма нужда да ся пиши и на французшки и ако бѣ това дѣло започнѫло прѣды 6 мѣсецы, нашъ въпросъ до сега щѣше да зѣми съвсѣмъ други ходъ. — Европа нѣма никакво право понятие о тому; защото отъ една стрьнѫ гърци прѣдставятъ съвсѣмъ другче той-зи нашъ въпросъ, какъ то и папищашкаѭ пропаганда. Нашы родолюбцы, какъ то ми явявате въ послѣдно е си мыслѭтъ чакъ когы ся свьрши нашъ въпросъ, тогава да помогнѫтъ и да ся започни издадение и на французшки. Това е да мя прощавѫтъ, трай воле за зеленѫ трѣва! Азъ кьто размислихъ това важно обстоятелство не пощадихъ и не ще пощадѭ нищо и започнѫхъ да издамъ нѣколко си листа на той-зи начинъ; нъ трѣба да знайте, чи ако нѣкакъ си ся прикѫса (заради срѣдства) то ще бѫде за мене по-горко и отъ смьрти!

Явете нашимъ и кажете имъ чи гы моля, въ имя отьчьства съсъ пьрво да ми проводѭтъ една приличнѫ помощь да увеличѭ листа, какъ то е журнала де костантинополъ, и да слѣдвамъ издание му и на францушки; увѣрете гы чи това ще докарѫ една твьрдѣ голѣмѫ ползѫ народу ни. Нѣка сѫдѭтъ отъ онова що сьмъ до сега писалъ. Нека не пропущѭтъ това обстоятьлство, какъ то сѫ много другы пропустили! Съ бакалѫмъ работа ся не вьрши, трѣба дѣло да стани. Нека не жалѭтъ едно количьство, кое не щѫтъ изгуби, нъ ще принесѫтъ полза цѣлому народу и себѣ си, кьту принадлѣжащимъ тому бѣдному днѣсъ народу! . . . .

На кого ся надѣѭтъ да познакоми нашъ народъ Европейскому народу? На българскы книжици или на Царигр. Вѣстникъ? Нека размислѭтъ добрѣ на това и да не губѭтъ това скѫпоцѣнно время! Да обратѭтъ внимание на Власи и да видѭтъ чи тии чрѣзъ той-зи начинъ станахѫ познати въ Европа т. е. кьту хванахѫ да пишѭтъ и на францушкы за нихны си работы и отъ тогава почна Европа да хортува за тѣхъ и да имъ помага. Свободныи Гьрци кьту имѫтъ царство, и пакъ ся унуждени да имѫтъ вѣстници на францушкы. Русиѭ плаща Норду толкова и толкова да брани интереси й. Най-послѣ и сама Турция има журналъ де Константинoплъ за таѭ цѣль.

Много пѫти ми ся е случвало да имамъ разговоръ съ учены европѣйци, кои никакъ не знаятъ, іако има българскы народъ на свѣтъ! . . . .

А чюдно чи и много славяни само имя му чувѫтъ и мислѭтъ го за не знамъ какъвъ народъ! Съобщете, молѭ ви, настояще ми нашимъ и кажете имъ за послѣдны пѫть, ако имѫтъ на умъ да свьршѭтъ нѣщо си, нека по-скоро да свьршѫтъ; ако ли нѣ' а то пишете ми рѣшитьлно, кьту ми изпратите съвремянно и ония документы. Нека мѫ извинятъ що имъ пишѫ по той-зи начинъ, кьту знаѭтъ твьрдѣ добрѣ, чи азъ не го правя за нѣкоѭ-си особнѫ користь, ни ти за нѣкоѭ си цѣль, нъ отъ чисто и искренно българско сьрдце, кое ся е вѣкы наранило и не можи никакъ да тьрпи отровныя си болкы! Ни то сьмь, Брате, отъ камъкъ, ни отъ желѣзо, нъ и азъ носѭ чьловѣчьско слабо тѣло и усѣщамъ чи нещѫ могѫ за дьлго време да поносямъ такива трудове и ядове.

Вашъ искр. приѣт.

Г. С. Раковскы

IX

20-го Іануарія 1861. Бѣлградъ.

Любезный приетѣлю Г. Дайнеловъ!

Ваше отъ 11 текѫщаго чрѣзъ Сьрб. Кур. получихъ, какъ то и 4 # съ австр. пощѫ.

Спѣшѭ да ся отговорѭ на вашы по главни точкы до колкото ми допуща сега время.

Выс. Портѫ чи е надѫхана да пропусни раздвоение народа ни то нѣма никакво съмнѣние и то е една отъ нейни политикы. Азъ ако и да сьмь далечь отъ Цариграда, нъ виждамъ кьту прѣдъ очи си тыя работы. За това въ нѣколко отъ членове си ѝ доказахъ чи тя политика не ѝ иди въ полза въ днешни времена и ѝ показахъ и живы примѣры . . . . Нъ колко и да постоянствува тя на това и да кара работѫ само съ голи обѣщаныя, нищо не ще можи да извьрши и ще бѫды най-послѣ принудена да удовлетвори българско е праведно и законно исканье. И ето защо. Русия ако и до сега е дѣйствувала противо нашъ въпросъ, какъ то е знайно, отъ сега на татъкъ ще дѣйствува другче, не за нѣкоѭ си къмъ насъ любовь, нъ за нейнѫ собственна политикѫ, чи тя ся бои западное въ въстокъ влияние, какъ то ся боѭтъ западнии нейное. Тіа ако не можи іавно сама да дѣйствува, обаче ведно съ Англиѭ и Австриѭ можи твьрдѣ добрѣ. А Англиѭ трѣба да ся потруди на всѣкы начинъ да отбие всѣко француцко уединено вмѣшатьлство въ Въстокъ и никакъ да не остави да ся въведе унiія или католицизмъ между Българи; защо е противо нейнѫ политикѫ и интересъ. Тѫй сѫщо и Австриіа. Франца днесъ ако и да играй най-важнѫ роль въ Европѫ, обаче английскаіа политика всѣкогы е била по сполучена въ турско; и днесъ работи клонѭтъ съвсѣмъ на другы ходъ и можи бы да ся приубьрнѫтъ другче т. е. Наполеонова политика е застоена само на неговѫ личность, а другимъ силамъ, най-паче Англиіа, не е тѫй. Щото нашъ въпросъ какъ, какъ, трѣба да ся рѣши скоро въ нашѫ полза, стига нашы родолюбци, кои сѫ толкова до сега пожьртвували съ неуморны си трудове и съ другы начинъ да постоіанствувѫтъ юнашкы. Тукъ слава Богу! Нѣма нито топове да гърмѭтъ, нито мьртвы тѣлеса да падѫтъ прѣдъ очи имъ, нъ сичко ся състои отъ еднѫ лъжливѫ политикѫ, коѭ само трѣба да умѣѭтъ да отбѣгвѫтъ и да не подпаднѫтъ нѣкакъ си въ примкы ѝ . . . . А колко за фанариотскы сплѣтны и лукавщины тии сѫ вѣкы свьршихѫ и тѣхны лѣсичины излѣзохѫ на видѣло. Тѣхни жьлтици, колко много и да сѫ, никаквѫ ползѫ не могѫть имъ принеси вѣкы, къту доди до тойзи стѫпень вългарскый въпросъ. Тука, Господа, има Европѣйскы интереси, кои не сѫ купувѫтъ съ жьлтицы! Нашъ въпросъ е единъ малъкъ възточенъ въпросъ, да не кажимъ той същый: а Европа глѣда на него къту на баснословнаѭ златѫ іабалкѫ коѭ всѣки иска да добие, нъ къту сички сили додѫтъ въ равно упорство и видѭтъ чи никогы една сама нещо можи да ѭ добые, тогава сички съгласно ще рѣшѭтъ да си стани оному кому искони принадлѣжи. Това е тѫй и бѫдете увѣрени; само напрѣдь съ въпроса!

А колко за исуитскаѭ постѫпкѫ и тіа никакъ да вы не страши. Тіа ся видѣ чи е нищо. Арменокатолишко мьрданье, кое само имя дава отвратность всѣкому чювствитьлному чьловѣку; защото въ сичкы си отношения той народъ никаквѫ важность нѣма, ни ти историчьскы ни ти въ политичьско отношение. Това безумно положение нѣма да напрѣдова. Тии сами армено-католици отъ толкова годины на самъ и съ толкова срѣдства не вѣрвамъ повѣчь отъ 1000 фамилии да'ся станѫли.

Папа е доста въ опасно положение щото да можи да помогни това движение; а и франца, къту явно гони папа и иска да го уничтожи съвсѣмъ, то никакъ не можи ся допусна чи ще даде нѣкое си рѫкопомошие на такова едно движение. Най-послѣ францушкое начало е днесъ да распространѣвѫть влияние си оръжиемъ, а не чрѣзъ ралигиозны пропаганды. То сичко е движение на исуитскы попове, коимъ посланникъ, ако и да ся види по нѣгдѣ си чи помага, то не е чи той има нѣкои си офисіаленъ налогъ отъ кабинета си, нъ това, чи нѣма що да гы сторп! А въ Турцийѫ по нѣкогашъ посланнычьскы заплашвания и много пѫти *хатари* се ся послушвѫтъ. Нъ за работѫ на коѭ се намѣсвать и други сили, такова нѣщо нѣма никакво слѣдствие и остава си мьртво.

Въ друго едно отношение, порта кѫту има сега доста проницатьлни министири, кои глѣдѫтъ въ какви околности ся находи Турциѭ, въ отношение на възвьлнившаѭ ся политикѫ, мыслѭ, чи никакъ не ще остави въ незадоволствие единъ народъ въ сьрдца коего ся е възбудилъ такъвъ единъ *за вѣрѫ* въпросъ и іеще народъ кой брои 6. милиона! . . . . Най-послѣ Турци мразѭтъ всѣко вънкашно вмѣшательство, и ако по нѣгдѣ си го търпѭтъ, то е отъ неволѭ! А тукъ нѣма нѣкоѭ си неволѭ.

За проекта що мы іавіавате чи щѣли да го подпишѭтъ радвамъ ся и благодарѭ отъ сьрдца всѣмъ благоволившимъ: нъ давно бѫди нѣщо си въ дѣломъ и по-скоричко; защото азъ както видите почнахъ да работѭ и на французскы, какъ то могѫ самъ безъ помощника, нъ то много мя затруднѣва и виждамъ и азъ самъ чи не е до тамо т. е. чисто французскы; нъ за единъ българинъ, а най-паче за менѣ, който правѭ пьрвы опытъ и то е доволно. Нъ понеже сега вѣстника почна да ходи и въ Европѫ, какъ то ви писахъ съ Австр. пощѫ, нужда е французкый приводъ да бѫди чистъ и тогава Лебеда ще добые голѣмѫ важность, защото азъ ще обърна іеще повѣчь вниманпе и ще имамъ и времѭ да пишѭ по другы членове, сирѣчь такива щото да ся не стидѭтъ отъ Европейскы ученъ свѣтъ и да могѫтъ да ся репродуктирѫтъ и въ Европейскы вѣстници. Нъ то сичко става съ срѣдства и съ добри срѣдства. Иначе ще ся унужда да го оставѭ т. е. французкый приводъ, нъ то ще ми бѫди много горчиво! . . . Кѫту ся свърши срока к й сте платили за турск. Вѣстникъ Церидей Хавад. недѣйте вѣкы плаща за понататъкъ; никаква полза отъ него! . . . . Нъ за Журналъ де Констант. слѣдвайте рядовно да ми го изпращате. Ако имате улеснение т. е. ако има нѣщо събрано или отъ спомоществув. или отъ Асѣня почнете да ми пращате Куриер. де Ориѭн. рядовно само за три мѣсецы. Исуитскаѭ утрѣпкѫ не бѣ пращана три недѣли тукъ, сѫщо и въ Браилѫ ми пишѭтъ. Миналаѭ поща ѭ пратихѫ, нъ таѭ поща пакъ ѭ нѣма! Исуитину Чолаковў нѣкои си попове, кои го позна-

ли отъ Рус- [illegible]
щии та го [illegible]
къ то и [illegible]
зслѣдова и у[illegible]
сточницы, кои
е ще го за[illegible]
ркалъ нѣщо.

Отъ Ги[illegible]
а рѣкѫ? Пи[illegible]
зъ никоги
ож си игр

Поздр
алж българ

ь повече отъ колкото сѫ учѣкваше отъ тѣхъ. Азъ не намѣр-
никаква причинѫ да противо кажѭ нѣщо си за тѣхъ. Слава
! чи и до толкова влѣзохѫ въ пѫть. Но младимъ никакъ не
прощава и най-малкое небрѣжение; а най паче къто стари имъ
ѣтъ пъприще (мегданъ) да дѣйствувѫтъ и тий.

Отъ исуитскаѭ пропагандѫ не бойте сѫ, тѭ не ще успѣе!
ь сега почнѫли католици да имъ берѫтъ милостинѭ, понижение
ничтожность характера!

вашъ искр. приѣт.

Г. С. Раковскы.

XII.

3-го Февр. 1861 Бѣлградъ.

Любезный Приѣтелю!

Вашы двѣ писма отъ 25 приставшего мѣсица получихъ, едно отъ Сърб. Кур., а друго отъ Авст. поща ведно съ 62 # Азъ ви съмъ и другы пѫтъ писалъ чи вые мя сте твърдѣ много задлъжили съ неуморное ваше старание относытълно за напрѣдвания учръдничества Дун. Лебеда, и за това освѣнъ азъ що ще ви бѫдѫ за всегда признателенъ, то и народное благодарение не ще да ви зъбрави. Защото това прѣдприѣтие е народно какъ то знайте. А колко за нашы родолюбцы кои усърдно помогнѫхѫ на тов адѣло, моля ви поздравете гы отъ моя стрънѫ братскы и кажете имъ слѣдныя: Азъ съмъ всѣкогы былъ Българинъ и ще бѫдѫ не само до гробъ такъвъ, но іеще и послѣ смъртьта ще оставѭ завѣщание, и прахъ ми да ся не смѣси съ другѫ народность! . . . На това не е нужуно да имъ навождамъ доказателства; понеже тии знаѭтъ твърдѣ добрѣ сичкы мои постѫпкы, злы и добры, и могѫтъ да сѫдѫтъ о тому. Колко же за Вѣстника ни, пѣка бѫдѫтъ увѣрени чи азъ ся трудя и повѣчъ іеще отъ срѣдства си да бѫдѝ такъвъ щото да постигны прѣдначартанаѭ си цѣль съобразно съ программа му.

Чрѣзъ Сърб. Агенц. получихъ и проекта, кого по нататъкъ щѫ обнародвамъ, но особно, и щѫ распратѭ всѣмъ спомоществували отъ Рус. безъ да угадѭ азъ, издѣйствували при управ полиции та го пустнѫли! Нъ отъ послѣ управит. ся каѭ! . . . . какъ то и тии попове. Сега пакъ е сплѣтенъ. Самый митрополитъ ислѣдова и узна сичко що му ся прѣдстави іеще и отъ другы источницы, кои менѣ не бѣхѫ познати. Боіа и магарешкый рай, не ще го заборави до дѣ е живъ! . . . . Той и въ Браилѫ е бьркалъ нѣщо, пиши ми тамошное Българско общество.

Отъ Гидикова нищо іеще не сьмь получилъ! Не знаѭ що да рѣкѫ? Пиши чи разнесалъ 1600 книгы, а една пара до сега! Азъ никоги не вѣрвамъ да е сичко на вѣрѫ дадено. Тукъ има нѣкоѭ си играчка.

Поздравете братскы сичкы нашы родолюбцы и младежи, златаѭ бьлгарскѫ надѣждѫ.

Вашъ искр. приѣтель

Г. С. Раковскы.

X.

24-го ІАнуар. 1861 Бѣлградъ

Любезній Приетелю!

Съ Авст. пощѫ и съ Сьрбск. Куриеринъ ви писахъ отговоръ на сичкы вашы до сега получены писма.

Ето днесь пакъ ви испращамъ 18-ыи брой съ прибавкѫ. До сега, какъ то знайте, четиры прибавки сьмь издалъ и съ тѣхь сичкы броіове ставѫть 20, а іоще четиры мѣсыцы нѣ сѫ сѫ испьлнили отъ какъ сьмъ почнѫль да издавамъ „Лебеда“ рядовно; щото отъ того видитѣ чи азъ не щадѭ ни трудъ, ни разноскы, да бы можяль самъ по нѣщо си да удовлетворѭ народнаѭ нуждѫ. Тии 20 броюве съсъ експедициѭ имъ по 22 # жьлтицы т. е. 220 #, освѣнъ мой разноскы съ чьловѣка ми, кой тоже всѣкы мѣсицъ отъ най спистенѫ стрьнѫ сѫ качвѫтъ на 15 #; А сега кѫту сѫ работи и на францушкы, освѣнъ трудове, прибавя ся іеще и нѣщо си повѣчь разноскы Съ сичко иждивление тѣй-зи 5 мѣсицы отъ какъ сьмъ почнѫлъ да издавамъ Лебеда до 400 #.

жьлтицы! А азъ нѣсьмъ получилъ повѣчъ отъ 200 и то по-много отъ цариградъ, какъ то ви е познато.

Слава Богу чи Н. Св. Княза ми проводи прѣзъ тыя дны 50 # за единъ листъ Дун. Леб. кого му рѫдовно проваждамъ и то быде една голѣма помощь за менѣ. Не знаѭ вѣкы що да ви пишѭ за нашы Българы, кои до сега не ми сѫ проводили спомоществувание, ако и да имъ ся проваждѫтъ рядовно, по тѣхнѫ заповѣсть сичкы до сегашны броюве! Тии сѫ слѣдни.

Букурещъ. 16. Браила 36. Галацъ 20. Бѣлградъ 25. Тулчѭ 17. Рухчукъ 15 (отъ тамо 6 #. получени) Свищовъ 7. Ловичъ 5. Габрово 5. Търнова 7. Сливенъ 10. Пловдивъ 12. Карлово 5. и други нѣкои си, кои сѫ набирѫтъ повѣчъ отъ 60. #. Видите ли ако ми сѫ изпроводѣхѫ навремя, то е едно голѣмо улѣснениѣ за мень. Тии можи да мислѭтъ, тѫй да си остани, какъ то е было съ Царыград. Вѣстника, нъ азъ ще търпѭ до де сѫ изпълни шесмѣсечие и послѣ ще имъ тѣглѭ единъ добьръ калай прѣдъ цѣлъ народъ и тогава ще гы зарѣжѭ, и мислѭ чи всѣкы ще ма управдай на това. Тия пишѫ да видите въ какво положение сѫ нахождамъ; защото вые знайте чи отъ Гыдикова нищо іеще нѣсьмъ получилъ отъ дѣ можахъ твьрдѣ добрѣ да ся улеснѭ.

Съ попьрвы си писма ви писахъ доволно за нашы тамъ родолюбцы и не е нужда да повтарѭмъ пакъ сѫщыя. До сегы заради празницы неурядности, Лебеда си поотпусти рядовное лѣтанье, нъ отъ сега ся надѣѭ да иди рядовно всѣка пощѫ, къту ся подправи вѣкы и врѣмя и стѫпвами въ пролѣтъ.

Поздравете сички нашы тамъ родолюбци. Азъ ся нуждаѭ отъ едно момче за помощникъ да приписва по нѣщо си, нъ да знай поне нѣкоѭ си граматикѫ, и за това ви бѣхь писалъ за Козарова, ако ся склонѣва на той-зи начинъ да ми послужи за нѣколко врѣмя тѫй, къту ще учи и съвременно. Азъ го не познавамъ лично, нъ додѣ бѣхъ въ Одесса писалъ ми е нѣколко си писма, какъ то и прѣзъ васъ едно.

Работа ся умножи и трѣба ми едно момче, нъ съ такова условие т. е. да живѣе за нѣколко врѣмя при редакция, да послужва и да ся учи съвременно, та добъръ е Господь. Више, молѭ вы, какъ то намѣрете за добрѣ или той или другы нѣкой да ся найди.

на? Нѣ, нѣ! Времена сѫ такива щото сичко трѣба да зѣми конецъ.

Тия всичкы като си съобразите, смыслете какъ трѣба юнашкы да слѣдвате прѣдприѣтие си, кое скоро ще ся увѣнчае съ вѣнецъ желаемаго успѣха.

Колко за онаѭ постѫпкѫ що ми пишите, тіа не ми пада на сърдце! защото ся боѭ и отъ друго отцѣпление. Азъ безъ най голѣмѫ нуждѫ не быхъ докаралъ работа до тамо и само за едно покушение, а нѣ въ нѣкакво си религиозно отношение. Но азъ виждамъ чѝ въ исуитскаѫ утрѣпкѫ сичкото е обнародвано!

Молѭ ви дайте ми по обшырны разіаснения о тому.

Единъ безименъ приѣтель ушъ ми пиши едно писмо, кое, ви испращамъ приключено. Не знаѭ кой е той! Но господство му, ако ми бѣше истинѫ приѣтель той бы си подписалъ имя и тогава само азъ быхъ притърпелъ такъвъ единъ повелителенъ тонъ. Сега му казвамъ чи азъ *мекере* не ставамъ, ни то на пари ся кланіямъ! А колко за уряждание редакций си нещѫ учители .... Ако имъ е жално за онаіа ничтожна помощъ що ся помогнѫли и прѣзъ нея искѫтъ да станѫтъ и заповѣдници на работы коихъ не разбирѫтъ, то нѣкѫ бѫдѫтъ увѣрени чи азъ на всѣкы начинъ ще ся потрудя да имъ ѭ върна на задъ, стига да ся потрудя да идѫ въ Влашко при мои съотѣчественници Берон. кои жъртвувѫтъ и не заповѣдѫтъ .... или да полъскаѭ малко нѣщо нѣгдѣ си. Ные българи за това никогы нѣщѣмъ напрѣдова, защото искамы сичкы да мѫдрувамы! ....- Ако не бѣхѫ тѣзъ мѫдрувания въпроса ни отколѣ щѣше да ся свърши и може бы и несчястнаѭ отцѣпкѫ не би послѣдовала! ... Най послѣ нека бѫде увѣренъ той Господинъ, ако не мя е позналъ отблизо, чи моя характеръ не търпи никакъвъ господарь надъ себѣ си, и то мя е докарало да ся отѫчлѫ отъ милаго си отъчъства. То можи да е погрѣшка въ менѣ, но, какво да сторія, азъ съмъ привзѣтъ отъ неѭ и тъй ще си идѫ до гробъ.

Господину Добровичу благодарѭ сърдечно, той ми е старъ и тясенъ приѣтель. Съ Авст. нощѫ ще му пишѫ особно. За сега поздравете го братскы, тѫй сѫщо и сичкы другы приѣтели.

Вашъ искр. приѣтель

Г. С. Раковскы

П. П. Безимяный приѣтелъ както видете заповедва незабавно да увеличѭ листѫ и да найдѫ помощникъ за францушкія іазикъ, но попитайте го съ 83 # жълтици можи ли да стани такова нѣщо! Азъ ви писахъ чи въ проекта що е писаню не е събрано. Вые можи да сте видѣли чи тамо има подписани, кои сѫ въ Цариградъ. Ст. А. Увалиевъ за 40 рубл. Сръбр., А. Х. Тюлъевъ за 50 рубл. Защо не сѫ гы проводили? Чъловѣкъ къту подпиши трѣба да изпълни чъсто подпискы си.

Сѫщый.

XIV.

14-го Февр 1861 Бѣлградъ.

Любезный Приѣтелю!

Съ сърбскы куриеринъ ви писахъ нѣщо си въ кратцѣ, надѣѭ ся да сте получили писмо ми на врѣмя. Австр. Пощѫ іеще не е достигнала отъ града ви. Днесъ испроваждамы до Г. Д. Добровича 100 листа 21-го бр. и му пишѭ нужнпѭ.

Отъ какъ сте ми явили за онаѭ постѫпкѫ, коѭ вые мыслите за тайна, меня мя гложди много и не знаѭ какъвъ конецъ ще зѣми. Азъ провиждамъ въ това іеще единъ новъ раздоръ между бѣдному ни народу! Азъ ся изражявамъ искренно и нека никой ся не сърди на това. Ные трѣба да си останемъ на нашѭ прадѣднѫ вѣрѫ и друго нищо, ако искамы да си увардимъ народность. Вые знайте чи азъ нѣеъмъ суевѣрецъ и пустовѣрецъ, тиіа нѣща сѫ много далѣчъ отъ мене. Но убеденъ съмъ, какъ то съмъ го и доказалъ, чи ные само чрѣзъ това срѣдство т. е. къту си останимъ нипоколибими въ прадеднаѭ си вѣра, ще можимъ да увардимъ милаѭ си народность коѭ съ толкова трудове сме разбудили! Нашъ народъ е простъ и іеще не образованъ, щото ако ся вмѫкнѫтъ по между му, какви и да сѫ мисионери, ще го растлѣѭтъ съвсѣмъ. Примѣръ е прѣдъ очи ни, малое число павликяновъ, кои сѫ станѫли къту волове! . . . Азъ можахъ да ся распространѭ много върху той-зи прѣдмѣтъ, но за сега не ми допуща врѣмя. Въ петъкъ ще ви пишѭ іеще по обширно съ сърб. куриеринъ.

Колкото за Фенерскѫ Патриаршия чи сѫ старала прѣдъ Выс. Портѫ да ся запрѣти Лебеда, то нищо не е. Ако Портѫ ся измами да направи такова едно нѣщо, азъ щѫ ѝ отправи единъ мемурандумъ, въ кого ще ѝ изложѭ правдины си и ако мя не послушѭ, тогава азъ щѫ ѝ изѭва чи къту Българинъ, кой е толкова страдалъ за отъчъство си никогы нещѫ прѣстана да пишѫ за народа си. Но разбира ся чи тогава нещѫ да пишѫ тъй, какъ то съмъ писалъ до сега въ полза ѝ, но съвсѣмъ другче, кое не ще ѝ бѫди приѣтно, а най-паче въ тыѭ врѣмена, кога вѣкы трѣба какъ, какъ да ся рѣши и сѫдба Българскаго народа. Хати-Хумаюнъ не ще остани само въ бѣлѫ книгѫ, не! Неще вѣкы Европа да ся лъжи . . . А кога Хати-Хумаюнъ ся положи въ дѣйствие, то сички Българскы права сѫ въ него. Азъ ми държѭтъ іеще и крака и рѫцѣ и могѫ іеще да ходя. Стига чи нашъ народъ додѣ въ еднѫ свѣстъ и не е къту първо. Сега лесно можи ся прѣдстави пръдъ цѣлъ свѣтъ негово желание и права.

Поздравете нашы и имъ кажете да ся не плашѭтъ къту жени, сега нѣма вѣки вѣсило, колъ и кукы! сега свободно всѣки можи да си ище свои правдины отъ владѣтеля си и той трѣба да го послуша.

Здравейте.

Вашъ искр. приѣт.

Г. С. Раковскы

XV.

21-го Февр. 1861. Бѣлградъ.

Вашы послѣдны писма получихъ съ Австр. Пощѫ. Съ Сърбс. Куриер. не можихъ да ви отговорѭ, и сега твърдѣ молко минуты ми оставѫтъ защото Пощѫ тръгва.

Отъ Свищовъ, Габрово и Търново, добыхъ извѣстыя чи къту получили писма отъ Пловдивъ, послѣдствиѭ почнѫли да избирѫтъ полномощны. Но извѣстихъ ся іеще чи има множина кои сѫ склонили за унія. То ми даде поводъ та написахъ на бързо онова писмо къмъ Българи въ 22 бр. Леб. Тии щѫтъ ся мѫчи на всѣкы начинъ да раздвоѭтъ народа! Други нѣкои си ми пишѭтъ чи и азъ трѣбало да пишѭ за въ полза на това, чи по-голѣмаѭ ушъ стрьна была на това склонена!!! Азъ нищо имъ не отговорихъ за сега. Ранову, какъ то видите (въ 22 бр.) отговорихъ и іеще ще продьлжа. Пропаганда е издѣйствувала да пиши В. Порт. пакъ нѣщо си за мене тукъ, нъ азъ сѣ смѣѭ на такива глупости, защото азъ нѣмамъ никаквѫ работѫ съ В. Пор. ни ти ся боѭ отъ неѭ за нищо; понѣже никогы нѣсьмъ билъ нейнъ подданникъ.

Съсъ Сьрб. Кур. щѫ пишѫ по обширно. Поздравети сички нашы.

Вашъ Искр. Приѣт.

Г. С. Раковски.

П. П. Единъ Турчинъ е дошалъ тукъ да лови съ кола зайци! Нъ тий времена минахѫ. . . .

Сѫщый

XVI.

24-го Февр. 1861 Бѣлградъ

Любезный Приѣтелю!

Вашы отъ 11 текѫщаго получихъ ведно съ 15 # кесарскы срѣщу спомоществувание Лебеда. Колко за приготовляеми пьлномощни отъ вънъ азъ добихъ и отъ другы нѣкои си мѣста извѣстыя какъ то ви и попрѣды пысахъ: То сичко добро, нъ кажете нашимъ че тукъ двѣ главны точкы има за нашъ въпросъ и въ коимъ сѫ готви единъ силенъ ударъ, кого ако отбѣгнимъ и сега, тогава вѣкы нашъ въпросъ е свьршенъ по общому желание народа. Тия точки сѫ слѣдны:

1. Патриаршиѭ ся труди съсъ сичкы си възможны и безчестны срѣдства да раздвои народа, какъ то ся то показа отъ Нышкѫ и Врачянскѫ Епархиѭ Освѣнъ того тѭ ще ся труди да

подкупи нѣкои си и отъ нашихъ прѣдставителей кои идѫтъ въ Цариградъ, и ако нѣкакъ си (не дай Боже!) успѣе да извърши такова нѣщо, то тогава не е добро за насъ. 2. Исуитска пропаганда и тѭ на това непристанно дѣйствувѫ, защото иначе никакъ неще можи да напрѣдова. Извѣстете нашимъ чи това не е нѣкакво си догаждание и предполагание, нъ сама истина и за това сега ся находи нашъ въпросъ въ най-голѣмѫ опастность. Тукъ ся изисква най-първо съгласие и братска любовь, а послѣ неуморна и жива дѣятьлность, да ся отбиѭтъ и тыя послѣдны удары; защо иначе сичко ще пропадни и тяшко и горко вѣкы за нашъ бѣденъ и невиненъ народъ кому, отговорность благополучия и несчятстыя му надъ насъ лѣжи! . .

Нека наши родолюбци при другыя жьртвы що ся до сега принесли на жьртвеника народнаго пасениѭ, покажѭтъ най-голѣмо достойнство въ това опасно положение, а най паче къту сега вѣки нихны трудовѣ ще ся увѣнчаѭтъ съ ожидаемъ успѣхъ.

Пловдивскаѭ постѫпка за Символа е една отъ непростимыя за сега глупости! ные іеще нѣсми въсѣднѫли и почнѫли сме да си махамы крака! . . . Поздравете Г-на Шишкова както и Г-на Бурмова и кажете имъ чи азъ всѣкогы сьмъ готовъ да приемамъ и обнародвамъ такива народополезны дописки и изложеныя.

Двѣ писма става до сега какъ ми пиши Г-нъ Стоилъ Д. Балканскы, кого азъ лично не познавамъ. Въ първое си казва и ся извѣнява чи той не е участвувалъ въ гнуснаваѭ постѫпкѫ подкупниковъ, както е прѣдставенъ въ драматизма; съвременно ми бѣше приключиль и едно слово изрѣчено въ Шуменъ и мя умолѣваше да го обнародвамъ. Нъ понеже заключение на него слово е чисто Папищашко, за това азъ нещѣхъ да мърсѭ вѣстника си съ такива *вонии*. Въ второе си писмо ми дава и нѣщо си извѣстыя о нашему въпросу и най.послѣ желай да му ся отговорѭ. Понеже азъ го непознавамь, разсѫдихъ да му ся отговорѭ и да приключа писмо си отворено въ вашее, та ако найдите за добрѣ дайте му го, ако ли нѣ задържете го.

Драматизма получихъ и го обнародвамъ въ идѫщы брой. Слѣдвайте да го продължавате. Добрѣ сте сторили че сте вмѫкнѫли въ таѭ сценѫ и Чолакова. Вые мя пытахте защо до сега несьмъ обнародвалъ дописки му? Тукъ трѣба да знайте чи кога тайнаѭ полициѭ нѣщо си открие то не можи тѫй лесно да ся обнародова. Чолаковъ ѣди бой до де му почернѣхѫ мѣса, сѣдя въ магерешкы рай и най-послѣ ся изпьди. Сега ся находи въ Харватско дѣ има нѣкакѫвѫ се пропаганда и ся съ единъ въ Габинецъ попъ Хърватскы, имянемъ Чокьрлонъ проводилъ по Българиѭ съ нѣколко си ученицы Българы, отъ Австрийскы около Темишварѭ Павликяни. Азъ щѭ пиша и о тому, нъ нѣмамъ іеще точны извѣстыя.

Писаль сьмъ въ Пеща за книгѫ да увилича листа, нъ іеще несьмъ добылъ. А цѣна ще остани сѫща. Защото наши Българи кьту мѫчно плащѫтъ двѣ жьлтици, то ако ся іеще прибави никакъ нѣщѫть плати.

Азъ ви испратихъ безимянно писмо кое ми ся проводи отъ Цариградъ, да видите съ какъвъ повелителенъ тонъ ми ся прописвахѫ дльжности редакции и ви писахъ тогава приличныя. Отъ сѫщаѭ рѫкѫ ми сѫ испрати и друго съ отговора на журналъ де константинопль, на кого азъ не расѫдихъ за нужденъ да отговорѭ; защото о тому азъ сьмъ доста писалъ, какъ то сте видѣли и на францушкы, и за единъ вѣстникъ, кой има цѣль да добые важность прѣдъ читателѣмъ си не е нужда да повтарѭ сѫщы работы. Сега ми испращате и Прошение да го обнародвамъ, кату ми съвременно іавявате чи било приведено и дадено Посланникамъ. Слѣдователно азъ не нахождамъ за нужда да го обнародвамъ. Онова що е нуждно да чите Европѣйскы свѣтъ азъ го не оставѭмъ до колко ми е възможно. Главнаѭ точка, коія въспира нашъ въпросъ отъ стрьны Европѣйскихъ силъ е чи тий сѫ увѣрени и убѣдили (льжовно) чи Руссиѭ спорядъ единовѣрие си (православия) има нѣкакво си голѣмо влиіание, не само между Българы, нъ вообщѣ и мѣжду сички православны на Въстокъ, та за тии мыслѭтъ, чи ако ся въведе католицизмъ или протестантизамъ въ България, то турско мнимо влиіание само на той-зи начинъ ушъ щѣло да ся уничтожи! Това сѫ внушили и Порти. Азъ имамъ точны и вѣрны извѣстыя на това. Ные всѣкогы на таѭ само точка трѣба да бѫхтиме, да докажимъ Европѣ чи то не е истинѫ. А колко чи Българы имѫтъ право за своѭ си иерархиѭ и за Грьцкы вѣкы непоносими злоупотрѣбленыѭ, то е вѣки познато отъ цѣлъ свѣтъ и самы Европѣйски новини ся го разнесли по свѣтъ. Ето главнаѭ точка коіа мя занимава и коіа имамъ за главѣнъ прѣдмѣтъ въ Вѣстнику си! Нъ то е трудно нѣщо да ся извади отъ главы Европѣйскаго свѣта еднѫ такавѫ мечтайна мысьлъ, коiа тии всѣкоги ся боѭтъ, къту отъ едно ужасно страшилище! Видѣщемъ.

Поздравете нашы и кажете имъ да бѫдѫтъ съгласни и дѣятельни сега най-паче.

Вашъ искр. приѣт.

Г. С. Раковскы

XVIII

28-го Февр. 1861 Бѣлградъ.

Любезный Приѣтелю!

На вашы послѣдни писма ся отговорихъ потрѣбныя. Сега отговарямъ на далѣписа ви отъ 26 настоящаго. Твьрдѣ добрѣ сте сторилы що ми телеграфисахте. Патриаршия съ таѭ си постѫпка ископала сама себѣ гробъ. Нъ азъ имамъ другы важны нѣкои си работи да ви съобщѫ вьрху нашъ въпросъ. Това мое днѣшню съобщение, ако и да е въ кратцѣ. обаче нека нашы отъ того земѫтъ поводъ и да узнаѭтъ на каквѫ точкѫ ся възпира нашъ въпросъ.

Вые трѣба да знаете въ общѣ какъвъ интерссъ иматъ всѣка отъ великихъ силъ относительно на нашъ въпросъ, и сама Порта на какво можи да склони, да оставимъ гьрци на стрьны то тяхно ся свьрши вѣкы, това къту узнаѭтъ въ сѫщность, да си зѣмите мѣркы за сполучение. Ето по моему мнѣнию или поправо досегашно ми откритие о тому.

1-о. Нашъ въпросъ е единъ малъкъ въсточенъ въпросъ. А на вьсточни въпросъ сички сили ся интересувѫтъ и нихно старание е да отбиѭтъ на всѣки начинъ руссийское влияние въ въстокъ.

2-о. Европа е убѣдена въ общѣ че Руссиѭ чрѣзъ православия си има най-голѣмо влияние въ въстокъ и за това тии искѫтъ на всѣкы начынъ да ся уведе между насъ или католицизмъ или протестанизмъ. На това ся исклонили и Портѫ или ще се трудятъ да ѭ склонятъ. Колкото ные да ся трудимъ да убѣдимъ Европа чи бьлгари не сѫ привьрзани Русии, то е невъзможно. Тя идеѭ ся вкоренила въ тѣхъ. Протестански сили колко и да помагѫтъ за сега българъмъ, нъ тии никоги нещѫтъ търпѣ да видѭтъ Българи въ своѭ независимѫ іерархиѭ въ православия.

3. Въ Европа е удобрено право чи всѣкы чьловѣкъ и народъ трѣба да е свободенъ въ съвѣсти си и то право не ся тѫпчи лесно ни ти въ турско, какъ то знайте.

4. Ные българи сме окрѫжени отъ сичкы стрьни отъ неприѣтели, никой не ще наше напрѣдванье, нъ всѣки въ общѣ ищи да ся ползува отъ нашѫ слабость. Тукъ спадѫтъ и всички славянскы народи.

При такова положение, къту сме влѣзли всѣкы въ еднѫ такавѫ голѣмѫ борбѫ, за да отбѣгнимъ сичкы удари католишки, протестански, грьцки и славянски, намъ не остава нищо друго, освѣнъ да ся отдѣлимъ отъ сичкы съ нѣкоѭ си новѫ отъ насъ измислѣнѫ малкѫ ересъ религиознѫ. Тогава сѣкы ще тѣгли рѫкѫ отъ насъ и Европа ще ни защити, къту покажемъ, чи ные имамы особена за себѣ българскѫ религия. Такова едно нѣщо можи да ся въведе въ нѣкои си обряди и въ самыи символъ въ 9-ы му членъ. Нъ тукъ ся изискува дълбоко размишление и осторожность голѣмѫ, да не бы нѣкакъ си да стани раздоръ отъ того между народу, нъ сички еднодушно и съгласно да приѣмѫтъ това. На такова мнѣния сѫ многихъ славянъ. Съобщете това всичко нашимъ, а особенно наше му священоначалнику. Нека размислятъ добрѣ и зрѣло врьху това и което намѣрѭтъ за добро да дѣйсвувѫтъ. Азъ провиждамъ голѣми спѫнки іеще за нашъ въпросъ спорядъ вышеизложения причины. Можи нѣкой си да кажи чи съ томъ ще навлечемъ умраза православнихъ славянъ, то и безъ того тии не ни сѫ приѣтелы. А по добрѣ чьловѣкъ или народъ да знай явно, кои му сѫ неприѣтели, нежели да има тайни неприѣтели, подъ видомъ правителства.

Това не трѣба да ся види странно нашимъ, азъ излагамъ мнѣние си, нъ всѣкогы сьмь готовъ дѣто мажи народа и азъ тамъ.

Ако имамъ врѣмя съ сьрбск. куриеръ ще ви пишѭ по-обширно о тому и ще ся потрудѭ да развия по ясно това си мнѣние.

Вашъ искр. приѣтель.

Г. С. Раковскы

XVIII.

1-го Марта. 1861 Бѣлградъ.

Любезный Приѣтелю!

Ваше отъ 22 прошедшего днесъ получихъ и благодарѭ ви за даденыя ми извѣстыя въ обшырность о всѣмъ.

Вчерѫ ви писахъ съ Австрийскаѭ пощѫ и ви ся обѣщахъ чи щѫ продължи него си прѣдмѣтъ. Ето убо продължение му:

Тамъ ви говорихъ чи ные бѣдны българи нѣмамы ни єдного приѣтеля и чи сичкы ищѫтъ въ разны отношеныя да ся ползувѫтъ отъ нашѫ слабость. Нека пакъ ви разіаснія той-зи прѣдмѣтъ.

Въсточный въпросъ не е друго нищо освѣнъ чи всѣкы отъ великихъ силъ ищи да ся ползува отъ слабости турск. дьржавы, коіа е дошла вѣкы въ разтлѣйвание. А защото всѣка отъ тѣхъ силы глѣда въ него златаѭ баснословнѫ іаболкѫ и е убѣдена чи не и е възможно да ѭ сама откъсни, трудѭтъ ся коія по-вѣчь да ся приближи при неѭ, щото да изварди время и къту придѣбны другыя, да ся ползува тіа.

Прѣды съѭзныи Севостополскы бой Руссиіа е была най-близо при таѭ златѫ іабалкѫ и сичкы ся сѫ боіали чи тіа ще ѭ добые! Нъ отъ него время на самъ положение ся мѣни съвсѣмъ другче и къту ся ушъ наговорихѫ сичкы съгласно да ѭ вардѭтъ и никой другы да не можи да ѭ притѣжава, освѣнъ настоіащый ѝ господарь, обаче то наговарянье не быде искренно; защото оныя точкы на коимъ отгорѣ станахѫ тии уговори, освѣнъ къту не ся испьлнихѫ, нѣма и най-малкѫ надѣжда отъ стрьны господаря ѝ да ся изпьлнѭтъ; защото тии сѫ’ такива, щото ако ся изпьлнѭтъ негова смьртъ е неотбѣжна за твьрдѣ малко врѣмя. А подирь негова смьрть тіа іаболка естественно трѣба да остани пакъ притяжание на стары ѝ господари, коимъ Западна Европа никакъ не ще да дадѣ бащино имъ достоіание.

Въ дипломатскыи днѣшенъ свѣтъ и въ Европейскаѭ общѫ политикѫ, коѭ ся управіа отъ нѣколко си увѣнчаны, нѣма ни чьловѣколюбие ни любовь ближнаго, ни вѣра, сичко е особна корысть и лична полза! Правда по-силного днѣсь владѣе! Това е тѫй истинно и нѣма друго. Сега да видимъ кой какъвъ интересъ има отъ насъ, кои за несчастие сме ся случили при корену на таіа іабалкѫ, нѣкогашъ наше притяжание.

1. Руссіа всѣкогы е искала и ищи тіа да бѫды или съвършенна господарка или подъ нейно неогранично влиіание да бѫди това наше старо притяжение. На това ѝ сѫ помагали всичкы прѣды Севостополскаго боя обстоіатьлства и до него врѣмя тіа бѣше убѣдена чи не ще ѝ отбѣгни таіа богата кѫща. Еднородые и едновѣрые жителевъ въобщѣ ѝ сѫ давали всичкы приимѫщества; какъ и общенародное наклонение всѣхъ православнихъ. Това бѣше твърдѣ добрѣ познато Западнимъ и то гы накара да прѣдприемнѫтъ съѭзный бой, кого и счястливо добихѫ.

2. Западныи къту открихѫ Руссийскаѭ слабость, разумява ся чи тии щѫтъ ся труди на всѣки начинъ да уничтожѫтъ конечно нейно влиіание на въстокъ, на кое и успѣвѫтъ отъ день на день, какъ то го вижда всѣкы, кой слѣдова отъ близо ходъ днешныя политикы. Тии за да ся убезпичѭтъ по успѣха си, рѣшили ся да разрушѭтъ вѣроисповѣдни съѭзъ, кой привързваше толко силно православны християны Руссии. Нъ съ това разрушение тии два силни удара добивѫтъ, т. е. съврѣменно угасвѫтъ и възживившаѭ ся въ насъ народность. Понеже тѣмъ е твърдѣ добро познато, чи наша народность днѣсъ само въ вѣроисповѣдание ся съхранява. Тии знаѭтъ чи единъ народъ іеще не развитъ и не образованъ само въ религиѭ си чувствова народность. Нъ ако и не бы имали разрушение Росийскаго влиіания за прѣдмѣтъ си чрѣзъ той-зи начинъ тии пакъ ся бихѫ трудили чрѣзъ увождание религыи си между ни да добиѭтъ влиіание надъ насъ или по право да кажѭ, да си отворѭтъ пѫть по между ни и съ врѣмя да ны удавѭтъ; какъ то ся сѫ толкова другы славіани чрѣзъ той-зи начинъ удавили отъ нѣмци и отъ другы

3. Англия и Прусия, ако и да не имъ иди въ ползѫ католицизмъ, обаче, спорядъ мое мнѣние тии пакъ никогы нещѫтъ търпѣ да допустѭтъ да добыймы ные независимо священство, какъ то го искаме и да си останимъ въ православие; защото тии знаѭтъ чи 6 милиона народъ въ Старопланинскы твърдины, кой другы пѫть бѣше за тѣхъ *Бичь Божы,* имѣіѣщъ единъ іазикъ, еднѫ вѣрѫ съ Руссы ще достигни единъ день за тѣхъ едно голѣмо при-

пятствие. Тии днесь нещѫтъ да ся подигѫтъ и други народи, а най-паче славіани, кои борѭтъ днесь по-вѣчь отъ сто милиона народъ въ Европѫ.

Това е днешное расположение Европы къмъ насъ, кои ако и да имамы ушъ господарь, нъ наша сѫдбина не завыси отъ него; защото той е достигнѫлъ да го заповѣдѫтъ въ дома му другы и да разполагатъ какъ то си щѫтъ съ неговъ имотъ. За това негови къмъ насъ обѣщаныя нѣмѫтъ никаквѫ основѫ и спорядъ таѭ причинѫ не може да ся рѣши нашъ въпросъ, и Богъ знае іеще какъ и когы ще ся рѣши. Това обаче не трѣба да истудѣва и отчайва нашы, нъ іеще по-вѣчь трѣбва да гы усьрчи и да гы усьрчи и да гы накара да постюпѭтъ какъ то трѣба. Тукъ ще направя нѣкои си забѣлѣжки нашимъ, кои никакъ не трѣба да ги плашѭтъ.

Къту получихъ въ Недѣля тилеграфа за патришкаѭ постѫпкѫ, азъ не можихъ никакъ да си разтьлкувамъ, какво усьрчение има Караказанъ на такавѫ еднѫ постѫпкѫ; защото знаѭщъ добрѣ хитролукавство имъ, никогы не си допущахъ чи тіа е произишла отъ нѣкое си крайно отчаяние. Нъ къту получихъ днешни куриеръ и прочетохъ въ журналъ де константинополъ чи Вис. портѫ потвьрдила дѣла караказанскаго съборища, тутакъ си мя удари на сьрдце къту една стрѣла іадовита. Отъ таіа портинѫ ся види вѣкы звъничнo чи тіа никакво внимание неще да обърни на нашъ въпросъ, на нашы протести, нъ рѣшава онова що е караказанъ самъ по волѭ си израбоилъ въ познатое съборище, безъ да ще да знай за насъ бьлгары. Тукъ ся види іавно чи Порта си играла съ насъ до сега къту съ едны дѣца! . . .

Да даде Богъ да сьмъ извъганъ на мисли си , нъ азъ друг-че не могѫ да истьлкувамъ station поринѫ постѫпкѫ и караказанскаѭ дьрзость да призовава на сѫдъ нишы священоначалницы къту себя подчинени и тутакъ си да прибѣгва на екскумуникациѭ. Освѣнъ того имами ощи и примѣра на проводеный отъ Варнѫ попъ, кого придади Порта патриаршии.

Порта е убѣдена чи бьлгари трѣба да ся раздѣлѭтъ религиозна и чи то само е въ неинъ политичяскы интересъ. Това го видимъ въ сичкы издаваемы въ Цариградъ вѣстници нейни органы. Не зная сега Русскый посланникъ въ Цариградъ, въ какво отношение ся находи съ нашимъ, нъ какъ и да е, той всѣкогы ще ся труди българи да останѫтъ подъ зависимость грьцкаго патрика. И мислѭ чи іавнаіа причина, коіа можи да имъ прѣдлага, да е слѣднаіа: да ся нѣкакъ си ушъ българи не изневѣрѭтъ отъ православия, кьту добѭтъ незавысима Иерархиѭ! Нъ то е предложение, а въ сѫщность друга е таинаіа причина коіа за сега нещѫ развивамъ. При такива обстоіатьлства нашъ въпросъ сега ся находи въ най-голѣмѫ опастность и ако не ся постѫпи достойно, сичко е изгубено! Раздвоение народа е неотбѣжно, а то ще докара горкое разорение нашыя народносты! . . .

Тука е сега питанье, какъ трѣба да ся постѫпи? Азъ щѫ дамъ мнѣние си, кое можахъ да разсѫдѭ и оставямъ нашимъ да разсѫдѭтъ зрѣло врьху това важно обстоіателство. Пьрво трѣба ные да рѣшимъ веднѫжъ за всегда юнашкы да постоіанствувамы на онова що сме до сега искали. Нъ наше постоіанство трѣба да си прѣдстави оныя точкы, кои само могѫтъ да го увѣнчаѭтъ съ успѣхъ. кого сичкы сме желали и желаймы. Ные трѣба религиозно да ся отдѣлимъ отъ сичкы, какъ то и въ пьрво си писмо ви іавихъ мнѣние си. Тогава сме спокойны и отдалѣчени отъ всѣко влиіание, кое другыи сили искѫтъ чрѣзъ увождание религии си между ни да въведѫтъ и кое е разорение народности ни. Тогава и православие остава на страни, кое плаши Европа и ѝ дава най-много поводъ да припятствува на въпроса ни. Тогива сме за всъгда вѣкы отдѣлени отъ лукавы гьрци, кои толкова неизцѣлимы раны сѫ ни нанесли и іеще ни наносѭтъ. Тогива сатавмеы народъ българскы за себѣ и сичкы приготовления коихъ готвѭтъ противо насъ и наши сами славіани братия, да ся ползувѫтъ отъ нашѫ слабость, оставѫтъ безплодны. Нъ тукъ трѣба дьлбоко размышление, голѣма осторожность, да не бы нѣкакъ си това да стани чястно, нъ всеобща. Таіа е една точка, на коіа трѣба да ся вьрти и положи наше постоіанство.

Друга точка е една силна демонстрация противъ портино отказванье. Нъ за таіа демонстрация не знаѭ наши дали щѫтъ се съгласи; защото май не имъ се ще такова нѣщо. Тукъ рѣчь ми е за нашы богаты и пьрвенцы. Колко за народа, азъ имамъ твьрдѣ добры извѣстия, чи той въ каквото положение е дошьлъ на сичко ще склони.

Това е мое мнѣние, Братиіа мили Българи, и моліа ви въ имя отьчьства да размислите добрѣ.

При томъ ви молѭ да ся нѣкакъ си неповрѣдите отъ такива мой свободни размишленыя. Врѣмя е такова щото ще докара и дѣйствыя имъ и безъ да ги ные гонимъ и ищимъ. Нъ тяшко и горко ще бѫде за насъ бѣдны, ако тии дѣйствыя ни намѣрѭтъ заспали!

Ные българи що сме остали до сега непознати Европѣйскому свѣту за нищо, двѣ главны причины сѫ· А). Чи никакво движение нѣсмы направили до сега да покажимъ и ные чи сме народъ на свѣта· В). Чи въ книжовное пъприще никакъ нѣсме ся іавили Европѣйскому свѣту.

Само чрѣзъ тыя двѣ. срѣдства ся добива съжаление Европѣйскому свѣту. Примѣры сѫ прѣдъ очи ни, въ свободны Гърцы, въ Сърбы, въ Власи и въ другы.

Единъ религиозенъ въпросъ и то не познатъ іеще какъ то трѣба въ Европѫ, направи та ся чю и българско имя между образуваному свѣту, между разполагаіащимъ днѣсъ съ сѫдбинѫ народу! . . . Мислете по нататакъ.

Азъ мислѭ чи къту ви пишѭ съ той-зи начинъ, не ви излагамъ въ нѣкоѭ си опастность; защото съмъ увѣренъ чи писма ми ныто ще паднѫтъ въ неприѣтелскы рѫцѣ, а нито щѫтъ се чети и слуша прѣдъ такива. Най-послѣ сичко това що ви пишѭ е за послѣдньо прибѣжище, ако Порта не удовлетвори наше праведно исканье и ако не уцѣны нашы най-законны и най-мирны досегашнны постѫпкы. Азъ мислѭ чи никое българско чисто сърце, подиръ такива борбы, ще пристаны да ся подчини гръкъмъ, то е по-люто отъ смъртъ! . . . А и нито да примѣни да ся подложи кому и да е другому началнику религии. Отъ насъ българи ся тѣгли днѣшнаѭ въ Европѫ уведена религиозна реформа. Тіа е произишла отъ нашы богомилцы и ные сме дали най-голѣмъ ударъ напищаштва: а сега да ся подложимъ подъ другы реформы! . . . .

За незчастие голѣмо чи наше прошествие не е опасно отъ българско перо и въ самаѭ му истинѫ, а то ные бы имѣли на какво да ся гордѣймы и наше народно имя съвсѣмъ други отзивъ бы давало въ Европѫ. Тогава ные съвсѣмъ другче бы оцѣнявали сами себѣ и всѣкѫ скѫпоцѣннѫ жъртвѫ бы приносили за милаѭ си народность! . . . .

Поздравліаіащъ ви братскы оставамъ вѣчно вашъ искреннъ приѣтель.

Вашъ искр. приѣтель *Г. С. Раковскы*

XIX.

24-го Марта 1861 Бѣлградъ.

Любезный ми Приѣтелю!

Съ по прѣдно едно писмо си бѣхъ ви извѣстилъ чи Выс. Порта никакъ неще да мя остави въ спкой. Тіа прѣды нѣколко си врѣмя бѣше пратилж еднж нотж до сърбс. правителство и мя искаше къту политичъскы пристжпникъ, но сърбс. правитълство й отговори іеще потрѣбныя. Сега ся іавѣва пакъ едно мектуби-сами отъ тиджарета въ кое ся показвжтъ тжжитѣли нѣкои си Мустафа бей и нѣкои си сарафинъ Г. Запбоолу. Първыя търси ушъ нѣкои си книгы отъ мене клеветіащъ мя чи съмъ му гы зелъ прѣди нѣколко годины; а вторы търси 250 хиляди гроша!? Тѣва мектуби-сами ся съобщи отъ тукашны мухжфжзъ сърбскому правитълство съ еднж особнж нотж въ коіа н. дългоушие ищаше да мя зѣми ихсиръ за въ Цариградъ!!! Сърбское правитълство му отговори чи нѣма никаквж власть на мене, понеже съмъ Рускы поданникъ, но и ако бы имало, никогы не бы мя придало тѣмъ. Защото тя мя знай твърдѣ добрѣ, чи азъ нѣ-съмъ такъвъ, какъвъ то иска турское правитълство да мя пристави. Мухафжзинъ не забави да проводи отъ сжщое писмо копинж Русскому консолу, кой незабавно ми іж съобщи. Азъ му отговорихъ чи Порта е въ състоіание да измысли всѣкаквы работы противо мене, какъ то до сега е три различны ноты дала противо мене, отъ коихъ една съ друга ся несъгласѣвжтъ. Іеще му прибавихъ чи азъ отъ 1836 лѣто, никогы нѣсьмъ былъ вѣкы раіа, но до 1857. Еленскы подданникъ, а отъ 1857 Рускы и му прѣдставихъ на това официіалны документы. При томъ му приказахъ чи Порта іеще отъ 1844 мя гони неправедно и мя е държялъ мене съ баща ми 3 и половина години въ тъмницж за отстжпители, безъ никаквы доказателства, но само съ единъ патришкы такриръ. На това му казахъ, имамъ живы свидѣтели Господина Аргилопули Русскаго първаго днѣсъ терджуманина, кой въ 1844, къту бѣше Еленскы посланникъ въ Цариградъ, труди ся много да мя защити къту Еленинъ, а азъ заради баща си остахъ въ тъмница, безъ да ся откажа отъ еленское си поданпство. Господину Аргиропулу, казахъ, е твърдѣ добрѣ познато наше неправедно страдание отъ порты и наше разорение. На това отгорѣ консулъ ся отговори Мухафжзу, чи на такива неосновны мектуби-сами, той нито внимание убърта, но ще изпроводи съобщение му въ Цариградъ посланнику и тамо нека ся разглѣда таія работа. Азъ прибавихъ іеще консолу, чи ако Выс. Порта желай да идж въ Цариградъ, азъ съмъ готовъ да изпълня желание й, но тіа първо трѣба да положи депозито тукъ въ Бѣлградское Русско консулато, десятъ милиона грошове въ злато и да ми даде една гаранцня отъ сичкы великы силы, чи не ще мя се случи нѣщо си беззаконно отъ нейнж стрънж, азъ съмъ тогавъ готовъ да идж въ Цариградъ и да сж сждж, ако обичжтъ и съ Шек-ул-ислаіма имъ. Иначе прибавихъ, ако въ противенъ случай и Руссия склони за мое въ Цариградъ дохаждаиы, азъ пъкъ нещж да идж на никакъвъ начинъ. Мухафжза си зѣ отговорж и си сѣдна долу. Тоя вечаръ глѣдамъ единъ турчинъ дохажда ненадѣзбы у дома съдруженъ отъ слугж едного гърка, кому той казалъ, чи билъ редакторъ на еднж турскж газета. Слуга гъркова потропа на стаины ми врата и подиръ едно *свободно*, влѣзи и ми каза чи единъ человѣкъ желалъ да ся види съ мене. Азъ му отговорихъ: нека заповѣда. Представя ся единъ кривокракъ и упърпанъ брадатъ турчинъ кіатибъ бозма си и подиръ обычный селямъ ми каза: „азъ съмъ Мустафа бей познавате ли мя?“ Азъ му отговорихъ, нѣ! „Какъ? кажи той, не мя познавате?“ Азъ рѣкохъ познавахъ много турцы до 1853 л. но отъ тогава никого непознавамъ, нито съ нѣкого си отъ тѣхъ ищж да имамъ работж. Той сѣдна и почна да говори: Азъ додохъ да ви кажж двѣ рѣчи, но ищж да сме само двама, (защото слуга гъркова чѣкаше пакъ да го заведе). Можете, рекохъ, свободно да ми кажите и десятъ рѣчи и прѣдъ той-зи человѣкъ, защото азъ нѣмамъ нищо скрыто съ васъ, кьту сега ви виждамъ. Но той отговори азъ ищж само двама да сме. Послѣ азъ казахъ гърку да иди въ другаж стаж и кьту стоѣхъ бодро, да не има нѣкакво си зло намѣрение, рекохъ му, казвай, защо азъ нѣмамъ врѣмя да губж. Той почна тогава да ми казва нѣкаквы си басны и глупости . . . . Азъ му рѣкохъ иди си отъ тукъ и іеще единъ пжть да не си стжпилъ чи щжти строшж главж кьту на змия. Това дѣто сънувашъ ты съ двѣстя хиляды низама ако би дошълъ, пакъ не можешъ го постигна и кажи Мухафжзину, чи азъ не само отъ него, ни то отъ султана му, но и Мохамедъ да излѣзе отъ гроба пакъ ся не боѭ. Нека Вис. Порта ся остави отъ такива глупости и да мя не обезпокоява; защото азъ сега вѣкы не ѭ докачамъ. И тѫй ся свърши таіа ненадѣйна сцѣна.

Да оставимъ сега всичко това на страны, и да додимъ въ прѣдмѣта. Вые сте ми много заслужили и азъ ви съмъ признателенъ вѣчно за това. Сега имате іаще да ся потрудите и за слѣдное.

Ако вамъ е възможно или на друго лице отъ нашыхъ, да ся представите прѣдъ Господина Аргиропула и да му наповните онова що ви горѣ забѣлѣжихъ т. е. наше страдание въ 1844 съ баща ми, кое му е твърдѣ добрѣ познато. Защото князъ Лобановъ него ще пита за таѭ работа и тіа прѣзъ негови рѫцѣ ще мине. Съ другы рѣчи да можи тойзи ударъ да ся отбые отъ тамо и тогава съмъ вѣкы спокоенъ. Азъ не чи мя е страхъ нѣщо си, но да не мя убезпокоіавѫтъ. Мене е казано отъ Сърбс. правитълство чи на всѣкы начинъ ще бѫдѫ защитенъ отъ него и да си глѣдамъ спокойно работѫ. Азъ съмъ съ сичкы добрѣ тукъ.

Молѭ ви да имате на това грижѭ и щото ся извѣстите, незабавно да ми іавите. Ако ли ся случи нѣщо противно рѣшение отъ стръны посолства, т. е. да склони то да дойдѫ въ Цариградъ, извѣстете ми съ тилеграфа съ слѣдны рѣчи: „За пары що чѣкате отъ книгы ви, съ идѫщаѭ пощѫ ще ви ся испратѭтъ“, но кьту ся увѣрите на здраво. То е малко трудно отъ Русское посолство да ся извѣсти чъловѣкъ нѣкое си рѣшение, но таіа работѫ ще ся види прѣзъ тѣхни терджумани и е вѣкы іавна въ тиджарета и на Бабъ-Али споредъ издаденое вѣкы мектуби сами, та мислѭ, чи лесно можи ся узна.

Това мое писмо саму Господину Х. Н. М. можите да съобщите, и нѣкому си другиму отъ благоразумнихъ. Нека си не раздрънква таіа работа.

Азъ ся надѣѭ на ваше достойнство, а най паче на вашѫ любовь къмъ мене, коіа до сега показахте, че щѣте ми усърдно послужи и въ това обстоіателство.

Вашъ искр. приѣтель

Г. С. Раковски.

XX.

2-го Мартъ 1861 Бѣлградъ

Любезній Приетелю!

Потвърдѣѭщъ прѣдидѫщы си двѣ писма съ Австр. Пощѫ и съ Сърб. Куриеринъ, съ настоѭще си ви извѣстѣвамъ чи ся нахождамъ въ голѣмо неспокойствие за нашъ въпросъ какъвъ ходъ е зелъ до сега. Това ми неспокойствие іеще повечъ сѫ умножава и мя докарва въ еднѫ крайнѫ отчайность, кьту провиждамъ нѣкакви си случкы!, кои непрѣменно щѫтъ послѣдова и насъ щѫ найдатъ заспали . . Вчерѫ ся разговарѭхъ съ едно знаменито лице кое ми каза откровенно: Вые сте недостоинъ народъ! Вые нѣсте достойни за свободѫ и никаво съжеление Европа не можи никоги има за васъ! . . . Азъ кьту нѣмахъ що да му отговорѭ на това, казахъ му: Имашъ право Господине. Невѣжество затѫпчило нашы благородны чювства! . . .

Надѣѭ ся чи на прѣдидѫщы ме писма щѣте ся отговори въ обширность. Писахъ въ Прагѫ за единъ помощникъ и надѣѭ ся скоро да ми доди. Но ако наши Българи не поспѣшѫтъ съ проплатѫ шесмѣсечия кое вѣкы настава отъ 1-ий Марта. Отъ проекта іеще нищо нѣсъмъ получилъ, а и нито съмъ нѣкому си писалъ. Защото такова нѣщо съ писмо не можи да ся свършы както трѣба и когы трѣба. Поздравете нашы родолюбцы.

Вашъ искр. приетѣль

Г. С. Раковскы.

XXI

11-ий Мартъ 1861. Бѣлградъ

Любезный Приѣтелю!

Вашы послѣдны писма получихъ съ Австр. пощѫ. Отъ сичкы извѣстия що добивамъ таѭ сѣдмица могѫ рѣшително сега да ви потвърдѫ онова що ви писахъ по прѣди съ Сърбск. куриеринъ въ обширность т. е. чи Порта никакъ неще да пропусни намъ да имамы независимо священство, но тя желай или подъ Гърци да бѫдимъ или подъ други отъ неи завысни священства. Тѫ показва вѣкы ѭвно такова си стараные. За насъ вѣкы никаквѫ другѫ надѣждѫ не остава освѣнъ оного що ви писахъ въ обширность по прѣды. Вые видете въ него писмо чи азъ провиждамъ нѣкакъ си Портино намѣрение и іеще онзи пунктъ на кого може тѫ да се основе и придаде свѣщеноначалници ни патриаршыи да ги казни. Той пунктъ е удобреное въ Одринскы трактатъ, чи Патрикъ трѣба да има неограничнѫ власть надъ свѣщенны ни лица коя власть всѣгоги му ся е утвърдила. На това никоѭ сила не може да ся вмѣси безъ да навлече и другы силы противо си. Заради това азъ прѣдлагахъ онаѭ точкѫ въ по прѣдное си писмо т. е. чи ные трѣба да смы отдѣлни религиозно по нѣщо си отъ фанариотовъ и тогава они никаквѫ власть не могѫтъ има вѣкы надъ наше священство. Но то опрѣделение пакъ да бѫди чисто Българско, а не папищашко, нито протестанско; защото и едно и друго сѫ народоубийствени за насъ. А другаѭ точка сичко ще рѣши. Нищо бѣзъ скѫпоцѣнны жъртви не става. Това е братия мое послѣдно мнѣние. Нека и наши размислѭтъ добрѣ. Зло ще бѫди ако не сѫ прѣдупрѣди той-зи ударъ, кого ни готвѭтъ отъ сички стръны; а то прѣдупрѣжденые, пакъ повтарѭмъ, или прѣзъ другиго начина да бѫди.

Вашъ искр. приѣтель
Г. С. Раковскы.

П. П. Поздраве е Г-на Д. Добровичѭ. Съ Австр. Пощѫ ще му отговорѭ на послѣдное писмо.

Вѣстници за въ Загорѫ и други по неѭ чъртѫ мѣста ся испращѫтъ отъ тукъ рядовно прѣзъ Видинъ, нѣма другы способъ. Знайте Турск. пощь! . . . . Сѫщый

XXII

17-го Марта 1861 Бѣлградъ

Вашы послѣдны писма отъ Сърбск. Куриеръ. получихъ и видѣхъ сичко що е послѣдовало въ заниманията нея седмицѫ. Азъ ви бѣхъ испроводилъ двѣ обширны писма по Сърбск. Куриеръ на коихъ іеще не ми ся отговорихте види ся чи нѣсте гы іеще получили. Тамо азъ излагамъ въ пообширность мнѣние си о нашему въпросу. Сега виждамъ чи ходъ въпроса е докаралъ до тамо дѣло. И дѣйствително нашъ въпросъ не може се другче отплѣсти отъ чюздое влияние освѣнъ чрѣзъ оныя двѣ точкы, коихъ ви въ тѣхъ си писма забѣлѣжвахъ.

Сега ви съобщавамъ іеще едно мое мнѣние, кое може да служи за усъвършение на еднѫ отъ тѣхъ точкы.

Сички чъркови Християнски сѫ имали и имѫтъ фанатичъскаѭ идеѭ да ся мыслѭтъ само тии *Православни* и богоспасаеми, а другии нечестиви и не знамъ каквы! Ные Българи трѣба да провъзгласимъ слѣдния двѣ началѫ нашыя черковы.

а=о Българскаѭ народна Чъркова не признава никакво го другиго исключителнаго началника Христовия Чърковы, освѣнъ Иисуса Христа основателя ѝ. Неинъ же священоначалникъ ще бѫди избираемъ и рѫкополагаемъ отъ народа, какъ то е било въ врѣмя Св. Апостоловъ.

в-о Българская народна чъркова съ сички христіанскы чъркови ще бѫди въ любовь, тя сичкы гы почита за богоспасаеми, къту варди свои си обряди и обичай въ точность. Тя исхвърля изъ книгы си рѣчи *нечестиви* и фанатическая проклѣтыя противъ другихъ, какъ то и молитви противъ неприѣтелевъ. Тѭ ся молы въ общѣ за сѣкиго християнина.

Таѭ точка, ако ся въведе въ нашѫ народнѫ чъркова тѭ само ще ѭ извишы надъ сичкы другы Християнскы чърковы и ще ны покажи прѣдъ образуваному святу нѣщо си. Ни една отъ христіанскы чърковы не е отишла до тамо! Всѣка има съперница си и нечастива си! Ные трѣба да исхвърлимъ всѣко подобно нѣщо. И тогава освѣнъ като сме отдѣлени отъ всѣко влияние, кое днѣсъ припятствува въпросу ни, щѣмъ ся ѭви чьловѣци понимающи ходъ днѣшнаго образованаго вѣка. Това е мое мнѣние о нашему въпросу въ кое положение е дошелъ той до днѣсъ. Нека наши размыслѭтъ добрѣ таѭ точкѫ понеже е много важно.

Вашъ искр. приѣт.
Г. С. Раковскы

П. П. Г. Козаровъ ми пиши едно писамце и ми казва едно и друго. Азъ ви бѣхъ писалъ чи трѣба да ми служи за нѣкое си врѣмя въ редакциѭ, та че азъ ще ся грижя за неговѫ бѫдѫщность т. е. да ся намѣсты въ нѣкоѭ си гимназиѭ. Нъ онъ другче е разбралъ Ето му. Докажете му чи азъ ми трѣба человѣкь кой по крайнѣ мѣрѣ еднѫ годинѫ да ми служи.

Сѫщый

XXIII.

21-го Марта 1861. Бѣлградъ.

Любезный приѣтелю

Ваши послѣдни писма получихъ и видѣхъ сичко що сѫ е случило върху нашъ въпросъ. Ето и 56 брой Дунавскаго Лебеда. Въ тойзи брой забѣлѣжете добрѣ що е писано въ уводни му части. По моему мнению, то е наше желание. На това трѣба сички да са сьгласимъ. Тѣзи двѣ точки на наша народна чърква ще родѭтъ голѣмъ шумъ въ Европа да се говори за насъ. Наша народна Българска чърква съ това ся възвишава отъ сички други Християнски Чъркви и ные щѣмъ привлечи съжаление всего образованнаго свѣта. По тойзи начинъ наша народность и вѣра сѫ спасени. А днесъ получихъ отъ Пещѫ хартия за увеличение Лебедаи идѫщаѭ седмица ся надѣѭ да го издамъ на голѣмъ форматъ. Забѣлѣжете обаче чи пакъ съмъ въ затѣснение. Защото не ми ся е внесло нѣщо отъ много мѣста за преминалое шестмѣсечие, а за новое іеще отъ нигдѣ! То е убийство за едного чьловѣка да ся заузѣме за работѫ съ наши Българы съ надѣжда чи щѫтъ го посрѣщна! Нъ нѣма какво да сторѭ, захванѫлъ съмъ ся трѣба да го искарамъ за цѣла година, какъ то ви и други пѫть писахъ, то тогисъ ще пристана къту имъ направѭ едно добро обявление.

Австрийска поща іеще не е дошла отъ Цариградъ, чѣками ѭ до довечерѫ. Г-нъ Добровичъ ми пишаше іеще прѣди двѣ недѣли чи щѣлъ да събере пари, и чи съ идѫщѫ пощѫ щѣлъ да ми ги проводи. Минѫлата седмица бѣше идѫщаѭ поща, нъ нищо не получихъ! Да видимъ съ таѭ щѣли има нѣщо си.

Поздравéте наши кажете имъ да убърнатъ добро внимание на това що е писано въ тойзи брой Лебеда.—

Вашъ искр. приѣтель *Г. С. Раковскы*

XXIV.

24-го Марти 1861 Бѣлградъ

Ваше отъ 11 и 12 текѫщаго получихъ. Виждамъ въ какво положение е дошла наша народна работа, спорѣдъ вашы извѣстыя. Нъ отъ другѫ странѫ азъ имамъ іеще по-други извѣстиѭ и мислѭ тии да сѫ вѣрни. Патриаршиѭ е прѣдала Порти оныя 15 пункта коихъ е тя обнародвала въ брошура си, и Порта ще ся труди на всѣкой начинъ да склоны Българы на това!? . . . . Чувашъ ли куме! . . . . Русское посолство и то налѣгѫ на тѣхъ пунктове да стани примирение, нъ іеще двойно и тройно робство фенерскому священству. Тукашный Рус. Консулъ бѣше въ Виена и щомъ си додѣ, писалъ единъ билетъ и ищѣше да мя види тутакси. Азъ отидохъ на упрѣдѣленый чясъ и подиръ изискаемое поздравление на „добри дошли“ Г-нъ Консулъ много ласково ми извѣсти чи ималъ налогъ отъ Виенскы Русскы Посланникъ да мя поздрави съ най сърдечныа начинъ отъ неговѭ стрънѫ и да мы изѭви че Лебеда сѫ приема и чьте съ най-голѣмо благодарение не само отъ Н. Прѣв. нъ и въ Петербургъ, дѣ сѫ проважда рядовно и Св. Синоду по единъ бр. Азъ му благодарихъ на това прилично. Подиръ нѣкои си денъ, къту доди Цариградскаѭ Пощѫ, пакъ мя повика чрѣзвичайно и ми съобщи че Князъ Лобановъ му пиши тоже задоволствие си и желай единъ екземпляръ отъ Асеня. Links После внидохме въ разговоръ о въпросу и онъ почна да ми прѣдлага, не е ли възможно да ся помиримъ съ Гърцы! Азъ му отговорихъ: Ето уже поздно! Най-послѣ ми съобщи и онъ що му е Кнѭзъ Лобановъ писалъ о тому къту ми показа вышепомянѫты членове патриаршийскыя брошуры. Азъ му направихъ единъ твърдѣ горчивъ разборъ на тѣхъ отъ горѣ и съвършеннѫ една несъразность съ настоѭщее положение въпроса ни. Най-послѣ къту видѣхъ чи онъ има налогъ да подѣйствува на мене да мя склони на примирение съ Гъркамъ, азъ му показахъ 7-тѣхъ члена коихъ бѣше обнародвалъ Цариградскы Вѣстникъ и му дадохъ да разбере, че българи само по той-зи начинъ бѣхѫ склонили да ся погодѭтъ съ Гъркамъ, нъ за него вѣкы е *поздно,* подиръ такива недостойны постѫпкы патриаршии. Най-послѣ ми прибави онъ, неможи ли на тѣхъ пунктове отгори да стани нѣкоѭ си модификациѭ? Азъ гы зѣхъ въ рѫцѣ и къту му гы разіаснихъ какъ то трѣба, казахъ му чи азъ не могѫ нищо да най-дѫ, кое да бы могло да ся модифицира (умѣри, промени). Нъ послѣ кыту го видѣхъ чи остава въ едно отчайванье и налѣга да му кажѭ нѣщо си модификациѭ, показахъ му, чи, по моему мнѣние сама модификациѭ може стане въ онъ-зи членъ дѣ ся говори, чи Българское свѣщенство да рѫкополага Архиепископа ни, тамъ можи да ся замѣни Патриархъ да го ракополага, а друго нишо, исключитьлно нищо. Нъ това е рѣкохъ само мое мнѣние, и незнаѭ ако наши ся склонѭтъ на това. Само таѭ жъртва можимъ да учинимъ, прибавихъ, и то заради Руссиѭ, коіа за това ся надѣймы да ны помогны отъ другы страны; защото нищо до сега за насъ Българи знамянито не е направила. Послѣ продължихме разговоръ въ растоѭние на тры чяса за разны прѣдмѣты, а особенно въ общѣ за Българиѭ и нейно положение въ днѣшни времена. Г-нъ Консулъ ми съобщы іеще чи му іавили, защо Гыку, Мирковичъ, Макарие и Боре щѣли да ся отправѭтъ въ Римъ. Азъ му рѣкохъ чи нѣмамъ никакви извѣстыя о тому: за Княза Воговорида, понеже нѣмъмъ врѣмя да ся продължѫ сега извѣстете нашимъ да ся вардѭтъ отъ него и да му не дадѫтъ нѣкаквѫ си първеность въ нашы работы, защо сичко пропадва. Азъ щѫ обнародвамъ въ Лебеда, какъ трѣба да го приемѫтъ. Извѣстете сичко това нашимъ, нъ тайно да остани помежду имъ чи иначе азъ ся излагамъ въ неспокойствие отъ страны Р . . . . 29. бр. Лебеда даде голѣмо впечатление всѣкаде и сички ученъ и разуменъ свѣтъ рѫкоплеска. Сички же православни ся запалили и искатъ ми разіасненыя, коихъ азъ не щадѫ да имъ давамъ пристойно. Нека наши имѫтъ за самѫ надѣждѫ тѣх-двѣ точкы, тии щѫтъ спаси въпроса ни.

Таѭ седмицѫ ще имате Лебеда на по-голѣмъ форматъ, кыту журн. де Конст. нъ забѣлѣжете чи съмъ іеще самъ. помощникъ ми не е іеще дошалъ отъ Прагѫ, чѣкамъ го сѣки день. Цѣна му ще остани се сѫщаѭ, по ония направленыя до дѣ ходи Австрийска пощѫ, а отъ тамо сѣкы спомоществователь трѣба да си плаща, ІЕще едно, ще прикѫсамъ да пращамъ по оныя мѣста отъ дѣто не ми сѫ платили до сега, не само за прощедшее шесмѣсечие, нъ и за новое. Никому нѣщѫ прати ни листецъ, до дѣ ми не проплати. Другче не могѫ да излѣза на глава. ІАвете убо нашимъ щото сѣкы, кой не е платилъ да си плати незабавно. Тукъ нѣма хатѫръ никому, таѭ е една обща народна работа. Господину Добровичу съобщете тыя защото нѣмахъ сега врѣмя да му пишѫ, нека ся постарай малко, той е доста дѣятеленъ чьловѣкъ.

Поздравете нашы сичкы и кажете имъ съ дързость и усърчение сичко ще ся свърши пожаланию ни, ако постоянствувамы и ся вардимы отъ между особны раздоры и интригы, коихъ неприѣтели ни ся трудѭтъ да впосѣѭтъ между ни; защо имаче никаквѫ надѣжда не имъ остава.

Отъ Франция ще чюйте твърдѣ добры гласове за нашъ въпросъ спорядъ 26 бр. Леб.

Вашъ искр. приѣт

Г. С. Раковскы.

XXV.

24-го Априла 1861 Бѣлградъ

Любезний Приѣтелю!

Ваше послѣдны писма получихъ съ голѣмѫ си радость за добрия извѣстия о народну ни въпросу. Такива извѣстия получихъ и отъ другы мѣста, а особенно отъ Пловдивъ и отъ Пазарджикъ. Сега остава въ Цариградъ, кату додѫтъ прѣдставители народа ни, да ся свърши сичко. Въ индепендансъ вчерѫ бѣ писано че Папа отложилъ ръкополагание Българскаго Епископа въ Римъ спорѣдъ болѣсти си, види ся чи тии диванета са достигли въ Римъ. Убърнете внимание си на граждански обзоръ 28-го броя, азъ имамъ точни извѣстия. Сътрудника ми доди отъ Прагѫ, но още е суровъ и трѣба да се поизпече да може да мя поулекчи. Надѣя се нашы българи да се задоволятъ сега отъ Лебеда. Нъ каква полза кату многу іеще нѣсѫ си доплътили минѫлое шесмѣсечие, а за новое нищо още!

Какво безчувствие! Каква немарность о народности! Азъ незная вѣкы що да кажа. Вие знайте твърдѣ добрѣ положение ми. Колко то за особное мое дѣло въ кое вые зѣхте такова едно живо дѣйствие азъ ще ви бѫдѫ за всѣгда признателенъ. Забѣлѣжвамъ обаче чи не трѣба да се боите нищо отъ това, азъ имамъ и други добри подпорки освѣнъ Руск. Посолст. Та то нека работи какъ то му достолѣние показва. Тукашное Прав. има най-голѣмое благоволение за мене, ако и то не би било тѫй, „добъръ юнакъ знай и друга пѫтека“.

Гидиковъ най послѣ мя изигра! Ни парица отъ толкова книги! . . . . Господину Добровичу не знамъ що да кажа, още нищо не е събралъ за новое шестомѣсечие.

Проминалаѭ пощѫ Австр. пропустнахми, нъ съ Турская ви пратихми 27 брой. Сега рядовно ще приемните 28-ый

Бързамъ и прикъсвамъ за сега да ви пишѫ нѣщо си по-обширно о въпросу ни, дано въ Петъкъ имамъ време да ви пишѫ по-обширно . —

Поздравете сички приѣтели какъ то и Г-на Бурмова, нека държи юнашки, сичко ще се свърши въ полза ни.

Вашъ Искр. Приѣт.

Г. С. Раковски.

XXVI.

7-го Априлия 1861. Бѣлградъ

Любезный Приѣтелю!

Ваше послѣдное съ Австр. пощѫ получихъ. Днесъ пишѫ Г-ну Добровичу да ся постарай да събере сичко спомоществувание втораго шесмѣсечия отъ кое да ви заплати дългъ ми. Заарски вѣстници съ идѫщаѭ пощѫ щѫ ги испращамъ прѣзъ Цариграда. Брате, какво да сторя кога Тур. Пощѫ е таквази! Азъ незабавно ги отправямъ до Видинъ съ Сърб. Пощѫ, нъ отъ тамо става безпорядъкъ не само за въ Загора нъ и за други мѣста. За въпроса ни нѣмамъ нищо да ви пишѫ, освѣнъ да кажите нашимъ да бързатъ по скоро да свършатъ нѣщо. Нека припиратъ колко е възможно Порта, чи много маение ражда разни прѣпятствия. Народни ни прѣставители трѣба да ся достигли до сега въ Цариграда, споредъ какви то извѣстия получихъ отъ Пловдивъ и другадѣ. Дано не стани нѣкакъвъ си раздоръ между имъ. нъ сички да дѣйствуватъ съгласно.

Поздравете всички приѣтели и Г-на Рачинскаго, ако е іеща тамо.

Вашъ искр. приѣтель

Г. С. Раковски.

нѣм
дѣ

си
м
т
и

с

ако бѣхте вие. Ако Порта е испълнила онова що ми пишахте съ миналая поща относитълно въпроса, азъ нѣмамъ друго да съвѣтовамъ нашимъ, освѣнъ едно твърдо постоянство; защото Порта скоро ще ся намѣри въ едно такова утѣснение, кога вѣкы ще бѫди кѫсно за нея да удовлетвори Българское желание. Г. Кесимовъ бѣши тукъ прѣди два дны, той иска да отвори печатница въ Търново. Струва ми ся чи изуитская пропаганда има пръсть въ тая работа. Азъ му изпълнихъ празная тиква относитъкно за въпроса ни, нъ до дѣ иди до Търново то може пакъ да се напълни съ вѣтръ. Защото зѣтъ му былъ цѣлъ Папищашъ и той ся води къту слѣпъ отъ негови мисли.

Вашъ искр. приѣт.
Г. С. Раковскы

XXVIII.

11-го Априли 1861 Бѣлградъ

Любезній Приетелю!

Ваше отъ 12 текѫщаго получихъ. Положение нашего въпроса при В. Портѫ трѣба да направи нашы да дадѫтъ най голѣмо внимание на това; защото сега вѣкы трѣба да му ся даде единъ какъвъ и да е край. Що е портѫ приготвила ведно съ фенерска патриканѫ и съ Р. посолъ. То не трѣба вѣкы да гужда нашы въ нѣкои си съмнѣние, да ли ще бѫди тѫй или онѫй! Портѫ ще иска да положи въ дѣйствие играта си, а патриаршиѭ и Рус. посол. ся основавѫтъ на оныя недостойный сынове Българий, кои имѫтъ днѣсъ Епископскы и митрополишкы чинове и коихъ е патриаршиѭ на своѭ стрънѫ привлѣкла. Тии ще се трудѭтъ да съставѭтъ на той-зи начинъ еднѫ значитълнѫ противнѫ стрънѫ, коѭ да ся склони и приемни патришкаѭ помиѭ. Планъ имъ е той-зи и за таѭ цѣль ся сѫ събрали и нѣколко си подписа отъ вънкашны нѣкое си мѣста, кои се изражаватъ чи не ся дѣлѭтъ отъ фенерскаѭ батакъ — ханѫ. На това дѣйствува и Загарскы лъжецъ Ексархосъ. Нъ сички тыя стараныя ще останѫтъ суетны и безъ успѣха, ако между народны прѣдставители не ся появи нѣкакъвъ си раздоръ, нъ сички съгласно постоянствувѫтъ на онова кое сме до сега искали. Г-нъ С. Чомаковъ ми е познатъ лично отъ давно що онъ е до сега показалъ всѣкогы истинно българско сърдце, надѣѭ

шахъ за В. Портѫ чи си играй съ Нашы и гы лъжи. Въ тѣхъ си писма ви писахъ съвременно и каквы срѣдства оставѫтъ нашимъ да употрѣбѭтъ да бы получили народное желание. За едно отъ тѣхъ срѣдства ушъ ся бѣхѫ склонили, нъ то остана въ голы рѣчи какъ то обычно си оставѫтъ сички Българскы рѣшеныя. Сега то срѣдство вѣкы не можи ся употрѣби, ако ся заточени священоначалници ни. Остава друго срѣдство кое е необходимо нуждно въ тыя обстоіателства. Наши Българи ако не бѣхѫ страхливи сичко можахѫ да извършѫтъ нъ той-зи страхъ гы прави да бѫдѫтъ отъ сѣкиго прѣзрѣни и покрусани! Азъ не мога да разберѫ каква е таѭ оставка помисли, кога сега най-много е нуждно народъ да ся прѣдставлѣва отъ комисиѭ . . . : Да оставѭмы въ това врѣмя народа безъ главѫ значы чи ние сами искамы неговѫ пропасть т. е. да прибѣгни всѣкы дѣ можи, къту едно стаду безъ овчары коги го попаднѫтъ вълци! Това е една голѣма погрѣшка що сѫ направили тѫй и съ таѭ си постѫпка изгубвѫтъ сичкы си прѣжны заслугы народу и давѫтъ единъ страшенъ ударъ въ сичкы другы за въ бѫдѫщности народна прѣдприѣтыя; защото ни то вѣкы священны лица, ни то други щѫтъ има повѣренность и надѣжда въ упълномощенны лица. Тиѭ постѫпки ще унижѫтъ цѣль Българскы народъ прѣдъ другы свѣтъ кой е до сега слѣдъвалъ дѣла имъ; а неприѣтели си отварѭтъ вѣкы свободенъ ходъ, безъ никакво прѣпятствие да достигнѫтъ цѣль си съ най голѣмы успѣхы. Види ся чи таѭ постѫпка е произлезла чисто отъ страхъ. Това е мое мнѣние за настоѭщее положение и нека никому не ся види криво за това забѣлѣжванье така за въпроса ни. Азъ подиръ шесь или седемъ дны отивамъ за Влашко и отъ тамъ за въ Одессѫ. Мое пѫтишествие може да ся продължи и до Москвѫ и Петерзбургъ, и отъ тамо Парисъ и Виенѫ; това сичко мыслѭ за единъ мѣсецъ и половина да успѣѭ да извърша. Причина того пѫтишествиѭ не могѫ ви обѭсни, прѣды да тръгнѫ ще пишѭ іеще единъ пѫть и ще ви назначѭ дѣ да ми отправѫте въ това растоѭние писма и какъ да слѣдвате съ редакциа. Наша тукъ работа т. е. редакциѭ ни остава въ зло състоѭние, не може да бѫде по-голѣма безъчувственность от таѭ.

Поздравете сичкы нашы и съобщете имъ настоящее. Поздравете именно Г-на Бурмова и Г-нъ Х. Николая отъ кого получихъ таѭ пощѫ едно писъмце и благодарѭ му за дописка му.

Вашъ искр. приѣтель *Г. С. Раковскы.*

ся и сега най-много да съдѣйст
тие. Порта може да употрѣби и
кы да ся плашжтъ отъ зайш
шыхъ да кажи да! Отъ далеч
мислжтъ вѣкы тжй, а най-
знажтъ твърдѣ добрѣ, чи а
правилъ и то безъ никакв
тинж упиражщъ ся. Тия в
ону и *асжнъ кесинъ* мин
вѫпросъ дѣ порта нѣма п
освѣнъ едно голо заплаш
какъ и да е да третира
всѣкж стрънж спукана.
въ голѣмо вълнение и
и отъ еднж искрж да
рѣшава да остави ба
мж не търпжщъ вѣк
ся дигна противъ у
дителя. Струва ми
Тыя сичкы нека с
ставители и нека
допломатическо п
iателства да дѣйс
мѣта му да му не
дуга и онъ-з
нути, той всѣк

Ва
шы ся
по-новы
ла Г. I

ственны Българы, кои сѫ станѫли гнусни Руски орѫдыя. Такъвъ е едно безчювственно животно въ Видинъ Г. Гошивъ, кой прѣди нѣколко врѣмя бѣ ходилъ се за сѫщаѭ цѣль въ Битолѭ. Това е едно чисто убийство за българскы нашъ бѣденъ народъ отъ страны Руссий. Тя къту ся отчаѭ съ другъ начинъ да изполни плана си въ Българиѭ, започна той-зи подли и варварскы начинъ. А и Европа глѣда хладнокръвно на такавѫ еднѫ варварскѫ постѫпкѫ, коя ся върши днѣсъ срѣдъ образованому свѣту. Вмѣсту да ся чисти варварскыя мръсенъ елементъ отъ лице Европы, то ся върши противное! Земледѣлческы, трудолюбивъ, гостоприемецъ и миренъ народъ ся изсѣли и дава ся подъ мѫчителская рѫкѫ Руссий, да го доведе въ робско състояние, а вмѣсту него Европа ся полни отъ гнуснави Татары!

Ахъ! дѣ ся сега родолюбивни българы, да ся рѣшѫтъ да мрѫтъ и да освободятъ бѣднаго си народа отъ монголскаго тиранство! Едно юначко въ Старѭ-Планина движение сичко можи да уничтожи. Тамъ; Тамъ! наша свобода ще се основе! Може ли да бѫди по-горко и по-жалостно положение, отъ нашего днѣсъ? Священны ни въпросъ потѫпканъ, народна ни чъркова затворена, учители отъ Македниѭ ся гонѭтъ и въ тъмницы затварѭтъ, народъ ни ся на силѫ приселѣва въ пустѫ Руссиѭ, що остава вѣкы за намъ бѣдны Българы? Не е ли по сладка отъ всичкы тыя една юнашка смъртъ? Смислете хубаво, братиѭ, и рѣшете вые сами. Азъ сьмъ готовъ да ви прѣдведѫ, когыто ми ѭвите и ѭще да ви издѣйствувамъ и нѣщо си срѣдства.

Това мое призованье ся относи на оныя младежи въ жилы коихъ тече благородна Българска крьвь и ищѫтъ да ѭ пролѣѭтъ за Българиѭ. Азъ сьмъ ви и другы пѫтъ по нѣщо си писалъ чи безъ того нища нѣма за насъ! . . . Врѣмена сѫ твърдѣ важны, и ако гы и сега попустимъ, трудно щемъ ги постигна. Нѣма никакво съмнѣние чи нащи неприѣтели, къту успѣхѫ да ны турѭтъ подъ кракъ, нищо нѣщѫтъ пощади, да затриѭтъ и най-малкаѭ искрѫ народности ни да ны докарѫтъ въ онова състояние въ което сѫ ны държали толкова вѣкове . .

Отъ послѣдны брой щете видѣ въ какво положение ся находи редакциѭ ни и сѫдете вѣкы: умръзна ми вѣкы братко да пишѭ безчювственымъ хора! Ахъ! Българска младежь, когы ще земишъ кръмило народнаго просвѣщения!

Поздравете всичкы нашы Братии и кажете имъ сичко това що

и родолюбиваго Българина, никогы не быхъ ся впустилъ въ такива обшырны допискы съ васъ. Самое родолюбиво чювство мя привърза към васъ до толкова, щото много пѫти сьмъ мислилъ, вѣрвайте Българскыи! Защо нѣмамъ срѣдство да подпомогна тому младежу и способному Българину, да иди въ Европѫ да слѣдова нѣколко годины наукы и послѣ да ся върни въ милое ни отечьство да му прине онаѭ ползѫ коя сѫ ожидава отъ такъвъ единъ духъ! Вамъ ви е станѫло много мѫчнó отъ тия писма що ся обнародвахѫ въ 32 брой, и азъ повѣчъ вы іеще уважавамъ за това защото глѣдамъ едно живочестолюбие въ васъ и чи отъ самаѭ рѣчь ся гнусите. Нъ тя рѣчь, мой любезный приѣтелю, не ся относи вамъ, а и нито іеще Господину Х. Николаю; защото всѣко обнародвано нѣщо безъ критикѫ, а най-паче въ такива смѫтны врѣмена, нѣма си іеще важность. Сичко що ми пишитѣ за таѭ пустѫ комисиѭ, азъ ви вѣрвамъ и знаѭ твърдѣ добрѣ чи то е было тѫй. Азъ позна̀вамъ твърдѣ добрѣ характера Г-на Х. Николаевъ какъ то и характера Г-на Х. Тапчилещовъ, и никогы нѣсьмъ повѣрвалъ чи тии ся сѫ іевили народни предатели. Нъ сичка погрѣшка е *страхъ и недостойнство*. Вые видитѣ сами чи тия дописки сѫ обнародвани безъ никаквѫ измѣнѫ и безъ ника̀кво разсѫждение; защото не му бѣши врямя да ся разсѫжда тогава кога цѣлъ Народъ бѣше на кракъ. Вые направихте еднѫ погрѣшкѫ въ той-зи дописъ чи къту помянувахте той-зи случай, не ми нищо забѣлѣжихте. Азъ къту видѣхъ чи то ся потвърдѣва и въ вашъ дописъ, удари мя къту еднѫ стрѣлѫ на сърце и плакахъ нѣколко минуты, на това имамъ трима Българи свидѣтели кои ся удивихѫ къту мя видѣхѫ да плачѭ и да ронѭ сълзи и да не могѫ прочетѫ велегласно писмо да имъ съобщѭ писаное въ тѣхъ. Тукъ нѣма никакво си прѣдатѣлство, нъ нѣкоѭ си погрѣшкѫ коя е проишла отъ страхъ и малодушни комисий, а народъ го е зѣлъ за придатѣлство. Даже имахме и жестокы припирны сь Г-на Икономова кой основающъ ся на оныя клѣветы що бѣхѫ писани въ исуитскаѭ утрѣпкѫ и на увѣрения, що му е приказвалъ Кесимовъ въ Прагѫ и тукъ кога бѣши; защото на мене той не смѣіа такова нѣщо да кажи чи азъ му выкнѫхъ и го прѣзирахъ къту едного чъловѣка кой отъ себе си нищо не можи да разсѫди, нъ води ся отъ сваковы си глупави мысли, какъ то го упазихъ въ това растояние що ся тука бави за книгопечатницѫ си да набавя нѣкаквы си работи. Той бѣ дошълъ и нарочно тукъ, какъ то усѣтихъ дано можѭтъ мя склони за уния!?... Господинъ Икономовъ на тыя основаныя искаше да мя склони чи е было придателство, нъ азъ остахъ на първы си мысли, на коихъ сьмъ и до сега. Азъ познавамъ Господина Х. Николая лично и сичко що ми пишите за неговъ характеръ то е тѫй истинѫ и за пожъртвувание му вѣрвамъ го. Нъ нека Господство му не ся оскърби за това; никогы правда не ся укрива и потѫпква; колко и неприѣтели да има. Азъ ще ся потруда да го оправдаѭ прѣдъ народа и надѣѭ се да успѣѭ въ това. Той кьту е толко годины между нашы Българы, трѣба да ги е позналъ каквы сѫ. Колко сьмъ азъ тѣглилъ отъ такыва зависти и сплѣтны, нъ всекогы съмъ былъ непоколебаемъ на онъ-зи пѫть кого сьмъ си веднѫжъ за всегда начърталъ, до смъртъ да слѣдовамъ. Поздравете го отъ моѭ странѫ братскы и ако намѣритѣ за пристойно съобщете му и сичко ми писмо. Той ще бѫде управданъ прѣдъ народа ни и ще получи іеще по-голѣмѫ честь и славѫ. Азъ се надѣѭ да успѣѭ да го управдаѭ, стига да бѫди Българинъ, какъвъ то се е показалъ до сега. Ные не трѣба никогы на гнѣва си да жъртвувами народнаѭ бѫдѫщность; защото тогава никогы не щемъ бѫди управдани, а и негова милость е вѣкы исторично лице и е записанъ въ съвремѣннаѭ нашѭ повѣстность; нека смысли добрѣ чи и той-зи случай неще остани неизписанъ и неразсѫденъ. Сичко що ся пиши днесъ то се въ съврѣменната нашѫ повѣстность входи. А колко чи нѣкои си чи вы смѫтѣвали то не трѣба да ся скърбите на това, бѫдете великодушенъ и отдавайте го по глупость и на недобро имъ въспитание. Това сичко лесно можи да ся поправи; защото е наша и помежду ни работа, нъ мене друго нѣщо грызе сърце чи нищо не ми явѣвате за въпроса ни какво направление ще му дадѫтъ, когы ще дѣйствуватъ? Или това заточение изпоплаши сичкы и сѣкой ся тѣгли на стрънѫ? Защото нашы Българы твърдѣ лесно ся плашѫтъ и насищѫтъ на всѣко прѣдприѣтие! Азъ ви бѣхъ писалъ чи щѫ вървѭ за Влашко, нъ спорядъ нѣкои си чрезвичайни работы останахъ іеще за нѣколко врѣмя, а Г-на Икономова проводихъ за врѣмя въ Букурещъ. Съ Сърбский Кур. ви писахъ едно писмо, отговорете ми ся, ако сте го получили.

Дописка що вые отдавате Караминкову испроводи ми ся отъ Галацъ отъ Г-на Евлогиіе, само прѣписъ и не зная отъ кого е.

Пакъ повтарямъ за Г. Х. Николай, чи той-зи случай колкото и да го е наскърбилъ, обаче отъ другѫ стрънѫ ще го ползува; защото, както ми вые іеаѣвахте, при толкова неприѣтели и интригы, и той можеше пострада, нъ сега онъ можи всѣкоги съ това да прѣдупрѣди всѣкѫ клеветѫ прѣдъ В. Портѫ; ако неприѣтели ся пакъ испитатъ нѣщо си противъ него.

Вѣроѣтно чи тий никогы нещѫтъ пристана отъ таѭ си злобѫ, а онъ можи іеще повѣчъ да ся приближи при В. Портѫ, кату ѝ прѣдстави чи той е искалъ да ся испѫлни Царское повеление безъ забавѫ, а отъ това е пострадалъ; нъ Българское истинно чювство никогы не трѣда се изгуби отъ негово сърдце. Спорядъ какъ то отивѫтъ турски работи, наши Народни работи ще земѫтъ скоро съвсѣмъ други ходъ и тогава не ще вѣкы сплѣтни и зависть да ны кѫсѫтъ и держѫтъ, защото ще играй ножъ . . Ваш. искр. Приѣт. *Г. С. Раковскы.*

XXXII.

29 го Маіа 1761 г Бѣлградъ

Любезний Приѣтелю!

Ваше отъ 24 текѫщаго днѣсъ получихъ и спешѭ да Ви отговорѭ въ кратцѣ за нашы тукашны работы. Послѣ два дны азъ сѫ канѭ неприменно да тръгна за пѫтишествие си за кое Ви бѣхъ прѣдизвѣстилъ. За тукѫ слѣдвайте да пишитѣ дописа прѣмо учръдничьство Дунавски Лебеда, а чѫстны мои писма за сега ми отправете до Господина Н. Ценовъ въ Браила. Азъ отъ тамо щѫ ви пишѫ какви направления ще земѫ въ пѫтишествие си. Радвамъ ся чи между нашы младежы има много распалени за народное просвѣщение безъ кое нищо добро нѣма! Поздравете гы братскы и кажете имъ чи азъ много сьмъ размыслилъ на това учрълничество и мислѭ чи въ сигашно врѣмя нѣма по-удобно мѣсто за наше народно просвѣщение. Вые трѣба да знайте отъ колко врѣмя ся азъ занимавамъ за това и не е нужда да ви доказвамъ ако съмъ успѣлъ да добыѭ опитъ на това, Вые сами можите да сѫдите.

За народны ни въпросъ се надѣвамъ сега да зѣме добъръ конецъ сега къту имамы такива добри и достойни прѣдставители.

Днѣсъ Ви испращамъ и 36 брой Легеда, а за 35, 34 и 33 не ми пишитѣ нищо получихѫ ли ся? на мой мѣсто за сега остава Г-нъ Ив. Касабовъ: да слѣдва какъ то можи до дѣ ся върни Г. Теод. Икономовъ отъ Влашко дѣ отиде за една работѫ учрьдничъства. Прѣди да тръгна ще Ви пишѫ іеще единъ пѫть отъ тука чрѣзъ Сърб. Куриеринъ. Ваш. искр. приѣт. *Г. С. Раковскы.*

XXXIII

[illegible] Юния 1861 Бѣлградъ

Любезний Приятелю!

Вчера ви писахъ [illegible] и ви извѣстихъ пѫтешествие си. Днесъ [illegible] тръгвамъ и [illegible] съ помощию божию [illegible] предприятие си.

Въ завръщание си [illegible] ви писахъ чи [illegible] врѣмя остава [illegible] слѣдния [illegible] Атанасие [illegible] Г-нъ Іоанъ Касабовъ и слѣдвайте както да [illegible] до сега. Въ сѫщо врѣмя ви [illegible] да ми отправяте писма си въ Браила до Г-на Н. Цѣновъ [illegible] отъ тамо послѣ [illegible] да ми ги отправяте. Азъ имамъ голѣмо увѣрение и почти моля ви [illegible] чи въ възвращание си ще составимъ една учебна дружина тукъ отъ [illegible] ще ся принесе голѣма полза народу ни. Отъ Букурещъ получихъ радостливи писма о тому. Пишете Господину Шишкову чи и той е причисленъ въ тая дружина за [illegible] азъ ща ви пишѫ обширно отъ Браила [illegible] тукъ прѣди мое възвращание [illegible] както то ви писахъ не е тукъ и той не е [illegible] то азъ мислехъ. Трѣбатъ ни способни [illegible] да рѣшимъ онова що мислимъ т. е. [illegible] както то азъ желаѭ и да започне и Българска [illegible]

Вашъ искр. приѣт.

Г. С. Раковскы.

XXXIV.

[illegible] 6 Юлия 1861 Бѣлградъ

Приѣтелю!

Днесъ е [illegible] день отъ какъ сьмъ тръгнѫлъ отъ Бѣлградъ. Запрѣхъ ся [illegible] нѣколко дни за нѣкоѭ си нуждн работѫ и слѣдъ три [illegible] дни ще продължа пѫтишествие си. Отъ Бѣлграда ви [illegible] послѣдни писма прѣди отшествие си въ кои ви казахъ, [illegible] да слѣдвате дописки си. Надѣѭ ся да найдѫ писма въ Браила у Г-на Н. Ценова както ви писахъ.

Имамъ да ви съобща много работи нъ сега ся граница на слѣдныя, коихъ молѭ да съобщите Г-ну С. Чомакову и другимъ, коихъ вые познавате за истыны родолюбцы. Не знаѭ до сега какъвъ ходъ е приелъ Народенъ ни въпросъ нъ се равно поѣдметъ за кого ще ви говорѭ е другъ. Вые трѣба да знайте добрѣ ходъ днѣшныя политикы относитьлно Възточнаго въпроса, а іеще по-добрѣ жалостное положение. Турции сичкы нашы съсѣди, т. е. Сърби, Гърци, Влахо-Богдани непрѣстанно дѣйствувѫтъ и ся приготовлѣвѫтъ за бѫдощоее общо прѣобразование на Въстокъ, кое Европа готви и неще забави вѣкы да положи въ дѣйствие, тии всички наши съсѣди, кажѭ готвятъ ся всѣкъ да забрани исторически си права въ такъвъ единъ случай и да не ся унеправдае отъ онова расположение кое Европа ще направи. Нашъ Българскы гласъ нигдѣ ся не чюва и всѣкъ располага съ насъ какъ то му угодно! Истинѫ чи въ растоіание на еднѫ годинѫ Българское Народно имя доста ся упозна въ Европѫ спорядъ вѣроисповѣданы ни въпросъ но то не е достаточно да забрани и придобие нашы историчны права въ единъ такъвъ случай що горѣ помянѫхъ. Това чи е тъй всѣкъ благоразуменъ българинъ да разсѫди. Ные ся находимъ днѣсъ въ едно най-критичъско положение и врѣмя, щото сега или ще излѣзе и наша народность на свѣтъ или ще ся потѫпчи отъ други нѣкои си завладѣтели и Богъ знай вѣкы, колко вѣка іеще трѣба да тъжимъ подъ чузда власть! Умни чъловѣци трѣба на всичко да търсѭтъ срѣдства и въ всѣко опасно врѣмя да ся трудѭтъ да избѣгнѫтъ настѫпаѭщѫѭ опастность; ако сполучѭтъ, то щѫтъ ся похвали чи ся дѣйствували разумно и на врѣмя, ако ли же нѣ, то пакъ ще бѫдѫтъ похвалени чи сѫ испълнили длъжность си. Въ настоіещое врѣмя, по моему мнѣнию, нужда необходима е къту ся сѫ сега вѣкы начина, въ настоѭщее врѣмя кажѫ, трѣба ные непрѣменно да имамы единъ уполномощенъ отъ Народа Българинъ прѣдставитель Българии прѣдъ Европейскы силы, той да обиходи сичкы кабинеты, отъ коихъ днѣсъ завыси сѫдба Възстока и да имъ прѣдстави. Български правины, народное желание и прочее. Каква же полза ще произлѣзи отъ едно такова прѣдприѣтие, размыслѣте добрѣ и рѣшете Вые сами. Азъ ся разговорѭхъ обширно и писахъ многимъ отъ нашихъ въ Влашко Българъ и сичкы гы найдохъ не само съгласени на такова едно общенародно твърдѣ нуждно днѣсъ прѣдприѣтие, но іеще сѫ готови и да дадѫтъ нуждныя срѣдства, щото то лице, кое ще прѣдставья шесъ милиона народъ, да ся яви съ сичко изискаемо достолѣпие за народна Българска честь. Това прѣдприѣтие, колко и голѣмо да ся види толкова лесно може да стани въ днѣшны времена и въ народъ ни е почувствувалъ вѣкы дълбоко за народность си. Отъ събравшы ся въ въ Цариградъ Българи ся изисква да размыслятъ необходимая нужда едного татоваго прѣдприѣтия да рѣшьѫтъ кое лице може испълни тая великѫ длъжность и тогава да ти явѫтъ, да имъ се испратятъ прѣписи на пълномощния писма, кои трѣба да ся дадѫтъ на него лице и на два іазика писани, т. е. на бъл. и на фран. потвърдѣни съ народныя ни чърковны печати и съ печати на нѣкои си отъ познаменниты Българскы общины. Това като се направо за сичко друго има родолюбци Българи, кои доброволно ся готови да пожертвувѫтъ. Съобщете нашимъ това и постарайте ся неприменно да бѫди това; защото тукъ е наше спасение, иначе сме изгубени! . . . .

Вашъ искр. приѣтель
Г. С. Раковскы.

Р. Р. Отговорете ми ся незабавно на това писмо въ Браилѫ.

Сѫщыи.

XXXV.

7-го Юл. 1861 Галацъ.

Любезный Приѣтелю!

Послѣдно ваше отъ 1-го текѫщаго получихъ. Въ отговоръ на него притварямъ Ви едно кратко изложение да го прочетете онимъ коихъ сѫдете за добрѣ.

За пълномощное прѣдприѣтие що ми пишите чи сѫ сѧ нѣкои си склонили то вѣрвамъ и мислѧ чи сички щѫтъ ся склони; защото друго спасение нѣма. Нъ азъ имъ казвамъ Турск. пословицѫ: *Гѫурунъ акълѫ сорадань гелиръ.* И азъ като Българенъ си испълнихъ народная си длъжность та имъ писахъ іеще съ врѣмя. Сега нещѫ вѣкы да ги молѧ и да ги лъскаѭ! защото тая работа е общенародна, а не моѧ лична и собственна. . .

Онова же щото з ıвиси отъ мене и що могѫ да извърша за народнаѭ полза, азъ го върша и ще го свършѫ съ Божия воля, безъ да питамъ тѣхъ и безъ да искамъ нѣщо си отъ тѣхъ. Това не го хуртувамъ отъ нѣкоѭ си гордость или отъ нѣкое си прѣзрѣние къмъ тѣхъ, но защото ги виждатъ че сѫ недостойни и че не разбиратъ или нещѫтъ да разберѫтъ истынаѭ ползѫ беднаго ни народу. Нека подиръ народъ и потомство сѫди дѣла всѣкого общенародно разсѫждение чи кѫсно ся ѭвѣва нъ то когито ся ѭви ѭвѣва ся искренно и безпрестрастно.

Колко за онова що пишете че трѣба да ся земи въ внимание т- е. ако народни представители сѫ завърнѫтъ, послѣ единъ протесть, да са нѣкакъ си народъ не . . , то е важно нъ азъ мислѭ и сьмъ убѣденъ че народъ ще постоянствува, а и ние не ще оставимъ работа мъртва. Нека до пролѣть иди тѫй работа и народъ да остани въ незадоволствие. Иначе ако ся народъ свързва съ такива безчестны и унизителны спогожденіѭ сичко ся изгубва.

Кажете на народни ни представители отъ моѭ страна чи Порта ги лъжи и си играи съ тѣхъ кату съ кукли; защото ги глѣда чи сѫ страхливи! . . . .

Оставѭмъ тукъ на единъ нашъ Българинъ портрета си да ви го проводи съ благоврѣмие въ знакъ вѫзпомянание.

Слѣдъ два дни, ако даде Богъ здравие, отивамъ за Одесѫ; за това писма си испращайте ми . . . въ пликъ до Г-на Николаѭ Мироновича Тошкова. Млоѭ Ви слѣдвайте да ми пишете рядовно за сичко

Отъ Одеса ще Ви пишѫ за тамо и ако ще продължавамъ пѫтншествие си.

Сега доди врѣме да Ви пишѫ за Г-на Шишкова чи имамъ нужда да доди въ Бѣлградъ. Пишете му ако е Българинъ и ако ище да заслужи отечеству ни нека незабавно ся отправи въ Бѣлградъ, куту ми яви да пишѭ тамо да земи управление учрѣдничьства до дѣ сѫ ази завърна, заплатата е 150 # на година и квартиръ, азъ мислѭ чи не е малку за сега. Теодосий не е достоенъ и има сношения съ униіатски вуни отъ Свищовъ. кои го вълнувѫтъ.

Вашъ Искр. Приѣт.

Г. С. Раковски.

VIII

Политическитѣ събития, които се случили прѣзъ 1862 год., отвлѣкли Раковски отъ книжевното поле. Когато Турцитѣ щѣли да бомбардироватъ Бѣлградъ и клоняло на възстание и война, Раковски събралъ въ Бѣлградъ българска легия, която състояла отъ 800 българи доброволци и имала намѣрение още сжщата година да примине въ България. Главатаръ на легията билъ самъ раковски, а негови помощници българскитѣ войводи Илю и Цеко.

Прѣзъ май мѣсецъ 1862 год. когато станало стълкновението между сърбскитѣ пандури и турския гарнизонъ, Сърбското висше правителство лично обѣщало на Раковски и на дррги̇тѣ български войводи, ке ще имъ помогне да се въоржжатъ и да нахлуятъ въ отечеството си за своято дѣло, ако сега имъ помогняли да отблъснатъ турцитѣ отъ Бѣлградъ. Като чули то обѣщание българскитѣ войводи се съгласили съ присърдце да помогнжтъ на чисто сърбскитѣ работи.

Нашитѣ били въоржжени. Боя почнжлъ и нашитѣ юнаци показали искуството и патриотима си, като юнашки нападвали на турскитѣ войски и ги отблъсвали и испъждали отъ крѣпостьта. Слѣдъ бомбандированието обаче, когато сърбитѣ се помирили съ турцитѣ, нашитѣ юнаци, които съ присърдце лѣли кръвьта си за освобождението на Сърбия, били обезоружени, одарили о камъкъ, захванало да дотѣгатъ сѣкиму. Българскитѣ войводи сѣки день настоявали да имъ се даде обѣщаното оржжие, нъ правителството си правяло углушки, и за да се отърве отъ немирнитѣ гости, испратило ги въ Крагуевацъ, дѣто ушъ щѣло да имъ се даде оржжие. Тукъ слѣдъ нѣколко деня, колкото за очи, раздали имъ нѣколко ржждиви стари пушки, остали отъ Кара Георгевото време. Чакали юнацитѣ още дълго време, но не имъ се разрѣшавало да се мърдатъ на никадѣ. Най послѣ Раковски самъ повѣлъ четата отъ Крагуевацъ и отишли пакъ въ Бѣлградъ.

Тукъ той на 1-й Августь издалъ и распръсналъ по българитѣ въ България, Сърбия и Влашко слѣдующата прокламация:

Мили Братя Българи!

Време дойде вѣкы и ные да съкрушимъ тяжко то иго на наши тѣ мжчители нѣверны Турцы! Що е нашъ животъ въ това безчьстно робство? Не е ли всѣгдашна тяшка тягота? Коѭ милѫ добринѫ имаме подъ това люто османско владѣніе? По-добрѣ братя, една сладка маломинутна за свобода смърть, а не дълголѣченъ рабски животъ подъ тыя безчеловѣчны Турски мѫкы!

Ставайте, братья, на орѫжие мало и голѣмо за нашѫ тѫ милѫ свободѫ и независимость! Турското царство вѣкы пропадва. Тии сѫ вѣкы изгубили военыи духъ, тии сѫ се вдали въ разслабѫ и раскошность. тии сѫ осиромашели и уголѣли; нѣмѫтъ вйкы сръбро и злато; тѣхното число сравнитълно съ насъ е ничтожно: тии не могѫтъ въ еднѫ нуждѫ да съсрѣдоточатъ на едно мѣсто значително число воинства. Примѣръ да бѫде намъ Ерцеговската и Църногорската война, дѣ нищо не могѫтъ да строѭтъ толкова время! Що стоиме Българи! За когы чѣкаме? Европа и цѣль просвѣщенъ свѣтъ сѫ расположени да съдѣйствувѫтъ за нашѫ тѫ свободѫ, нъ трѣба ные да почнимъ и да покажимъ чи сме въистинѫ достойни за свободѫ. Трѣба да покажимъ чи въ нашы тѣ жили тече іеще старо-Българско юнашка кръвь и чи мѫчители тѣ не сѫ ѭ съвсѣмъ испили! Турци сами проповѣдѫтъ іавно падениа си и готвѭтъ ся отъ първы ударъ да бѣгѫтъ въ Азиѭ.

Единъ всеобщы и силенъ ударъ ще рѣши нашѫ тѫ славнѫ бѫдѫщность кату разгони и истрѣби мръсны тѣ кръвницы мусулманы отъ нашы тѣ прѣдѣли! До когы, братя, вѣкы да търпимъ безчестие, гръбителства, убійства и тяжкы угнятеныи отъ Турскѫ тѫ звѣрскѫ невѣрность? Ето вамъ Балкансксы полуостровъ въ огънъ запаленъ. Наши тѣ Единонародни и Единовѣрни братя и съсѣди храбри Чърногорци и Сърби, сички на орѫжие храборно и побѣдносно биѭтъ, сѣкѫтъ и трѣбѭтъ общыя неприѣтель, старъ кръвникъ турчинъ! Може ли да бѫде и за насъ по-добро друго благоврѣміе отъ това? Нека никой не мысли чи свободѫ ся добыва безъ кръвь и безъ скѫпоцѣннѫ жъртва! Нека никой не чѣка отъ другиго да го освободи. Нашата свобода отъ насъ зависи! Нека всѣки запиши дълбоко въ сърдце то си за своятѫ възторгнѫ рѣчь *свобода* или *смърть* и съ пламенъ мечь да върви въ бойно то поле подъ знамяна на непобѣдимыя *Български Львъ*; а Божа всѐсилна дѣсница намъ ще помогни!

1-го Августа 1862 г.

Вашъ искр. приѣтель
Г. С. Раковскы.

Отиванието на Раковски съ четата въ Бѣлградъ било съ цѣль да молятъ лично Негова Свѣтлость Княза, да имъ позволи да минатъ границата. Княза имъ отказалъ. Нѣмало що да се прави. Юнацитѣ се распръснѫли, и голи и боси оставили земята, за която прѣди малко кръвь проливали. Повечето отъ тѣхъ потѣглили за Румания. По заповѣдъ на правителството, и самъ Раковски билъ принуденъ да излѣзе отъ Сърбия.

Като напусналъ Сърбия, Раковски заминалъ за въ Влашко за Букурещъ, дѣто и останалъ да живѣе. Въ Букурещъ изново захваналъ въ начало на 1864 год. да издава новъ вѣстникъ „Бѫдѫщность“ въ голѣмъ форматъ на българский языкъ. Въ този вѣстникъ той бичувалъ, възбуждалъ и вълнувалъ цѣлий българский народъ. Но спорѣдъ острото перо което Раковски държалъ въ вѣстника Христо Георгиевъ не искалъ вече да му отпуска помощь за издаванието му, отъ друга страна турското правителство бдително го преслѣдвало, а отъ третя и самия Руски консулъ се обявилъ противъ него, и най послѣ на 17-й Май 1864 год. съ 10-й брой се прекъснало издаванието на „Бѫдѫщность.

Скоро, слѣдъ забраненнето на „Бѫдѫщность“, Раковски почналъ да издава другъ новъ вѣстникъ „Бранитель‘ отъ който 1-й брой се появилъ на 14-й Юний 1864 год., но и този вѣстникъ едвамъ доживѣлъ 2-й си брой, по причина, че рускитѣ агенти се олувили въ интриги противъ Раковски

Сѫщата тъзи година Раковски издалъ на българо-ромѫнски языкъ книжка под име . . . . “ . Съ това си съчинение той доста спомогналъ за разбужданието на българитѣ именно въ Влашко. А прѣзъ 1865 год. издалъ „Българска Старина“, която съдържа извънрѣдно важенъ материалъ по народния животъ на прадѣдитѣ ни българи.

Въ 1866 год. политическитѣ събития отвлѣкли Раковски отъ литературно поле. Влашкия Князь Куза, който билъ дошълъ по него време въ стълкновение съ държавния съвѣтъ, на 10 срѣщу 11 Февруарий прѣзъ нощьта билъ свalenъ отъ прѣстола, като насилствено му взели оставката въ спалнята му! Нарѣдило се привременно правителство на чело съ трима регенти, догдѣто да се свика народо събрание, което да избере новъ князъ и да прогласи съединение между Влашко и Молдова (Богданско). Спорѣдъ това събитие Румѫнитѣ прѣживявали критически дни. Турция, която бъла нѣкакво си право надъ Влашко и Молдова, при това ненадейно събитие видѣла за нужда да натрупа по край Дурава войски, които чакали заповѣдъ да преминѫтъ отсрѣщѣ и да откупиратъ страната. Привременното Румѫнско правителство протестирало противъ тая постѫпка на Портата, и за да подкрѣпи още по здраво протестьта си почнало да събира войска. Въ това време министръ регента Братиано влѣзалъ въ споразумение съ Раковсси за да му помогне съ войска въ случай на война съ Турция. Раковски му казалъ, че има на расположение 5000 души младежи юначни българи и че още по-вече можалъ да ги умножи, нъ съ условие той самъ да имъ бѫде главатарь и дружинитѣ му да бѫдѫтъ подъ български знамена, а руманското правителство да ги въорѫжи. Министра Братияно се съгласилъ, а Раковски отъ своя страна почналъ да се приготовлѣва и се радвалъ, че вече му се удалъ случай да упражни плановетѣ си. Той се въсхищавалъ, като мислѣлъ, че слѣдъ уталожванието на влашкитѣ политически събития ще може лесно да нахлуе съ юнацитѣ си въ милото си отечество България и да освободи народа си отъ поганцитѣ. Нъ наскоро всичко било осуетено. Злѫ рѫка се прострѣла между Братияно и Раковски и попрѣчила на плана. Нѣкои расказватъ, че пакъ българи-завистнитѣ побъркали на това, като ходили при Братияно и му казали че Раковски не трѣбало да се държи даже въ Румания, а не да му се повѣряватъ дружини. Какъ и да е зломисленницитѣ сполучили и полицията била вече готова да хвани Раковски. Прѣзъ това време и Раковски получилъ анонимно писмо и му се казвало да бѣга вънъ отъ Руссия. нѣмало що да се прави; да се остави токо тъй на неразбранитѣ власи, той не искалъ, и заминалъ заедно съ Панаиота Хитовъ за Браила. Нъ за тѣхъ нѣмало спокойствие и тамъ. Въ Браила Х. Радушъ и д-ръ Мирковичъ имъ казали, че имало извѣстие до полицията да се прѣслѣдва Раковски.

Отъ Браила Раковски писалъ на Русския консулъ въ Галацъ и го питалъ за положението на Румания. Отговоръ на консула билъ, че трѣвало Раковски да премине въ Руссия. Нъ до нѣколко дни Раковски билъ извѣстенъ, че въ Букурещъ всичко се потушило и билъ избранъ новъ князъ. Прѣзъ нѣколко дни още Раковски обиколилъ нѣкои отъ приятелитѣ си, явилъ имъ че ще събере юнаци, съ които да премине въ България и ги молилъ да спомогнатъ по това дѣло. Браилскитѣ българи се обѣщали да помагатъ, а Раковски и Хитовъ заминали пакъ за Букурещъ.

Като стигналъ Раковски въ Букурещъ почналъ да се готви за широка работа. Като глѣдалъ звѣрствата, които се вършали по него време въ милото му отечество България отъ извѣстния обѣсникъ Митхадъ паша и отъ Абазитѣ и Черкезитѣ, той още по вече се окуражилъ. Като глѣдалъ че сърбитѣ сънували да подновятъ Душановата монархия, че гърцитѣ бълнували да въздигнатъ Византийското царство, че Ромѫнитѣ съединили Влашко съ Молдова, и той намислилъ да се залови наздраво за политическо-революционни дѣйствия въ България. И въ скоро време събралъ около си распръснатитѣ балакански хайдути, станалъ имъ учитель и почналъ да имъ дава нужната нарѣдба и нужнитѣ съвѣти. По това време той първъ почналъ да работи въ България за урѣждаиието на тъй нарѣченитѣ комитети и за съставянието на редовнитѣ горски чети. Около му били събрани войводитѣ: Хаджи Димитръ, Стефанъ Караджа, Панайотъ Хитовъ, Филипъ Тотьо, Левски, Ив. Кѫршовски, Хр. Сариевъ (Гълѫбъ Войвода), Дѣдо Желю, Д. Дишлиевъ и много други български юнаци.

Прѣзъ тъзи 1866 година Раковски ходилъ нѣколко пѫти въ Руссия, въ Одесса, при българитѣ за да ги моли да спомогнѫтъ за приготовленията; сѫщо въ Браила, Галацъ й другадѣ кѫдѣто е имало българи.

Приготовленията се започнали сериозно, помощи отъ всички въ странство живущи българи се обѣщали, отъ нѣйдѣ и дали, орѫжие се накупило за нѣколко чети и се чакало згоденъ случай.

По това време Раковски още по вече се прочулъ и билъ страшилище за турската империя. За тайния му комитетъ се расчуло по цѣла турция, и името *комита* почнало да се стрѣска турцитѣ. По много мѣста изъ България се проводили отъ Раковски хора, които да извѣстятъ на по събуденитѣ българи за приготовленията за идущата пролѣть. Турскитѣ пъкъ шпиони почнали да слѣдятъ тѣзи дѣйствия, но нигдѣ нищо не можили да подушатъ.

Въ началото на 1867 год. Раковски проводилъ по Хр. Сариевъ на турското правителство единъ забѣлѣжителенъ мемурандумъ, чрѣзъ който се предлагало на Султана да се вѣнчѣе въ Търново или Охрида за Български царь, цѣла България да бѫде автономна подъ властьта на Султана съ народно, събрание, народна черкова, българска войска, опрѣдѣленъ данъкъ и български язикъ официаленъ. Портата обаче никакъ не обърнала внимание на този мемуаръ, а още повече нехаяла къмъ звѣрствата на черкезитѣ и изедницитѣ турци, и даже пратила Христа Сариева въ Диаръ Бекиръ, дѣто лежалъ нещастния цѣли седемъ години окованъ въ вериги.

Прѣзъ пролѣтьта Панайотъ Хитовъ билъ приготвенъ съ една дружина отъ около 30 души юначни българи, преминалъ Дунава при Тутраканъ и стигналъ до Балкана. Друга една чета подъ предводителството на Филипъ Тотя пакъ оъ 30 души юнапи, преминала при Свищовъ, имала една юнашка битка при Върбовка, дѣто имало таквосъ множество турци и башибозуци, щото единъ българинъ трѣбвало да се брои съ 10 и повече турци. Едвамъ съ 4 души Тотю можилъ да се отърве и съедини съ Панайота.

По него време низами, башибозуци и черкези се разшавали по села и градове, по гори и планини да търсятъ малкото, но опасни, български юнаци. А юнацитѣ слѣдъ голѣми страдания и усилия едвамъ сполучили да минатъ въ Сърбия' дѣто щомъ стигнали първата имъ работа е била да пишатъ на Раковски за дѣйствия, та си и за положението на българитѣ подъ турско.

Въ сѫшата тъзи година Раковски щѣлъ да въоржжи още нѣколко чети подъ прѣдводителството на Хаджи Димитра и Стефанъ Караджата, нъ нѣкои Букурешки българи отказали да дадѫтъ обѣщаната помощь, и събранитѣ момци били рзспуснати за нѣколко време

Прѣзъ лѣтото Ртковски се разболѣлъ. Мислитѣ за поробеното му отечество съвсѣмъ не му давали покой, а срѣбролюбцитѣ букурешки българи късали сърдцето му.

По нѣкое време прѣзъ горѣщитѣ мѣсеци Раковски поживѣлъ въ лозята при Филаретъ, въ кѫщата на Братия Мустакови, дѣто работилъ и печатилъ книжкитѣ: *Братско обяснение, Български хайдути* и *Ключь българскаго іазика*, нъ тъзи послѣдната не можилъ да отпечата.

Най послѣ извънмѣрно умственно напрѣгание и отъ нещастията и неудобствата, които го преслѣдвали на всѣка стѫпка, Раковски билъ тѣлесно до толкова изнуренъ, щото на 15-й Октомврий прѣзъ нощьта въ 1867 година свършилъ своя пъленъ съ борба животъ.

На вторий денъ отъ смъртьта му, тѣлото му било погрѣбено най тържественно въ присѫствието на всичкитѣ му привърженници българи емигранти, множество представители българи отъ разнитѣ румански и русски градове, множество румѫнски и славянски редактори, европейски представители и Директора на Букурешкото медицинско училище Д-ра Давилла съ 20-30-тѣ си ученика българчета.

И тъй Раковски умрѣлъ младъ и зеленъ въ среднята си възрасть 48—49 годишенъ. Той умрѣлъ, нъ негова духъ е осталъ да живѣе и вѣчно ще живѣе въ потомството ни споредъ неуморимата му и примѣрна дѣятелность.

,,Този юнакъ, казва И. Баракъ за Раковски, беше рѣшителенъ и постояненъ, имаше неустрашимо сърдце, духъ твърдѣ веселъ, живъ, еластиченъ и извънрѣдно енергически, ако и да не бѣше често присмѣтливъ като трѣбваше да бѫде. Раковски бѣше хубавецъ, имаше расть високъ, тѣло здраво, жилестои и костнато, снага права, ходъ отмѣренъ съ твърди и смѣли крачки, плътъ бѣла, коса черна и гѫста, мустаки сѫщо чѣрни, очи огниви и чѣрни като въгленъ, зракъ ясенъ — сѫщински бѣлѣгъ на всѣкий неусташимъ български хайдутинъ, чело високо, вѣжди чѣрни и почти винаги начумѣрени — пакъ бѣлѣгъ на опитенъ дълго време прислѣдванъ хайдутинъ — носъ, уста и шия Раковски имаше срѣдни и изобщо намираше се винаги въ най добро здравие. Само на лѣвата му рѫка липсваха послѣднитѣ два пръсти, които бѣше изгубилъ въ кървавия бой съ турцитѣ. Отъ друга страна Раковски бѣше почти винаги весель и въ общество, особно дѣто имаше госпожи, твърдѣ забавителенъ и закачка. На драго сърце приказваше за своя животъ. Говорътъ му бѣше гладакъ приятенъ, привликателенъ и убѣдителенъ: гласътъ му бѣше ясенъ, звученъ, даже кога го изискваше нуждата приличенъ на гръмъ, съ една рѣчь: Раковский бѣше извънредно надаренъ български ораторъ".

А извѣстния български поетъ И. Вазовъ ето какъ го въспѣва:

,,Мечтатель безуменъ, образъ невъзможенъ,
На тьмна епоха синъ бодъръ, тревоженъ,
Раковски, ти дрѣмешъ подъ бурена гѫсть
Изъ който поглежда полусчупенъ кръстъ.
Спи, дрѣми, почивай, ти, който не спѣше,
Ти, кой бѣше вихъръ, котель, що кипеше
Надъ нѣкакъвъ злобенъ, стихиенъ огънь.
Спи, кой ще разбужда вѣчния ти сънь?
Природата вѣща бѣше се сбъркала.

Тя отъ тебъ да се стори гений бѣ искала,
Затова въ глава ти, като въ една пещь
Хвърли толкосъ пламъкъ и въстрогъ горѣщь.
Нъ другъ таенъ демонъ се намѣсти тамо:
Ти стана създанье отъ крайности само,
Елементъ отъ страсти, отъ злъчка и мощь,
Душа пълна съ буря, съ блясъкъ и съ нощь.
Твойта вражда бѣше вражда сатанинска,
Любовь безъ сумнѣнье, безъ съвѣсть, безъ прѣдѣлъ,
Що кът‘кръсть огромонъ, ти бѣше понелъ.
Твоятъ символъ бѣше: смъртъ или свобода,
Сънътъ ти — Балкана, кумиратъ — народа,
Народа съ безчестье и съ кръви облянъ.

Твоятъ животъ цѣлий бѣше единъ блянъ!

Ти глѣдаше, блѣденъ, въ бѫдѫщето скрито.
Ти се вреше дърско въ миналото скрито
И отъ тамъ влачеше, кат‘побѣденъ знакъ,
Вѣкове отъ слава завалени въ мракъ;
За царье, юнаци вълшебни прѣданья,
Обраснали съ плѣсенъ страшни сказанья;
Твоятъ орловъ поглѣдъ виждаше на вредъ
Отъ българска слава останки безъ четъ,
И въ тъмна ни дрѣвность, бездънна провала,
Ти вкарваше смѣло вселенната цяла.
Нищо невъзможно за тебѣ не оста.
Ти дава̀ше образъ на всѣка мечта.
На нѣми загатки, сфински безотвѣтни,
Прѣдлагаше твойтѣ въпроси завѣтни;
Историята, мракътъ, времето, редътъ
Не значахѫ много въ голѣмий ти пѫть;
Ти иска да бутнешъ, о духъ безпокоенъ,
Нещастенъ мечтатель, апостолъ и воинъ,
Въ единъ часъ дѣлото на петь вѣкове,
Чухме ние твойтѣ горди вѣкове,
Когато при Савва и при Дѫмбовица,
Викна пръвъ: „свобода! сяйна е зорница!“

И ту съ перо остро, ту съ горѣща рѣчь;
Надеждитѣ сѣйше на близь и далечь
Идинъ само буденъ въ толкова спящи,
Ти единъ за всички, като демонъ бдящи,
Работи, бори се, стреска, вълнува,
Тукъ мждрецъ замисленъ, тамъ луда глава,
Мраченъ узникъ въ Стамбулъ, генералъ въ Балкана,
Поетъ и разбойникъ подъ сжща прѣмяна,
Мисьлъ и желѣзо, лира и трѫба:
Всичко ти бѣ вкупомъ за една борба.

Историята има да се позамисли
Въвъ кой ликъ безсмъртенъ тебе да причисли.

Ти умрѣ. И пжтя къмъ гроба ти нѣмъ
Обрасълъ е вече съсъ буренъ голѣмъ,
И прахътъ ти гние безъ сълзи набожни . . .
Не зарастна само, герою тревожни,
Проломътъ широкий, който ти тогасъ
Въ бждящето тъмно отвори за насъ!“

1882 Пловдивъ.

IX.

Въ 1885 год. на 27-й Май въ гр. Руссе се издаде обявление, съ което се извѣстяваше, че съгласно желанието на Негово Височество Князя на Александра 1-й почтения предсѣдатель на Българското опълченско Дружество и решението на „Руссенски Клонъ“ отъ Българското Опълченско Дружество, ще ся принесжтъ кости на покойния С. С. Раковски на 2-й Юний въ Недѣля отъ Г рещъ въ Руссе, а отъ тукъ въ София.

На 30-й Май се публикува „Церемониалъ“, по г
нринесжтъ коститѣ на покойния великъ поборникъ о
чрѣзъ Руссе — Свищовъ — Ломъ за София. А
триньта множество Руссенски граждани и множ
нашитѣ градове заминаха за Букурещъ съ трена.
з пристигна на станцията Филаретъ въ Букурещъ, о
итѣ гости се отправиха на гробищата, гдѣто билъ наро

ликия патриотъ прѣди 18 години. Откриванието на гроба бѣ въ присѫствието на самия священникъ който погрѣбалъ тѣлото на Раковски, и съгласно регистра на Букурешкия общински съвѣтъ.

Къмъ вечеръ часа по 5 депутацията, нѣколко граждани и единъ священникъ отидоха на гроба, прибраха коститѣ въ единъ приготвенъ за това ковчегъ и туриха надъ гроба единъ памятникъ отъ мраморенъ камъкъ, изработенъ хубаво, високъ до 2 метра, отъгорѣ кръсть, вѫтрѣ туренъ образа на Раковски, държащъ знаме. На памятника имаше написано годината и деня, въ който билъ починалъ и деня 2-й Юний 1885 г. пренесенъ. Слѣдъ издиганието на памятника, Г-нъ Начевичъ български дипломатически агентъ въ Букурещъ държа рѣчь, въ която описа заслугитѣ на покойния. Слѣдъ това ковчега сь коститѣ биде туренъ въ богато украсени кола и отнесенъ въ Българската черкова, дѣто го и оставиха за прѣзъ нощьта.

На сутриньта въ Недѣля на 2-й Юний всичкитѣ надошли гости се събраха въ българската църква, гдѣто се отслужи въ присѫствието на българския Букурешки владика литургия и опѣло. Слѣдъ литургията единъ българинъ священникъ чете слово, въ което се описваше цѣлия животъ, дѣлата, подвигитѣ и заслугитѣ на покойния патриотъ. Слѣдъ тѣзи обряди ковчега съ коститѣ се изнесе отъ църквата и се тури въ богато изработенъ бронзовъ дрикъ (кола), впрѣгнатъ въ четире чифта съ черно облечено коне. Букурешката народна музика засвири приличното за смърть и процессията потѣгли изъ главната улица на Букурещъ. Процессията състоеше отъ 600 и по вече души българи отъ България и Румѫния и множество румѫни, въ най добръ редъ предводителствувана и съпровождана отъ Букурешката конна жандармерия. Часа къмъ 11 процессията стигна на станцията Филаретъ. Тукъ единъ българинъ ораторъ държа слово, въ което благодари на съсѣдната страна, която е държала българската гордость толкова години; благодари на Руманското правителство за любезностьта, която показва по принасянието на останкитѣ на покойния първъ български патриотъ. Слѣдѣ това, освѣнъ многото вѣнци, които се поднесоха при ковчега въ черкова отъ разни депотации отъ Румѫния и България, тукъ се поднесе вѣнецъ на нокойния отъ страна на Севлиевското Опълченски Дружество ,,Львь. Часа по 12 трена потѣгли и стигна въ

2 часа въ станцията „Смьрда“ при г. Гюргево. Тукъ Г нъ Д-ръ Жечевъ държа на ружнски рѣчь и благодари на Ромѫния за гостоприемството ѝ. Тукъ се поднесоха още вѣнци отъ страната на гюргювскитѣ българи и най послѣ ковчега се пренесе въ единъ отъ българскитѣ военни параходи, които бѣха дошле съ много народъ отъ Руссе, а депутацитѣ и публиката, които бѣха съ коститѣ въ другъ параходъ. Слѣдъ малко бавение параходитѣ потѣглиха по бѣлия тихъ Дунавъ подъ звуковетѣ на военнитѣ ни музики и подъ топовни гърмѣжи и часа на 4 пристигнаха на Руссенската параходна станция, гдѣто духовенството на чело съ митрополита Григория, ученичкитѣ и ученицитѣ отъ всичкитѣ Руссенски български училища съ китки въ рѫцѣ, цѣла дружина войници и множество народъ на срѣща на скъпитѣ останки на покойния великъ поборникъ. Нъ тъзи станция държа дълга рѣчь ораторъ П. Оджаковъ и се поднесоха още вѣнци, а слѣдъ това процессията потѣгли най тържественно по главната улица укичена съ черни знамена за църквата „Св. Тройца“, дето не може да се побере нито половината отъ публиката и се оставиха коститѣ за прѣзъ нощьта въ църквата.

На другия день т. е. 3-й Юний се отслужи опѣило въ църква и митрополитъ Григорий държа слово, слѣдъ което коститѣ се изнесоха и при голѣмо тѫржество се отнесоха въ опредѣленъ параходъ на Дунава. Тукъ, слѣдъ внасянието на коститѣ, се дѣржаха още двѣ прилични рѣчи и най послѣ парахода заплава, носящь скѫпитѣ останки, на горѣ по бистрата вода на тихий Дунавъ за къмъ Ломъ.

Отъ Ломъ коститѣ се пренесли въ столицата ни София, гдѣто да се турятъ въ величественъ красенъ памятникъ.

Съ пренасянието останкитѣ на вѣликия ни мѫжь отъ чужбина въ страната ни, народа ни показа, че цѣни заслугитѣ на скѫпитѣ ни хора.

КРАЙ.

DR 83.2 .R3 .P6 1894 C.1
Churti iz zhivota na Savva S.R
Stanford University Libraries
3 6105 036 478 647

DR
83.2
.R3.P6
1894

Stanford University Libraries
Stanford, California

Return this book on or before date due.

STANFORD LIBRARIES
SEP 9 1987
I. L. L.